

Lapszámunk 1., 3., 4., 12., 14. és 17. oldalát Szabó András munkáival illusztráltuk.

ANTAL BALÁZS
BÁNYFY MIKLÓS
BORSOS J. GYÖNGYI
CSABAI LÁSZLÓ
CSILLAG ISTVÁN
DÁVID GYULA
DEMETER ZSUZSA
KARÁCSONYI ZSOLT
KONDOR VILMOS
LÁSZLÓ NOÉMI
MIKLÓS ÁGNES KATA
PAPP ATTILA ZSOLT
PATAK MÁRTA
SZÁNTAI JÁNOS
VINCZE FERENC

PAPP ATTILA ZSOLT

Gyilkosság a karanténban

Az elmúlt időszakban, amikor elég sokat gondolkodtam a magyar bűnügyi irodalmon, és általában a műfaj természetén, észre kellett vennem, hogy belesöpöpentem egy hamisíthatlan bűnügyi alaphelyzetbe. Ráadásul nem is csak ideig-óráig, mint a detektívregényekben szokás, hanem meghatározatlan ideig, olyan külső tényezők következtében, amelyekre jóformán semmilyen ráhatásom nincsen. A járvány miatt meghirdetett vesztégzár arra ítélte emberek millióit, hogy lakásuk falai közt töltsenek hónapokat, anélkül, hogy pontosan tudnák, mikor hagyhatják el azt. Egy elkülönített helyen magadra lenni – vagy akár többedmagaddal, mint Poe műfajalapító novellájában – pedig

veszélyes: ez a *zárt szoba rejtélye*, a klasszikus bűnügyi történet alapképlete.

Vannak, akik nem is nagyon ismernek el más mintát: Borges például azt írta híres esszéjében, hogy a krimi műfaja hanyatlóban van, amióta az intellektus helyét az erőszak, a műfaj mélyén eredendően meglévő fantasztikum helyét a realizmus vette át. Az argentin mester elfogult volt, és minden bizonnyal nem volt igaza, egyvalamiben azonban nem tévedett: hogy minden bűnügyi történet végső soron egy rejtély, egy titok megfejtésére irányul, függetlenül a hozzá vezető út jellegétől. Ő azt hozta fel a bűnügyi történet védelmére – és talán ez az említett esszé legmaradandóbb gondolata –, hogy „a krimi a rend megmentője egy rendetlen korban”, egy kaotikus világban a klasszikus erények fenntartója, lévén, hogy „olyan krimi, amelynek nincs eleje, közepe és vége, nem lehet megérteni”. (Még ha nem is feltétlenül ebben a sorrendben, mondatja velem a godard-i kisördög.)

Így, 2020-ban mindehhez hozzátehetnénk még azt is, hogy egy olyan korban, amelyben hovatovább semmi sem maradhat rejtve a

nagy információzabáló rendszerek láthatatlan szeme előtt, amelyben egyre kevésbé lehetnek titkaink, és alig tudunk fenntartani egy-egy zugot a saját meghitt, személyes dolgaink megőrzésére és védelmére, a krimi a *titok* – illetve az arra való lelki igény – egyik utolsó mentsvára maradt. Még akkor is, ha előbb-utóbb minden titok lelepleződik – de mindig lesznek újak.

Nekünk, magyaroknak, a titkaink valószínűleg máshol találhatóak, mint mondjuk az angolszász detektívtörténetek rejtélyei – és talán komorabbak is. Gangos bérházak salétromos falai közt, szegényes mosókonyhákban, múlt századi diktatúrák vériszamos vattatárszobáiban, újjgazdag szalonokban, kültelki roncsstelepeken, rozszant taxik hátsó ülésén, szürke kisvárosi utcák kapualjaiban, elhagyatott tanyákon és erdők mélyén, bárhol, ahol megfordultunk már, megfordulhattunk volna, vagy legújabb kori viharos történelmünkben valaha megfordulhattak magyarok.

Vagy karanténban, mint a legújabb, válóság időkben.

Merre szállnak a stukkerok?

Ez az esszé, szögezzük le jó előre, a kérdésekkel fog inkább foglalkozni, nem a válaszokkal. Egy jó kérdés sokféle válaszlehetőséget rejt magában, és minél fontosabb dologra kérdez rá, annál többféle választ tesz lehetővé. Itt van például a „mit kíván a magyar nemzet?” Fogas kérdés, de azért született rá néhány hatásos válasz. Például kívánhatja a censura eltörlését (a márciusi ifjak megoldása), esetleg magyar nemzeti hip-hop rapet (a Bëlga zenekaré). „Mit kíván a magyar krimiolvasó közönség?” Szintén fogas kérdés, és valószínűleg az egyetlen igazán őszinte válasz, amit adhatunk rá, az bizony a „mikor mit”.

Az indulásaink mindig meghatározóak abban, merrefelé akarunk-tudunk haladni, és ez a magyar krimiolvasóra is igaz. Jelentős ideig vajmi kevés választása volt az olvasóközönségnek: azt kapott, ami volt. A hatvanas évektől a nyolcvanasok végéig az, aki magyar nyelven olvasott krimiket, általában „bűnügyi regény” címen találta meg azokat – és nem csak a krimiket, de szinte minden olyan lektúrt is, amelyben elsült egy fegyver vagy eldurant egy pofon. A „bűnügyi regény” kifejezés nagyjából mindent lefedett a kémtörténetektől az akcióregényekig, a thrillertől a maffiasztorikig. Az a generáció, amely az Európa Könyvkiadó *Fekete Könyvein* és a Magvető *Albatrosz* sorozatán nőtt fel „bűnügyi regények” olvasójává, még talán emlékszik arra is, hogy a hatvanas-hetvenes-nyolcvanas években milyen óvatos és kiegyensúlyozott kiadói stratégiák érvényesültek ezekben a sorozatokban (és nemcsak ezekben, persze...). Ahhoz, hogy megjelenhessen Simenon, Chandler, Christie és Hammett, de még olyan rendhagyó krimiszerzők is, mint John Godfrey vagy Patricia Highsmith, meg kellett jelentetni Dold-Mihajlik és Arkagyij Adamov regényeit is. Magyar szerző által jegyzett krimiből pedig alig volt választék. Olyanok merülhetnek fel talán az emlékezetből, mint például Kántor, a rendőrkutya kalandjai, Hód nyomozásai, esetleg Berkesi András regényei, melyekből karhosszan lógott ki a vörös farkok.

A „bűnügyi regények” mellett születtek ebben az időszakban különböző krimijellegű tévésorozatok és mozifilmek is, melyekben viszont (sajnos) igencsak könnyű volt azonnal kiszűrni, ki lehet a Főgonosz meg az Algonosz. Az Ötvös Csöpi-filmekben például, melyekre annyi, de annyi nosztalgiaival tudunk visszatekinteni, retrospektíve már látjuk, hol lóg ki a lóláb: az ötvenhatos disszidens már megjelenhet pozitív színben, a hetvenes évekbeli viszont még mindig egy piszok áruló, aki egyéb disznóságokra is képes, nem csak maga mögött hagyni ezt a tejjel-mézzel folyó, élhető szocializmust. „Alacsonyan szállnak a

stukkerok, Margit.” Ha afféle falfirka-bölcsességben akarnánk összegezni: a hatvanasoktól kezdve a kilencvenes évek elejéig a magyar krimik világa az alacsonyan szálló, de viszonylag biztos irányba tartó stukkerok terepe volt. Kicsit sárga, kicsit savanyú, de a mienk, és meglehetősen pontosan tudtuk, mire számíthatunk, ha levettünk valamelyik ismerősünk könyvespolcáról egy magyar szerző által jegyzett krimikötetet, vagy megnéztünk egy mainstream magyar krimifilmet.

A nyolcvanas évekre, de különösen annak második felére persze már valamelyest árnyalódott a helyzet. (Elsősorban a populáris irodalomra gondoljunk most, ne például Nat Roid, alias Tandori Dezső posztmodern krimijeire. A Nat Roid-regények izgalmas kísérletek voltak, de – valljuk be – nem tudtak sose olyan tág olvasóközönséget megszólítani, mint az alább következők.) A teljesség igénye nélkül válogatva, de egy igen jellemző fordulat ilusztrálásaképpen a nyolcvanas évek vége felé olyan szerzők is megjelentek már a Magvető felfrissített krimisorozatában, mint Lőrincz L. László, Tótisz András vagy Molnár Éva – azazhogy Leslie L. Lawrence, T. O. Teas és Vavyan Fable. Több okból is érdemes kiemelni az ő jelentkezésüket, és ezek közül az egyik, érdekes módon, éppen a két világháború közötti magyar krimi irodalmi tradíciókba illeszti be a nyolcvanas évek szerzőit (igen, Tandori is): az idegen csengésű álnév választása. A harmincas évek magyar krimi- és kalandregényszerzői leginkább angol álnéven és/vagy angol-amerikai környezetben játszódó történeteket publikáltak. Aszlányi Károly például Kirk Van Hossumként jegyezte *Haybodyt nem lehet agyonütni* című regényét, még híresebb példaként pedig ott van „Péhovárd” munkássága. (A jelenség leírására amúgy egy igen jó novellát is írt Rejtő, mely *A detektív, a cowboy és a légió* címet viseli.)

A másik sajátosság a nyolcvanas évek vége felé jelentkező krimiszerzők esetében, hogy egyikük sem írt „tisztá” krimi, sőt, akár azt is megkockáztathatjuk, hogy a krimivonal csak másodlagos a művek esetében. A magyar krimi ezen időszaka leginkább a műfaji crossover kategóriájába illeszthető műveket produkált, de ez voltaképpen érthető is. Nemcsak a „bűnügyi regény” több évtizedes tradíciója nyilvánult meg ebben, hanem egyúttal az a lehetőség is, hogy ez alá az ernyőfogalom alá lehesen beterelni mindazt, ami esetleg a közönség érdeklődésére igényt tarthat. A szerzők pontosan tudták, kire számíthatnak olvasóként, mi érdekli az általuk definiált közönséget, és mivel lehet őket „becsalogatni”. T. O. Teas távol-keleti környezetben játszódó regényeiben a krimiszálnál is nagyobb súlyt kapott a harcművészet (aki emlékszik még a nyolcvanas évek végére, minden bizonnyal emlékszik a kungfu-filmek dömpingjére és a karate iránti lelkesedésre is), Vavyan Fable a krimivonalat a fura figurák, vicces párbeszéd, akciódús jelenetek és (kihagyhatatlanul) a szerelmi történet háttérül használta, Leslie L. Lawrence műveiben pedig ott volt minden, ami a kaland-kém-satöbbi regények sajátja: egzotikus környezet, bujkáló ná-

cik, dilinyós mellékszereplők, szép nők és pofozkodó főhős, aki a legyet is, röptében.

Igazán nem szeretnék felülni a nosztalgia vonatra, de akár azt is meg lehet kockáztatni: a magyar bűnügyi regény történetében éppen ez az időszak, a nyolcvanas évek vége volt az a különleges pillanat, amikor a kiadók, a közönség és a szerzők együttesen mozdultak ugyanabba az irányba. Az esszé kezdetén feltett kérdés, a „mit kíván a magyar krimiolvasó közönség?” ugyanis (most már bevallhatom) túlságosan is leegyszerűsíti azt a folyamatot, melynek során egy krimi megíródik, kiadásra kerül, a közönség pedig remélhetőleg lelkes fogyasztójává válik. Minél több gyanúsított és lehetséges indíték, minél több nyom és bűnjel, minél több nyomozási módszer van egy detektívtörténetben, annál nehezebb összefogni a szálakat, és annál nehezebb megfejteni a rejtélyt. Ez pedig nem csak a krimikre, hanem afféle meta-módon a krimik fogyasztására is érvényes. A szerzők azt próbálják kitalálni, mit szeretne a közönség, a kiadók szintén. A közönség pedig csak azt tudja, amit az Európa Kiadó (ezúttal a zenekar) olyan pontosan fogalmazott meg a *Romolj meg!* soraiban: „nem tudom, hogy mire várok, de ha meglátom, megismerem”.

A rendszerváltás előtti időszakban, amikor a könyvkiadás állami monopóliumnak számított, a kiadók nem csak azért figyeltek oda a közönség igényeire, hogy megpróbálják *kitalálni*, hanem azért is, hogy megkíséreljék *formálni* azt. Nem csak lehetőségként, hanem egyfajta kötelezettségként is tekintettek/tekinthettek a feladatra: a krimik (és általában a lektúr) kanonizálási-kanonizálódási folyamata lényegesen másként történt Magyarországon, mint például az angolszász országokban. Miközben nívós amerikai egyetemeken már a hatvanas években külön Chandler-szemináriumokat tartottak, én még tizenöt-tíz évvel ezelőtről is emlékszem azokra a meghökkent pillantásokra és zavart torokköszörülésekre, amelyekkel az akadémiai szféra egyes képviselői reagáltak arra, hogy én krimikkel (is) foglalkozom. „És, ööö, érdemes?” – kérdezte meg egyszer egy tiszteletreméltóan kaporszákkal kollégám. Ó, igen.

Mivel az irodalomkritika és a kanonizálásban érdekelt akadémiai műhelyek jóformán teljesen kiengedték a kezükből az irányítást (magyarán: nem foglalkoztak a krimikkel), a kiadók látták el annak feladatát, hogy megszűrjék és az olvasók elé bocsássák a krimi irodalom egyre nagyobb korpuszából azokat a műveket, amelyeket érdekesnek-izgalmasnak-tanulságosnak, összességében olvasásra érdemesnek tartottak. Nyilván persze ez csak addig működött, amíg a kiadók állami monopóliuma tartott. Az irányítás előbb-utóbb az olvasók kezébe került. Annak eldöntésében, mit akarnak és mit nem akarnak olvasni, egyre több kiadó és egyre vegyesebb színvonalú művek Szküllái és Kharübdisei között kellett ugyan áthajózniuk, de legalább az ő kezükben volt a kormányrúd. A rendszerváltás környékén és még a kilencvenes évek folyamán is a könyvkiadás leginkább afféle vadnyugati, de még inkább vadkeleti képet mutatott. Gombamód

szaporodtak a kiadók, amelyek jó és rossz könyveket jelentettek meg jó és rossz fordításban. Az alacsonyan, de biztos irányba repülő stukkerek kora után egy olyan időszak következett, amikor mindenféle fegyverek szálltak mindenféle irányba és magasságban, ráadásul azt sem lehetett tudni, melyik találja kupán a közönséget, a szerzőt vagy a kiadót, és melyik sül be a nagy igyekezetben.

Amit ráadásul külön be kell kalkulálni ennek a folyamatnak a leírásába és többé-kevésbé megértésébe is, az az a tény, hogy az olvasók ízlése változik. T. O. Teas most már menthetetlenül avítnak tűnik, akárcsak a *Véres sport egy-kettő-három-iksz* karatefilmek. A nosztalgia ráadásul megbocsátóbb a filmes produkciókkal szemben: a nyolcvanas évekért rajongó tinik több eséllyel fogják bekészíteni a pattogatott kukoricát ahhoz, hogy elvihogjanak azon, milyen hülyén néz Van Damme, amikor taknyába-vérébe habarodva kungfuzik, mint hogy elolvassák az ugyanabban a korszakban keletkezett krimiket. A jelen krimirajongójának már esze ágában sincs Leslie L.

Lawrence-t vagy Vavyan Fable-t úgy venni a kezébe, hogy krimiként vagy akár „bűnügyi regényként” gondoljon rá. Mind ezt súlyosbítható a krimik esetében is érvényesülnek a fogyasztói társadalom fura törvényszerűségei, mint például az, hogy minél nagyobb durranás egy adott időpontban egy adott mű, annál gyorsabban kopik és avul a szenzáció elmúltával. Olvas még valaki Dan Brownt? Csak kérdem.

A rendszerváltás utáni magyar krimi-irodalomnak, de különösen az elmúlt másfél évtizedének lényegesen megváltozott kiadói-fogyasztói környezettel kellett szembesülnie. Ha a kilencvenes évek eleje a vadkelet világa volt, mostanra már valahol Mos Eisley-ban vagyunk, annak is egyik legdurvább kocsmájában. Olyan kiadói birodalmak buktak be, mint az Ulpius Ház meg az Alexandra, dűsan tenyésznek a műfaji crossoverek és a fanfictionök, a szerzők pedig (kanonizáltak és kanonizálatlanok egyaránt) feltelepültek a közösségi médiafelületekre. Van már olyan is, hogy „ha kapok száz lájkot, felteszem a következő fejezetet”.

A közönség kezébe kapta az irányítást, és már többé-kevésbé azt is tudjuk, hogy mit akar – mármint most, ebben a pillanatban, mert azt persze nem láthatjuk előre, mi fogja a közeljövőben felkelteni az érdeklődését. A magyar krimiolvasó jelenleg skandináv krimiket akar meg talán dél-koreai sorozatokat, de mindezek mellett magyar krimit is akar – leginkább olyat, amilyen még sose volt. A magyar detektívirodalom-történet furcsaságai miatt persze ez rendkívül tág lehetőségeket ad a szerzőknek, például nem újraírni, hanem megteremteni egy adott korszakot és annak jellemző detektívtörténeteit. A húszas évek Magyarországnak szerzői híján például Baráth Katalin és Böszörményi Gyula azok, akik megírták a klasszikus *mystery novel* magyar változatát, a harmincasoké helyett Kondor Vilmos a magyar *noirt*. A recept egyszerűnek tűnik („végy egy korszakot, írd meg a krimijét”), de mindig az ezerszemű szörnyeteg, maga a közönség az, akinél ott a döntési lehetőség. Az, hogy érdekli őket, mi történik Dávid Veronnal, Ambrózy báróval és Gordon Zsigmonddal, korántsem jelenti azt, hogy indulhat a századeleji vénkisasszonyok, excentrikus mesterdetektívek vagy oknyomozó újságírók dömpingje, mert biztos a siker.

Ami viszont igencsak fontos változás az elmúlt évtizedben: mostanra már az akadémiai-kanonizációs műhelyek kritikussai, művelői és kiadói is elkezdtek komolyan venni a krimit. Hogy mást ne mondjunk: a legfrissebb Nemzeti Alaptantervben az irodalomtanítás választható szerzői között végre megjelent Agatha Christie. A fáziskésés ugyan már többé-kevésbé behozhatatlan (jó kérdés például, mennyire tudja érdekelni a jelen tinijeit Hercule Poirot vagy Miss Marple – én nem vagyok igazán derülátó), és az a vonat is már régen elment, hogy a kiadók a hatvanas évekéhez hasonló hatással lehetnének a krimivel kapcsolatos igények formálására. Próbálkozni viszont nemcsak lehet, hanem muszáj is. A Prae Kiadó 2017-ben indított *Krimi ma* sorozatában például, mely kortárs magyar szerzők detektívtörténeteit adja ki, már négy kötet jelent meg, és idén további kettő várható.

„Élj meg izgalmas időköt” – mondja állítólag egy kínai átok. Azt hiszem, krimifronton lesznek még izgalmas időink. Én mindenesetre érdeklődve forgatom a fejem, vajon merről száll felém egy újabb stukkerek.

KARÁCSONYI ZSOLT

Gyilkosság az óvodában

valaki megölte elterült a hintaló mellett
és mindenki közömbösen nézi mintha egy béka tetemét
mintha egy verebet készülnének eltemetni a hátsó kertben
mintha megkergették volna mintha letépték volna sapkájáról a bojtot
mintha a hógolyócsatában kapott volna halálos sebet
mintha nem is a hintaló mellett terült volna el
mintha csak behúzták volna a terem közepére
lássa mindenki milyen a halál lássa mindenki

így jár az aki elveszi mástól a piros autót
így jár mindenki aki a pöttyös labdát nem gurítja vissza
így jár aki elbújik a bokorban és elfelejti ez is csak játék
aki a gyurmát a falra keni így jár
aki mások haját meghúzza így jár
aki nem rakja vissza dobozába a vízfestéket
azt nem rakják dobozba koporsóba
leterítik a hintaló mellé behúzzák a hintaló mellé

gyerekek játszanak az egyik sarokban
gyerekek játszanak a másik sarokban
és valaki sír pedig tisztán hallja
ez csak egy bábu ez csak egy bábu
ez csak egy festmény egy festmény egy festmény

Örvényben

(Részlet egy ősszel megjelenő regényből)

1989. október 23.

– Apa, nem tudok menni – szólt bele a telefonba Ferenczy. – Tudom, hogy megbeszéltük, ki is vettem szabit, és éppen indulni akartam, amikor Brunner behívatott.

– Ha dolog van, fiam, akkor dolog van – felelte az apja kurtán, de nem megbántva. Ha valakinek, hát neki nem kellett magyarázni a szolgálattal járó fájtos kellemetlenségek hosszú sorát.

– Az ajtóból fordultam vissza – magyarázta ennek ellenére Ferenczy, hogy így adja ki magából dühét. – Meg volt beszélve mindenkivel, ki lesz szolgálatban, ki nem, simán odaértem volna a Délihez, hogy letegyem az autót, és bemenjek a Parlamenthez, de...

– Milyen ügy?

– Nem tudom a részleteket, Brunner annyit közölt, hogy a kapitányság fele szabin van, a másik fele meg balesethez ment ki helyszínelni. Nyilván behívhatott volna bárki mást is, de...

– Kit szopassanak, ha nem az ORFK-s nagymenő fiát, értem én.

– Szerintem egyébként a Blász van mögötte – eresztette ki magából a gőzt Ferenczy. – Annyira csípem a szemét, hogy szerintem ő szívát.

– Ezt anyáddal kellene megbeszélned.

– Mit? – kérdezte Ferenczy.

Az apja kivárt egy ütemet.

– „Anyám, nem tudok menni, szívatnak, stop. Engem is, fiam, de nekem jólesik, stop.”

Ferenczy képtelen volt megállni, hogy ne röhögjön.

– Gondolom, nem hallotta.

– A konyhában matat valamit.

– A babgulyásod után takarítom el a romokat – szólt bele az anyja a telefonba, aki a jelek szerint felvette a másik kagylót a konyhában. – Amúgy pocsék poén – közölte, és Ferenczy hallotta, ahogy leteszi a kagylót.

– Majd a tévében megnézem – mondta Ferenczy.

– Én kinn leszek a Parlament előtt.

– Sajnálom, apa – ismételte Ferenczy. Mindketten azért sakkoztak és búvészkedtek, hogy hétfőn ne kelljen szolgálatban lenniük, hanem közösen ott legyenek délben a Parlament előtt.

– Majd megbeszéljük, nem érdekes. Most szerintem pucoljál, mert a Blász letépi a tökeid.

Ferenczy letette a kagylót, mérgében rúgott egyet az előszobaszekrénybe, amitől az alsó cipőtartó rész ajtaja kinyílt, és csendes sóhajtással leszakadt. Ferenczy dühöden bevágta maga mögött az ajtót, beült a Trabantba, és a Vörös templom felé vette az útját, ahol jobbra kanyarodott, majd a Kodály-villánál balra, és a Trabant motorja üvöltött, mire felért a szőlőhegyre, ahol már ott várt rá Blász egy járórkocsinak dölve, és feltűnően nézegette a karóráját.

– Emberek! – üvöltötte el magát, amikor Ferenczy kiszállt a Trabantból. – Itt a délutános műszak, lehet hazamenni!

– Siettem – közölte Ferenczy. – Lévén szabadnapom, talán hallott róla. Mert mondtam.

– Ne nekem hóbörgjön, hanem Brunnernek, amiért magára esett a választása – bölintott busa fejével Blász. Ferenczy a legszívesebben a torkán dugta volna le azt a szar Pobjeda karórát, de talán kár lett volna az óráért. A karrierjéért mindenképpen.

– Mi történt?

– Azt én meg honnét tudjam? – rántotta meg a vállát Blász. – Bemegy, meghallgat.

– Mégis?

– Idős házaspár – szólalt meg Ferenczy mögött az egyik zászlós. – Az öreget most vitte el a mentő, őt nagyon összeverték, a nénit csak megpofozták a rohadékok.

– Mennyit vittek el? – kérdezte Ferenczy.

– Háromezermalennyit kápében, meg még pár dolgot, amit találtak – felelte a zászlós, és köpött egyet.

Az egykoron nyaralónak felhúzott épület takarosnak látszott, láthatóan nem hanyagolták el, ahogy a szőlőtökéket sem. Palatető fedte, a földbe vájt pince ajtaja nyitva állt, előtte szétszórt szerszámok és egy darabokra vert szőlőprés. A hatalmas díófa alatt egy öreg Skoda S100-as pihent, és Ferenczynek kételyei voltak az érvényes műszakit illetően. A házikó előtt virágágyás, benne széttagosított növényekkel, a lépcsőfokok tetején, a bejárati ajtó előtt egy sámliföldön állt feldőlve. A nyaraló legnagyobb értéke a kilátása volt, egészen Szabadiig el lehetett látni egy felhőtlen, derűs napon, ám ez a hétfő nem az volt.

– Mire vár? Füttyre? Kérésre? Valagbarúgásra? – érdeklődött Blász. – Menjen be, beszéljen az öregasszonnyal. Azt leszámítva, hogy vörös az arca, nincsen más baja, a mentősök megvizsgálták, és bevitték volna, de a néni nem volt hajlandó rá, így ők nem is erősködtek. Gyerünk.

Ferenczy mély levegőt vett, bőrzakója zsebéből előhúzott egy szál Helikont, rágyújtott, és az első slukk ereje fogta csak vissza attól, hogy neki ne menjen az őrmesternek. Semmi szükség nem volt itt rá. Blász pontosan tudta, milyen alaposan veszi fel a jegyzőkönyvet, amit ő húsz perc alatt összezapott volna, ám Ferenczy néha órákat is eltöltött egy-egy sértett meghallgatásával.

Most sem történt másképp. A vékony, törékenynek látszó idős asszony arca valóban vörös volt a pofonoktól, a szeme pedig a sírástól, ahogy az apró konyhában a földre döntött tányérok és fazekak között ült. A falon egy régi hajóóra ketyegett, a sparthelton egy pattogzott zománcú serpenyőben rántotta maradéka szikkadt. A nappaliban a szedett-vedett bútorok között, a kopott szőnyegen egy öreg és kövér tacsakó sertepertélt, láthatóan nem találta a helyét az öregember nélkül.

Ferenczy maga alá húzott egy széket, elővette a nyomtatványt, rámosolygott az idős nőre, és nekiállt kikérdezni. Néha pillantott csak az ajtó felé. Egyszer Blász állt ott, arcán komor, fenyegető kifejezéssel. Slezákné szabatos mondatokban, fegyelmezetten tördelve ujjait elmondta, hogy reggel két fiatalember törte rájuk az ajtót, na-

gyok voltak, arcukra sálat húztak, pénzt követeltek, és amikor a férje ellenállt, akkor az egyik támadó nekiesett, és ököllel ütni kezdte, ám az ura nem hagyta magát, rúgott, a csontos öklével hadonászott, és ha a támadó egyedül lett volna, akkor el is kergeti, de a másik a segítségére sietett, ketten alaposan helybenhagyták az öreget, eltörték a jobb alkarját és az orrát, aztán felpofozták őt is, aki ekkor odaadta nekik azt a háromezerakárhány forintot, mire azok dühükben szétverték a lakást, aztán még a pincét is, végül eltűntek. Az egyik szomszéd telefonált a rendőrségre, és hívta ki a mentőket.

– Mindenünket tönkretették, látja? – mutatott körbe az apró öregasszony, jobb kezét örök görcsbe rántotta a reuma. – Még szerencse, hogy a Skodában nincs akkumulátor. – Ferenczyre nézett. – Az Elemér rendben lesz?

– Biztos vagyok benne. Ha gondolja, bevisszük a kórházba.

– És haza is hozzuk – szólalt meg az ajtóból Blász.

– Mindjárt jövök – állt fel Ferenczy, és magára hagyta Slezáknét a romos konyha közepén álló ingatag széken. Blász után ment, aki a lépcső alján állva bagózott.

– Ezt nem érdemelték – jegyezte meg Ferenczy, miközben ő maga is rágyújtott.

– De, megérdemelték.

– Jézusom, hogy mondhat ilyet? – lépett hátra Ferenczy, és majdnem elesett egy virágcserepben.

– Vagy nem – vont a vállát Blász. – Mi az, hogy érdem, hm? Tizedes?

– Nem tudom, nem vagyok én akadémiai nagyszótár.

– Se zsebkönyv, az is biztos – fújta a füstöt Blász. – Olyan nincs, hogy érdem, ez egy ökörség. Történés van, slussz. Én talán magát érdemelték? Maga meg engem?

– Hát...

– Ki mondja meg, hogy ki mit érdemel? – nézte az őrmester a csendes ködbe vesző Balatont. – Hogy ami innét nézve „megérdemelt” jutalom, az onnét nézve meg „aránytalan” büntetés, hm? Érdemes művész. Tessék.

>>>>

Sorozatos bűnügyek

„A könyvespolcraól gúnyosan néztek rá a kedves krimik színes táblái: Agatha Christie-k, Chandlerek, Simenonok. Ezekben minden a helyén van! A drága, öreg Agatha szilfatoros angol udvarházaiban lejátszódó, elegáns és komolyan nem vehető bűnügyi játékok, amelyek a néhány holttest ellenére is a szellemes rejtvény szintjén maradnak, Simenon rideg és zárkózott, diszkrétén romlott francia polgári miliője, vagy a kikötők és bordélyházak világa, ahol a nehézkos, örökké pipázó Maigret mindig, minden esetben elfogja a gyilkost, a »kemény« amerikai krimik lóporfüstös és véres történetei... Egy sem játszódik egy józan magyar kisvárosban, békés, egyszerű emberek között, pörköltszagú konyhák, porcelánnyipes, ósdi szobák légkörében. Pedig itt is történhetnek szörnyűségek!” (Horváth Judit: *Pince*)

A kedves krimik színes táblái, ahogy magam előtt látom, sárgák vagy feketék. Nem feltétlenül kell emögött jelképiséget keresni, bár kétségkívül vannak negatív konnotációi mindkét színnek, a fekete egyértelműen káoszt és pusztulást idéző szimbóluma mellett az ambivalens sárgához is társul az árulás, irigység, halál képzete. Ami miatt azonban egyértelműen ezek a színek társulnak bennem – és gondolom, nemcsak bennem – a bűnügyi történetekhez, annak teljesen más oka van.

A Kádár-korszak az azt megelőző Rákosi-diktatúrához képest noha közel sem szabadságot, de némi javulást hozott az élet számos területén, többek között a kulturális életben. Az 1957-től megkerülhetetlen kultúrpolitikussá vált Aczél György nevével fémjelzett időszakban a művészet a támogatott-túrt-tiltott kategóriák mentén rendeződött. Bizonyos

irányelvek betartásával nagyobb teret kapott a sokszínűség az irodalomban is, többek között ismét polgárjogot nyertek a szórakoztató irodalom válfajai, köztük az addig nemkívánatosnak, ízlés- és erkölcsrombolónak nyilvánított krimi, mely a korábbi években eltűnt a könyvkiadás palettájáról. Az 1960-as évek közepétől neves szerzők, műfordítók dolgoztak bűnügyi történeteken, és pár év különbséggel két olyan legendás sorozat is elindult, mely a műfajnak hatalmas népszerűséget hozott, és amely miatt nekem és még sokunknak lehet a krimi színe alapértelmezett sárga vagy fekete: a Magvető Kiadó sárgafedeles *Albatrosza*, illetve az Európa Könyvkiadónál a *Fekete Könyvek*. A népszerűség nyilván nem a kultúrpolitika és a kritika megbecsültségét jelenti, viszonyuk a krimihez továbbra is ellentmondásos maradt: az ideológiailag nem támogatott, csak megtúrt műfajt nem tekintették egyenrangúnak a magasirodalom alkotásaival, krimiszerző nem részesülhetett munkásságáért hivatalos díjakban, sem azonos nagyságrendű honoráriumban, mint „komoly” szépirodalmi társai, ugyanakkor sokan közülük – ahogyan azt Aczél Györgyről és a Magvető igazgatójáról, Kardos Györgyről olvasni – élvezettel falták az ilyen jellegű kéziratokat.

A két sorozat nem kioltotta, inkább erősítette egymás sikerét, közöttük hasonlóságok és eltérések egyaránt adódtak. Mindkettőben a minőség volt a fő mérce, zsánereken belül igyekeztek annak színvonalas műveit megjelentetni, jobbára nyugati klasszikusokat, de kevésbé ismert kelet-európai szerzőket is a baráti szocialista országokból. A fáma szerint a két kiadó testvériesen megosztotta a nevesebb külföldi szerzőköt, mindkét sorozatban jelent meg

például Agatha Christie, Simenon, E. S. Gardner vagy Raymond Chandler. Történetüknek szintén közös vonása, hogy mindkét sorozat megszűnt a rendszerváltás után, bár próbálták életben tartani/feleleszteni, hasonló sikerrelenséggel. (A *Fekete Könyvekből* 1990-ben megjelent még egy utolsó, az *Albatroszt* pedig egy 1990-es megjelenést követő szünet után 1997-ben kísérelték meg feltámasztani, de 3 kötet után a kísérlet abbamaradt.) A könyvfolyamok némileg különböztek abban, ahogyan kialakították műfaji behatároltságukat. Az *Albatrosz* kezdetekben a populáris irodalom többféle válfaját szárnyai alá veszi, a kalandregénytől a háborús történetekig, elvéve még sci-fi is megjelenik, és csak később, a 60-as évek végére válik dominánssá a bűnügyi regény, bár ekkor sem teljes kizárólagossággal. A *Fekete Könyvek* névadásával és kezdő köteteknek (22 *detektívtörténet* I–II., *Tíz kicsi néger*) felütésével is egyértelműen jelöli ki már induláskor az erőteljesen krimivonalas irányt, noha itt is bekerül a szórásba példának okért pár Stanisław Lem-mű. A legmarkánsabb különbség a két sorozat között abban mutatkozik, hogy míg a *Fekete Könyvek* csak külföldi alkotók műveit hozta, addig az *Albatrosz* felvállalta magyar szerzők, vagyis fordítások mellett eredeti szövegek közlését is – ez utóbbi aspektus megérdemli, hogy a továbbiakban figyelmünket az *Albatrosznak* szenteljük.

Az újságíróból és az Államvédelmi Hatóság ezredeséből lett kultúrfunkcionárius, Kardos György 1961-ben vette át a Magvető Kiadó irányítását, és 1985-ben bekövetkezett haláláig igazgatta azt. Érkezésekor csódközeli állapotokat talált, ennek ellenére pár éven belül megfeszített munkával és fegyellemmel egyenesbe hozta, mi több, felvirágoztatta a perifériára szorult vállalatot, ezért folyó harcában a kultúra teljhatalmú urának, Aczél Györgynek támogatását is élvezve (akivel élete végéig

»»»» folytatás a 6. oldalon

»»»»

– Mi van vele?

– Az öreg az. A Magyar Népköztársaság Érdemes Művésze – felelte az őrmester. – Valami citerán vagy csutorán, vagy akármin. Maga Pestről jött, Ferenczy, mondja csak meg nekem, van olyan, hogy érdemtelen művész?

– Van, de nem nevesítjük.

– Okos fiú maga, még a végén viszi valamire.

Ferenczy nem szólt semmit. Körülüttük a kollegáik jöttek-mentek, végezték a helyszínelést, rögzítették a nem létező nyomokat. Hetek óta nem esett, lábnyomot nem hagytak a támadók, és mindkettő kesztyűt viselt.

– Én például azt érdemlem, hogy rendőrkapitány legyek, mert az nekem jár – közölte Blász.

– Hát...

– Na látja, erről van szó. Maga szerint baromság, nagy a pofám, egy kövér rohadék vagyok, közben meg szerintem ez nekem jár. A rendőrkapitányi titulus.

– Miért? Miért jár az magának? – hamuzott Ferenczy.

– Hát ez az, tizedes, éppen ez az! – csapott az őrmester a tenyerébe. – Nem jár. Ez a lényeg. Hogy senkinek nem jár semmi. Tudja, hogy mi jár?

Ferenczy széttárta a karját.

– Valamiért valami – krárogott Blász. – Azért, amit az a két mocskos elkövetett, ket-

tőtől-négy évig jár. A kilencnyolcvanas szalámiért adott tízesből húsz fillér visszajár. A *Veszprémi Napló*, az jár. De nekem semmi nem jár csak úgy, érti?

– Nem tudom. Akarom érteni?

Blász csak szóltanul meredt rá.

– Akarjam érteni? – szívta Ferenczy a Helikont.

– Mondta már a hentesnek, hogy magának több felsál jár ugyanannyi pénzért, mint a sorban maga mögött állónak?

– Nem.

– Annyi jár, amennyit kimért. Lehet még rárakatni egy darabot, de azért többet kell fizetni.

– Értem.

– Biztos? Biztos, hogy érti?

Ferenczy nem felelt.

– Az a kurva nagy baj, magával is, tizedes, hogy azt hiszi, érdekem szerint osztogatják azt, ami jár. Nincsenek érdekem, eredmények vannak, vagy nincsenek, járni meg az jár, amit azért cserébe adnak.

– Nem lennék a maga helyében.

– Na látja, tizedes, most az egyszer ebben a rohadt életben egyetértünk – csóválta a fejét Blász. – Nekem több jár az étlettől, az álmától, a várostól, a feleségemtől. Ki mondja meg, hogy mi és mennyi? Maga, én? Az álmam? Az élet?

– Magyarán azt akarja mondani, hogy nem az számít, hogy az öregek mit érdemeltek, hanem hogy mi történt?

– Mi más számítana? – rántotta meg a vállát Blász, és beletaposta a csikket a kápi-rágógáysba. – Na, induljon vissza a kapitányságra azzal a szarral, majd ott találkozzunk – intett a Trabant felé. – Felírta az unokák adatait? Lakcím, ilyenek?

– Fel.

– Na, délután begyűjtjük őket, a három közül valamelyiknek jár a börtön azért, amit itt csinált.

– Honnét tudja, hogy valamelyik unoka volt?

– Maga honnét nem tudja, tizedes?

– Valamit elfelejtettem megkérdezni a nénitől – felelte Ferenczy. Blász mintha meg sem hallotta volna, megindult a Lada felé, Ferenczy viszont visszament a konyhába. Slezákné még mindig ott ült a széken, ahogy hagyta.

– Van, aki segítsen rendet rakni?

– Margitka a Buggyosból.

– Azt mondta, hogy nincs biztosításuk.

– Kinek van arra pénze?

– Még ma jönni fog egy nagydarab fiatalember, annyi idős lehet, mint én – guggolt le elé Ferenczy. – Hozni fog pár papírt, írja alá, jó? Semmit sem kell csinálnia, csak aláírnia.

– Milyen papírt? Miért?

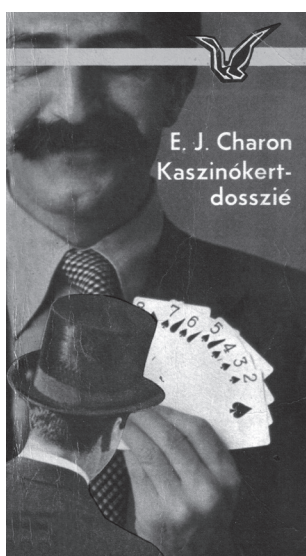
– Hogy legyen miből rendberakni a házukat.

– Az Elemér fontosabb.

– És a férjét is.

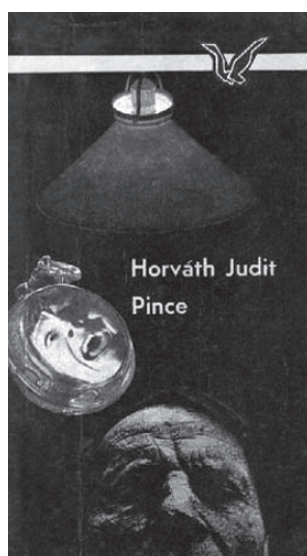
C.C. Kicker
Johanna
és a médium

E. J. Charon
Kaszinókert-
dosszié

Gyürk Sarolta
Héten,
mint a gonoszok

Horváth Judit
Pince

Kristóf Attila
Valakit mellém
temettek

>>>>> folytatás az 5. oldalról

fennálló jó viszonya közös börtönmúltjuk alatt alapozódott meg, amikor is Kardos kvázi megmentette Aczél életét). Gazdaságilag stabil kiadóját a kor egyik legsikeresebb magyar vállalkozásaként emlegették, egy sorban a Skála Cooppal vagy a Bábolnai Állami Gazdasággal. Ehhez egy, az adott helyzetben túlmutató irány követésére volt szükség; Moldova György szavaival élve, Kardos úgy vélte, az olvasó izgalmasabban, több irányban kérdez, mint ahogy a könyvkiadás az adott pillanatban felelni tud. Új könyvfolyamok, kulturális információforrások indultak: a *Világkönyvtár*, *Tények és tanúk*, *Nemzet és emlékezet*, *Gyorsuló idő*, *Új termés* sorozatai, a *Körkép* és a *Szép versek* antológiák, a *Rakéta Regényújság* és *Rakéta Regénytár*, és nem utolsósorban az *Albatrosz*.

Az 1963-ban indított *Albatrosz* sorozat a kiadó egyik legsikeresebb vállalkozása volt. A kiadványok némelyike a százezres példányszámot is túllépte, és azon túl, hogy a műfajra éhező olvasókat nívós művekkel látta el elérhető áron, a kötetek kelendősége a kortárs magyar irodalom kiadására is kitermelte az anyagi hátteret. Eladhatatlan példányokat a sorozatból soha nem kellett bezúzni (ahogy ez előfordult más művek esetében), az ismeretlenebb szerzőket is vitte magával a sorozat viharos népszerűsége. A külsőn nem sokat tehetett hozzá ehhez, sárgasága és néha kifejezetten elborzasztóra összemontázsolt borítója esztétikai élményt nem igazán nyújt, csak arra alkalmas, mint emblémája, a jobb felső sarokban lebegő albatrosz-sziluet: megkülönböztető jelzésnek és az olvasó figyelmének felkeltésére.

A sorozat 27 éves fennállása alatt (1963–1990) 300-hoz közelítő számú kötetet tudhat maga mögött (ebbe több újrakiadás is beleértendő), legjobb éveiben akár 15 kiadvány is megjelent, a kezdeti 3–6 darab helyett. Legvirágzóbb időszaka a kötetek számai alapján 1978–1987-es intervallumra tehető, a megjelenések azután csökkenő tendenciát mutatnak. 24 magyar szerző vagy szerzőpáros publikált 57 regényt ezidő alatt. Közülük egyértelműen a leghangsúlyosabb jelenléttel bíró szerző, mondhatni a sorozat gerince Rejtő Jenő volt. A legtöbb évben jelentek meg Rejtő-könyvek újra- és újrakiadásai, volt, hogy évente három-négy is. Az ő neve és életműve minden bizonnyal a legismertebb az alkotók közül, ezért inkább a többieknek szenteljük a rendelkezésünkre álló teret.

A fennmaradt 23 szerző csoportja eléggé heterogén: vannak köztük gyakorló írók, más művészetek vagy mesterségek felől érkezők, álneveken publikálók, párban alkotók, egykötetes szerzők és e téren terjedelmes munkás-

sággal rendelkezők. Néhány kivétellel mindenki egy, esetleg két kötetet képviseltette magát. A paletta is változatos: kalandregényekkel, fantasztikus regénnyel, kémtörténetekkel, krimivel/krimiszerű művekkel egyaránt találkozhatunk.

Noha bennünket most elsősorban a krimik érdekelnek, a teljesség kedvéért néhány szó erejéig érdemes azokról is megemlékezni, akik nem ezzel érkeztek a sorozatba. Nyomban az első magyar szerző, a sorozat magyar nyitánya ilyen: Gyertyán Ervin többszörösen díjazott író, műkritikus, filmesztéta tudományos-fantasztikus utópiája, *A kibernerosz tündöklése és bukása* 1963-ban jelent meg, később egy újrakiadás is megért 1987-ben a *Kozmosz Fantasztikus Könyvek* sorozatban. Molnár Gábortól, a népszerű vadász- és útleírászerzőtől, kalandos életű utazótól 1972-ben megjelent *Gyémántmosók* az expedícióin megismert Közép-Braziliában játszódó kalandregény. Szintén kalandregény, annak politikai változata P. Michael Bush *A Panda* című, 1987-ben kiadott regénye. Az angolos álnév mögött Bokor Pál író, műfordító, újságíró rejtőzik, aki regényének megírása idején az MTI tudósítójaként dolgozott, és irodalmi igényű riportkönyvei és publicisztikái mellől tett kiruccanást ebbe a műfajba.

A továbbiakban, bár több csoportosítási szempont is kínálkozik, az egyszerűség kedvéért közelítsünk a szerzőkre a sorozatban megjelent kötetek száma felől. Említettük korábban, hogy jobbára egy-két kötet jelent meg ugyanattól a szerzőtől – kivételt képez ez alól Révész Gy. István négy, Nemere István, Leslie L. Lawrence és Kristóf Attila három-három kötettel. A négy kötetet szereplő Révész Gy. István író, újságíró némileg rejtélyes jelenség. Színművei, ifjúsági regényei mellé 1970-ben jelentkeztek első bűnügyi regényével, *Az izgága bébivel* – vagy mégsem? A könyv fülszövege ugyanis arról „árulkodik”, hogy a szerző nem először „ártja magát” ebbe a műfajba, korábban tucatnyi sikeres detektívregényt írt, hangzatos angol álneveken. Ezeknek mindezidáig nem sikerült nyomára bukkanni, csupán azt a három másik bűnügyi „dossziét” (*A MOMAKI-dosszié*, *A Kaszinókert-dosszié*, *Romantikus dosszié*) ismerjük Daix felügyelő Monte-Carló-i eseteiről a watsonos társ, Jules Réves (hmm) fogalmazó tolmácsolásában, melyek ugyancsak az *Albatrosz* sorozatban jelentek meg 1972-ben, 1978-ban és 1985-ben, E. J. Charon néven (elmés álnév, meg kell hagyni). A dolog érdekessége, hogy mindhárom kötet a szerző 1971-ben bekövetkezett halála után jelent meg (a harmadik kötet csekély 14 évvel), és még az utolsó fülszövege is azt engedi sejtetni, hogy újabb dossziék várhatóak.

Két olyan szerző is van, aki ebben a sorozatban publikált először, és később a magyar populáris irodalom széles skáláján mozgó, rendkívül sikeres szerzővé nőtte ki magát. Nemere István író, eszperantista írói karrierje felívelése előtt megjárta Lengyelországot, dolgozott tolmácsként, könyvtárosként, mentőápolóként és biztosítási ügynökként. 1980-tól vált szabadúszó íróvá s hozta létre félelmetes nagyságú, ifjúsági regényektől a paratudományos írásokig terjedő életművét: 2019 végéig 46 álnéven 726 könyve jelent meg, ezzel átvette a világrekordot az eddigi csúcstartótól, Barbara Cartlandtól. A sorozatban megjelent könyvei is előrevetítik érdeklődése sokszálúságát: 1974-es debütököte, *A rémület irányítószáma* krimi, az 1977-es *A Triton-gyilkosságokban* már a krimi és sci-fi ötvözetéről beszélhetünk, az 1982-es *A sötétség határán* pedig terrorista-üldözést és biológiai hadviselést tematizáló akciórégény. Lőrincz L. László orientalista ifjúsági írásai és a mongol, burját népköltészetet érintő tudományos munkássága mellett kezdett egzotikus kalandregényeket, fantasztikus és tudományos-fantasztikus műveket írni, saját neve, illetve a Leslie L. Lawrence álnév alatt. Ezen az írói álnéven első ízben az *Albatrosz* sorozatban publikált: az 1983-ban kiadott *Sindze szemében* az azonos nevű híres keletkutató és rovartudós, Mr. Lawrence nyomoz detektívként olyan bűnügyekben, melyekbe egzotikus utazásai során keveredik – akárcsak a sorozatban megjelent többi kötetben is (1985: *A Karvaly árnyékában*, 1988: *A gyűlölet fája*).

A harmadik háromkötetes alkotó Kristóf Attila író, a *Magyar Nemzet* újságírója, szerkesztője, később szerkesztőbizottságának elnöke (pusztán érdekességként: Agota Kristof, azaz Kristóf Ágota testvére), dokumentumregények és más műfajban alkotott művek szerzője, aki az előbbiekhöz képest sokkal inkább magyar krimi írt abban az értelemben, hogy nem került meg egzotikus helyszínekkel a korabeli Magyarországot reprezentációját. 1971 és 1991 között kifejtett nyolckötetes krimiírói munkássága egyúttal talán a legsikeresebb kísérlet a magyar környezetben játszódó, élvezetes, az olvasó felé néha kiszólogató bűnügyi regény megteremtésére. A sorozatot képező köteteket Dér Ádám kriminálpszichológus alakja köti össze – nyomozásaiból három jelent meg az *Albatrosz* sorozatban, az első, a második és a negyedik (1973: *A feledékeny gyilkos*, 1975: *A csónakázó gyilkos*, 1981: *Valakit mellém temettek*).

Két kötetmegjelenés három szerzőnek jutott, közülük kettő az ismeretlenség homályába burkolódik. Szita Györgytől a rendszer vége felé, 1987-ben jelent meg a *Magánnyomozás*, majd 1988-ban a *Segéd munkában*. Mindket-

tőben Tóth Dénes rendőrszázados adja különnyomozásra a fejét, az egyikben még a rendőség kötelékében, de szívésségből, a másikban már a rendőrségtől kilépett segédmunkásként – a kötetekből egyúttal kiábrándítóan valós korrajzot kapunk a szocializmus utolsó éveiről. A Magyar K. Lászlótól 1984-ben saját neve alatt megjelent *Halott van az ágyamban* szintén magyar színtéren zajlik, egy kisváros nyugdíjas tanára göngyölít fel benne egy gyilkosságot. Hermit Shark álnéven 1988-ban megjelent regénye, az *Óvakodj a holtaktól!* viszont már idegen környezetben játszódik, Black nyomozó története ettől függetlenül figyelemre méltó próbálkozás a krimik amerikai, keményöklű válfajának meghonosítására. Az előző két szerzőnél jóval ismertebb a T. O. Teas álnév alatt rejtőző Tóti András író, műfordító, aki néhány éve *A szürke ötven árnyalata* fordítása során szerzett magának kétes értékű, mémeket generáló hírnevet. Írói munkássága mellett karate- és csikungmester is volt, nem véletlen hát, hogy a sorozatban tőle megjelent két regény mindegyikében, az első magyar, noha nem magyar közegben játszódó karatés krimikben (1987: *Öld meg pusztá kézzel!*, 1988: *Gyilkosság vízum nélkül!*) fontos szerephez jut ez a küzdősport.

A továbbiak valamennyien egykötetes *Albatrosz*-szerzők, némelyek azon egyszerű oknál fogva, hogy nem is írtak több hasonló jellegű művet. Négy esetben szerzőpárosokról beszélhetünk. Falus György – József Gábor 1979-ben megjelent kémtörténete, *A néma dosszié* egy pár évvel korábban forgatott, Falus György és Mészáros Gyula párosa által írt-rendezett film megregényesített változata – a kapcsolatot a borítóra bevágott filmjelenet is egyértelműsíti. Hasonlóan filmkönyv az *Albatrosz* magyar zárásának tekinthető 1989-es *Zsarumelő*, az azonos című, Koltai Róbert főszereplésével készült kétrészes vígjáték első epizódjából regényesítve – szerzőit, Szikszai Károlyt és Tardi Gábort ismerhetjük más televíziós sorozatok (*Angyalbőrben*, *Família Kft.*) íróiként is. A nyediki szerzőpárost a C. C. Kicker álnév takarja: a színész Harsányi Gábor és a dramaturg Révy Eszter társulásából született Johanna-könyvek (*Johanna és a médium*, *Johanna és a Dráher utcai gyilkosság*) közül a sorozatban csak az első jelent meg 1984-ben, a borítón utalásként Harsányi arcképével. A katonatiszt szerzők, Imre Gábor – Bojcsuk József 1967-es *A Vörös Túr* című regénye egy 1919-ben elkövetett gyilkosság tettesének 15 évvel későbbi levadászását és ennek felderítését követi nyomon, nem elhanyagolható mozgalmi vonásokkal.

Az Imre–Bojcsuk pároshoz hasonlóan Mág Bertalannak sem a hivatásszerű írás volt az eredeti foglalkozása. Rendőrtisztként számos

bűnügy nyomozását vezette, nyugdíjba vonulása után pedig elkezdte közreadni ezen bűnesetek krónikáit. Köztük sorban az első az *Albatroszban* 1969-ben megjelent *Nyomon a Mág-csoport*, melyben a valós esetleírásokat novellaszerű formába öntötte. Jelentős tudományos munkásságából tett kirándulást ebbe a műfajba Bogdán István történész, levéltáros, szakíró, történelmi segédtudományok (technikátörténet, papírológia) jeles szakértője. 1977-ben megjelent krimimeséje, az *Ófelsége magánnyomozója* sajátos színfoltja nemcsak az albatroszos palettának – a ludóciái magánnyomozó, Filamér kalandjainak, alakjának máig ható népszerűségét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy 2006-ban újra kiadták, 2018-ban pedig Fazakas Péter rendezésében hangjáték készült belőle. Szintén a történelemtudományok felől érkezett az a Lackó Mihály, aki a történetírás megközelítésmódjainak egyéni ötvözéséről, pszichohistóriai kérdésfelvetéseiről vált ismertté. A sorozatban a Lux Péter álnév alá rejtőzik, az 1987-ben megjelent *Az utolsó vacsora* című könyve egy családi körben, a nyolcvanas évek végén játszódó, a rejtvényfejtés klasszikus igényét célzó krimi.

Álnév alatt, Albert Haraldként írt krimit – a sorozat történetében először – Kenessei András művészettörténész is, az 1969-es borongós, néhol kicsit Maigret világát idéző *Esős november* szerzőjeként. Róla tudjuk, hogy nagyszámú szakmai publikációi mellett szépirodalmi műfajokban is alkotott: írt rádiójátékot, regényt, gyerekkönyvet, Hank Jeff álnéven sci-fit is. Fülöp János, akit sokan leginkább a Magyar Televízió *Bors* című 15 részes, televíziós kommunista eposzának forgatókönyvírójaként ismernek, krimiíróként mutatkozott be 1979-ben *Gordiusz mester nyomoz* című, 2 kisregényt magába foglaló, korabeli magyar vidéki és fővárosi díszletek között zajló bűnügyi regényével. Összesen négy Gordiusz-történet került kiadásra, a sorozatbeli köteten kívül ugyanis 1983-ban a *Népszava* kiadásában megjelent egy másik, ugyancsak 2 kisregényt tartalmazó kötet, nem túl szerencsés módon ugyanezzel a címmel. Mindójuk közül talán a legérdekesebb és legszabálytalanabb szerző Rubin Szilárd író. Keveset publikált, de a műveire pályatársak, kritikusok is felfigyeltek, életművének legfontosabb darabjaiként a *Csirkejátékot* és a *Római Egyest* emlegetik. Egyetlen bűnügyi regénye 1973-ban az *Albatrosz* sorozatban jelent meg: a *Multság a farkasveremben* írójához méltón egyedi hangvételű, a műfaj szabályainak megfelelő, azokat mégis némileg kifordító, rejtélyes bezártszobator-történet.

Végül, de nem utolsósorban, női szerzők is felbukkantak a sorozaton és műfajon belül.

Zsámboki Mária író, szerkesztő, fordító tollából különböző álneveken krimik és romantikus regények is születtek. A sorozatban Jeanne-Marie Joël néven 1989-ben jelenik meg tőle a francia környezetbe ültetett *Ne nyeld le szó nélkül* (sorozaton kívül pedig folytatása is, a *Nyugodjék békében?*). A grafikusból lett krimiíró Gyürk Saroltának hét bűnügyi regénye jelent meg (novellái és sci-fi regénye mellett), és talán továbbiak is követték volna, ha korai halála közbe nem szól. Az *Albatrosz*-sorozatban 1980-ban megjelent, magyar valóságba ágyazott *Heten, mint a gonoszok* Gyürk debütálása a krimirodalom terén, és már itt megmutatkozik az a lélektani irányultság és komor világfestés, amely a többi könyvét is jellemzi. Pécsi Agatha Christie-ként is írtak róla, bár ez bizonyos értelemben talán jobban ráillene utolsó szerzőnkre, Horváth Juditra, a titokzatos, egykönyves íróra. *Pince* című 1988-as, magyar vidéken játszódó bűnügyi regényének nyomozója, a nyugdíjas bírósági gépirónó több ponton mutat utalások által is explicitté tett hasonlóságot Miss Marple figurájával. A szerző ugyanakkor, amint jelen írás mottójául választott idézetben is látjuk, metabeszédhez is folyamodik a kedves előképek és klasszikusok, Christie, Simenon, Chandler csapásainak emlegetésével. Nyomozó és megteremtője ezek felől a kissé súlytalanná sarkított szerzők felől tekint az előtte álló rejtély-munka felderítésére-megírására: a magyar kisvárosi pörkölt-szagú konyháiban, józan valóságában történő bűnügyek bonyolultak, előzmény nélküliek, nem követhetők már kialakult minták, a feltalálás nehézségével kell szembenézniük. A sorozat egyik utolsó darabjaként megjelenő regény felmérheti ezzel a pillantással az *Albatrosz* magyar termését is, azt a számunkra is kirajzolódott képet, hogy az adott korba hitelesen és élvezhetően ágyazott krimik száma, éppen a helyzet bonyolultságából kifolyólag, csekély. Ennek okai jórészt ismeretesek: a bűnös szenvedélyeknek és bemutatásuknak nem kedvezett a társadalmi rend, a kultúrpolitika, aki tehette, mesés, idegen helyszínnel és szereplőkkel kerülte meg a hálátlan és összetett feladatot. Vannak azonban ellenpéldák is, ezért érdemes felülvizsgálni azt a megállapítást, hogy minden, ami ebben a korszakban született, szükségszerűen rossz és/vagy politikai ideológiával átitatott, és az a kijelentés sem helytálló, hogy a magyar krimi a szocialista éra hiányzó, esetleg Berkesi–Mattyasovszky–Mág Bermuda-háromszöge által elnyelt műfaj. Néhány szerző még megpróbálkozott vele, és született pár ígéretes darab, sajátos ízekkel – példa rá az ikonikus *Albatrosz*-sorozat, amelynek böngészésére bátorítlak, kedves olvasó. Kicsit sárga, néhol tagadhatatlanul kicsit savanyú, de a miénk.

Gloria

(Részletek a *Szindbád és Derrick* című detektívregényből)

Szindbád, vagyis itteni – és valódi – nevén Árpád Schiffer (pontosabban Arpad, mert a németek a két á-val nem tudnak mit kezdeni) főfelügyelő nekidől a sor elején álló autónak, és hanyag tartásban pőfékelni kezd. Ez olyan sofőrös. A ruhája is erősíteni igyekszik a sofőrmegjelenést. Simléderes bőrsapka és bőr rövidkabát van rajta. Talán már túlzottan is megfelel a taxisofőr ideálképének. Erre a gondolatra eldobja cigarettáját és visszaül a kormány mögé. A droszt minden taxivezetőjével és a két lovaskocsissal meg van beszélve: ha a sárga bőrönddel érkező hölgy nem az első járművet választaná, udvariasan megkérlik, hogy a szokásnak megfelelően abba szálljon be. A rendőrségnek jó a kapcsolata a bérfuvarozókkal. A zürös idők banditái sorra ölték őket. A járművéért, és azért, amit vele szállítottak. (Persze az áldott pénz, a német márka '48 júniusi bevezetése előtt mi mást is pakolhattak a platóra meg a csomagtartóba, mint fekete árut?) Habár béke és szinte valóságosan virágzás köszöntött az országra, a taxisokat még meg-megtámadják. De már csak a pénzért, amit egy műszak alatt összeszedtek. Ez haladás.

A detektív járgánya egy Rometsch-Umbau, egy négyajtósra átalakított Volkswagen Bogár. A törvény nem engedi a kétajtós változatot taxiként használni, mert az kiszolgáltatná az utast a vezetőnek. Ezért az átépítés. A Bube, vagyis „Fickó” becenevű járgány csillogó ébenfeketességét még inkább kiemeli az ablakok alatt körbefutó fehér csík. A tetőn elől jobb és bal oldalt, mint holmi csigaszemek, két sárga lámpácska. Bennük a felirat: Taxi. A jobb első utasülés előtt a szélvédőn pedig zöld tábla: Frei. Vagyis szabad a jármű.

A nyomozót újra és újra, és most is, magával ragadja az érzés, hogy egy pompásan kidolgozott szervezet részeként, egy tökéletesen működő országban él. Aztán persze eszébe jut: egy tökéletes országban rá, a bűnügyi detektívra nem is lenne szükség.

Aspenau vasútállomása új épület. Az eredetit szíveskedtek az amerikaiak lebombázní. Ilyen dolgokról azonban nem ildomos nyilvánosan beszélni, főleg írni, mert ahogy a Szovjet Zóna – itt nyugaton így hívják a „Német Demokratikus Köztársaság” nevezetű se nem német (mert persze szovjet-csatlós), se nem demokratikus, se nem köztársaságot (mert vörös monarchia, Nyikita cár Walter helytartójával az élén) – korifeusai teljesen megfélemlenik látszanak a Vörös Hadsereg országdúlásáról, úgy a – magántulajdon és a parlamentáris demokrácia szilárd talaján álló – Szövetségi Köztársaság vezetői meg a britek és amerikaiak városok ezreit eltörölő szőnyegbombázásait tartják a nagy felszabadító hadműveletek szükséges eszközeinek.

A vonat halkán kúszik a peron mellé. Pontosan hét harmincötökör. Ahogy a menetrendben áll. Az utasok lekászálódnak, a vasutasok segítenek a hölgyeknek. Mind-

ezt jól látni a drosztról, az állomásépület oldalsó fala üveg. A sárgabőröndös nő is megjelenik. Útitáskája nem lehet tele, mert könnyedén emeli meg, válla vízszintes marad. Egyenesen tart a kijárat felé, egy véletlenszerűen mellé sodródott idősebb asszonymal egyszerre jönnek ki rajta, s egyszerre lépnek az első taxi mellé. A detektív elvonné Gloria Futsch, a célszemély poggyászát, de az azt mondja, elfér az ölében. Közben a másik nő méltatlankodni kezdene, ám a következő kocsiförje olyan mély meghajlással ajánlja föl a szolgálatát, hogy inkább csak mosolyog és legyint.

Gloria az ülésen először is megnézi magát a belső visszapillantó tükörben, letöröl egy kis felesleges rúzsot, és elrendezi loknijait. Legalább egy kézzel mindig szorítja a bőröndöt.

Szép nő. Negyvenes. Igyekszik fiatalabbnak látszani, ami nem szánalmat, hanem izgalmat kelt a férfiakban. Szőke haja a nyaka közepéig ér, mint egy középkori apródnak, arca bájos, és épp annyira telt, hogy még ne legyen kövér, viszont bizalmat ébresszen. Nyilván ez előnyére van sötét ügyleteiben. Ejtett derekú, égszínkéék műselyem nyári ruha van rajta. Széles, pöttyös női nyakkendővel, melynek végét öv fogja le. Az élelmesek '45-ben minden ruhaszalont, szabóságot kifosztottak, majd a holmikat eladogatták a kereskedőknek. Sokáig ebből öltözködött a nép. De ami Glorián van, az már az ötvenes évek végének, hatvanas évek legelejének kreációja. Érezni rajta az új idők frissességét.

– Van a városban olyan, hogy... várjon... Szentháromság tér?

– Igen. Már indulunk is – és az álszódetektív gázt ad, majd nagy svunggal kifordul. – Maga nem járt még ott?

– Nem.

– És a városunkban, Aspenauban?

– Még régen. A háború előtt. Biztos minden megváltozott azóta.

.....

.....

Másnap délelőtt tízkor a főfelügyelő vajaskiflit ropogtatva áll irodája ablakánál. Elégedett a nyári fényözönre készülő nappal, a kilátással a piacra és legfőképp a korán megkezdett első kihallgatás eredményével. Kellner junior Derrick felügyelő vette kezelésbe, és beismerő vallomással zártak.

– Nem bántam meg, hogy rád bízam Kellnert – mondja elismerően a detektív, mire az íróasztalánál ülő Derrick felkapja a fejét. Mintha diszsonáns hang vegyült volna egy belső áriába.

– Kellnert? Ki az?

– Hagyjuk! – int Szindbád, mert nincs kedve a legelejen kezdve elmesélni a Kellner féle müncheni banda utáni nyomozást.

Derrick, ez a negyvenéves, magas termetű és homlokú, okos arcú férfiú '43-ban avanszált nyomozóvá. Két évet Schwarzbrownban egy akkor – átmenetileg – a Harmadik Birodalomhoz csatolt cseh városban működött. '45 márciusában, még a szovjetek megérkezése előtt fellázadt a nép, megharagta és véres harcban elfoglalta a helyőrséget. A rendőrség nem bízott az erősítésben, menekült. De a Prága felé vezető úton löni kezdtek rájuk. Nekihajtottak egy fának, majd kiszálltak, és a vetésben futva menekültek. A puskákkal és dorongokkal felszerelt csehek beérték őket. És inentől három hónapig sötétség. Derrick csak május végén, már a kapituláció után tért magához

egy nürnbergi kórházban. Senki nem tudta, hogy került oda. De hát abban a felfordulásban ezen még csak nem is csodálkoztak. Derrick felépült. Fizikailag tökéletesen. Elméje azonban károsodhatott, mert a múltjából csak a nevére emlékezett, és arra, hogy rendőrnemző volt. Azóta azért lassan kezdenek megjelenni emlékfoszlányok a múltjából. Viszont a jelen történéseit, eseményeit is el-elfelejti. A legváratlanabb helyzetekben. Például egy étteremben ülnek, és Derrick másodszor is int a pincérnek, mivel elfelejtette, hogy az imént már felvették a rendelését. S amikor a főúr közli a felügyelővel, hogy füstölt csülköt kért párolt káposztával, Derrick fölöttébb csodálkozik rajta, mivel most meg bécsi szelvre vágyik. Vagy a rendőrfőtanácsos úr irodájában vannak eligazításon, jegyzetel szorgosan, aztán megkérdi, mikor jön meg a bűnügyi osztály új szolgálati autója. Pedig azt már hónapok óta használják. Többnyire ő maga vezeti. Aztán idővel eszébe jutnak a dolgok. Vagy legalábbis úgy tesz.

Derrick ráncolja a homlokát, ceruzával piszkálja a fülét. Mindig így próbál az emlékeiben kutatni. Ez gyötrelme neki. És nézni is az.

– Gyere velem, jön a második felvonás! – kiáltja a főfelügyelő.

A rendőrségi fogda egy középkori nyirkos pince. Mélyen az utcaszint alatt. Ezért az ide bezárt francia és lengyel szökött kényszer-munkások sértetlenül megúszták a bombázásokat. Viszont az amerikai Liberator gépek, majd a szárazföldi sereg közeledtekor szétfutottak fogvatartóik, s így egy héttig senki feljükk sem nézett. Sokan szomjan haltak. A cellák falán lengyel és francia feliratok, rajzok. Az Eiffel-torony, a waweli székesegyház, a csestochowai Fekete Madonna, Hitler, amint Mussolinivel fajtalanokodik, kitárt, bozontos női nemi szervek.

A kihallgatószoza falán viszont szép tájkép van. Azt a vidéket mutatja, amit a helyiségből lehetett látni, ha a Gestapo-tiszt egy rövid szellőztetésre elhúzta a függönyt és kitérta az ablakot.

Ide kísérteti fel a detektív Gloria Futsch gyanúsítottat. A nő boldog, hogy kikerül a koszból, de elsötétül az arca, amikor a főfelügyelőben felismeri a tegnapi áltaxist.

– Tehát egy csapda volt. Mondhatom, szép! Az emberrel úgy játszadoznak, mint Hitler alatt. Na, majd az ügyvédek... Már vannak emberi, állampolgári jogok is, ha maguk nem is tartják be ezeket. Ilyen dologba belevisznek, a tudtom nélkül...

Szindbád elengedi a füle mellett a méltatlankodást. A megfelelő taktikán töpreng. Végül úgy dönt, csapdával kezdi.

– Mióta ismeri Kellner junior?

– Mióta? Miért érdeklí? Várjon... – és itt észbe kap Gloria. – De hát nem is tudom, ki az a Kellner junior! A neve mintha ismerős lenne. Biztos a rádióban hallottam. Meg a Kellner elég közönséges név, van belőle ezer.

– Ő azt állítja, maga már '45-ben, a nagy fosztogatáskor, a münchenieknek dolgozott. Ékszerboltokat törtek föl és a lebombázott bérházakban kutattak ékszerek után. Aztán jöttek a feketepiaci ügyletek. Aranyért kenyér, kenyérért arany, aranyért megint kenyér, azért megint arany. Mostanra meg nemzetközivé bővítették a ténykedésüket. Az Olaszországban lopott vagy rabolt holmit Németországban igyekeznek elpasszolni. És fordítva. Ezt mondja Kellner junior. Sőt! Ezt diktálta le. És aláírta.

– Köteles vagyok én egy bűnöző hazugságait hallgatni meg válaszolni rá? Majd az ügyvédem szépen beperli.

– Megteheti. De előbb még magát fogja törvény elé állítani az államügyész. Kellner lesz a tanú.

– Mit kap az ezért cserébe?

– Nem tartozik magára!

– De hát mondtam már, akárki is legyen, én nem ismerem. Így ő sem ismerhet.

– Ő az ellenkezőjét állítja.

– Én meg annak az ellenkezőjét. És az én szavam ér annyit, mint az övé! Vagy még többet. Én büntetlen előéletű vagyok. Az meg egy börtöntöltelék.

– Honnan tudja, hogy Kellner már ült? Ezt én nem mondtam.

– Hát... ööö... mi... mi másért került volna ide? A rendőrök bűnözők, visszaeső bűnözők után nyomoznak.

– De hisz maga után is nyomoztunk.

– Éppen ezért vagyok felháborodva. Mert utánam nem lett volna szabad. Mert az én rovásomon nincs semmi.

– Elkapta három rendőr, amint aranyat akart átadni egy helyi terítőnek. Kellner juniornak.

– Nekem fogalmam sem volt, ki ő. Volt nálam pár arany ékszer, ez igaz...

– Volt. Huszonkét arany nyaklánc és harminc arany gyűrű. Honnan voltak ezek? Tud származási igazolással szolgálni?

– Hogy tudnék? A halott nagymamától kérjek? Mert tőle kaptam mindet.

– A nagymamától? Aki egy szegényházban halt meg? Miért került oda, ha ilyen gazdag volt?

– A szegényházzal maguk honnan tudnak?

– Utánanéztünk a dolgoknak.

– Ezek a holmik akkor is törvényesen kerültek hozzám. Bizonyítsák be az ellenkezőjét!

– Rendben. Ott tartottunk, hogy felkereste Kellner juniort és aranyat adott át neki.

– De én nem! Nem kerestem fel! Csak... kerestem valakit, bárkit, akinek eladhatom ezeket. Mert meg vagyok szorulva. Kell a pénz. Az csak véletlen, hogy ez a Kellner volt akkor ott.

– Tehát nem egy konkrét emberhez igyekezett?

– Nem hát! Ezt mondom mióta! Nem vagyok én kapcsolatban bűnözőkkel. Még csak az kéne!

– Ha nem igyekezett konkrét személyhez, miért mondta nekem, hogy nyolcra kell a Szentháromság térre érnie. Pontosan nyolcra!

– Ezt mondtam volna? – és a nő ijedten kutat emlékeiben. – Mikor?

– Amikor megálltam a taxival, és kiszálltam megnézni, mi a hiba. Persze nem volt semmiféle hiba. Maga sürgetett. És akkor mondta.

– Én erre nem emlékszem – hebegi, pedig kipirosuló arcán, zavart tekintetén látszik: emlékszik már.

– Én viszont igen. Ráadásul hangfelvétel készült mindenről, ami elhagyta a száját. Be voltam mikrofonozva. Az esetleges félreértések elkerülése végett.

Gloria most, ahogy csücsöríti ajkait és rázza a fejét, egy durcás kisgyermekhez hasonlít,

– Nem... jaj, nem... ez is félreértés. Én csak... siettem... hogy... Nem akartam a belvárosban kínálni az ékszert... mert az mégis... És siettem... hogy ezen a távolság helyen még világos legyen. Veszélyes egy

magányos nőnek ilyen helyeken lenni. Bárki megtámadhatja.

– És úgy véli, pontban nyolckor kezd sötétedni?

– Hát... Ottankörül. Nem?

– Ráadásul maga azonnal felismerte Kellnert. Tudta, ki ő, és ki akart szállni. Én hajtottam volna tovább, de maga követelte, hogy álljak meg. Maga Kellner juniorhoz igyekezett.

– Nem igaz! Ő volt egyedül a téren, ezért mentem hozzá! Ezért akartam vele üzletelni. Mert nem volt más. Igyekeztem, hátha neki el tudok adni valamit. Ha már eljöttem Aspenaubá.

– De hiszen maga nem is tudta, hogy az a Szentháromság tér. Abból látta, hogy jó helyen jár, hogy ott van Kellner junior.

– Miért ne tudtam volna?

– Egyrészt, mert beszálláskor azt kerekken kimondta. És ez is fel van véve magnetofonszalagra. Másrészt hozzátette, a háború előtt járt utoljára Aspenauban. Ez a tér viszont még csak két éve létezik. Természetesen hát, hogy nem ismerte. Nem úgy, mint az idevalósi Kellner junior! Akivel legalább egyszer biztosan találkozott Münchenben. Amikor felosztották, ki hol fog aranyat teríteni, és kik lesznek a szállítók. Így van? Persze, hogy így!

Gloria rágyújtana, de annyira remeg kezében a cigarettá, hogy nem tudja az öngyújtó lángja fölé tartani. Leteszi az asztalra. És a fejét is. S mikor felnéz, már könnyekkel tele a szeme. Mint egy szeretetért kuncsorgó elhagyott feleség a hűtlen férjére, úgy néz most ő Szindbádra.

– Fe-felügyelő úr...

– Főfelügyelő vagyok. Derrick kollégám a felügyelő.

– Rendőr úr, mi lesz velem?

– Nem én hozok ítéletet.

– De én olyan sokat dolgoztam! Pedig utálok a munkát. Mégis évekig gürcöltem, míg saját, bútorozott lakásom lett. Én, én olyan nyomorban nőttem föl... Kérem, engem egy gazdag holland molesztált is. Anyám meg folyton vert. De azért áldott jó teremtes volt az anyám, nem azért mondom...

– Ezeket a bíró talán figyelembe fogja venni.

– Nekem, kérem, tisztességes ismeretségi köröm van, engem oda befogadtak. Meghívnak vendégségbe, és eljönnek hozzám. Nekem egy komoly úriember udvarol. Aki megígérte, a becsületszavát adta, hogy elvállalja a feleségétől, és még az idén elvesz. Mert Paul, az én Paulom, egy olyan ember.

– Bizonyára remek fickó. Nem kétlem.

– Az... hogy én börtönbe kerüljek, az... hát hogy venné már az ki magát?! Az nekem a vég! Nem vagyok öreg, még szülhetek Paulnak. Mert én nem vagyok olyan, mint a sok céda, akik házasságon kívül szülik sora a kölykeiket. Jó, tudom, sok férfi meghalt a háborúban, de akkor is... Én mindig igazi családot szerettem volna. És most Paul... Ha én börtönbe kerülök...

Szindbád nézi az esedező Glóriát, s bár tudja, hogy amit mond, annak a fele hazugság, és százszor hallott már hasonló könyörgést, mégis végtelenül szánja ezt az elbukott nőt. Nem a bűne ellenére. Hanem éppen azért, mert bűnös.

– Főfelügyelő úr, nem lehetne valami egyezséget kötni?

– Miféle egyezséget?

– Mondjuk... beismerő vallomást tennék.

– Ez nagyszerű ötlet.

– Beismerem, hogy... feketén vettem aranyat önálló utcai árusoktól. Továbbadás céljából.

– Ilyen már nem nagyon van. A magányos farkasokat likvidálták a bandák.

– Szóval beismerem, hogy ellenőrzé... telen... izé nem ellenőrzött árut akartam elpasszolni. Ezt beismerem. És maga nem nyomoz tovább.

– Ezt nem ígérhetem meg. Nyomozni fogunk. A müncheni kollégák nyomozását fogjuk segíteni.

Csendben ülnek mindhárman. Gloria Paulra, a bankjegyhamisító udvarlóra gondol, aki tényleg megígérte, hogy feleségül veszi. Szindbád arra gondol, vajon mi lett volna Glóriából, ha rendes családba születik. Derrick meg arra, mi is történt ma reggel. Már eszébe jutottak Kellner kihallgatásának a körülményei. Amit ő vezetett. Megnyugodhat. Gloria tovább könyörög:

– Felügyelő... bocsánat, főfelügyelő úr. Hát bűnöző vagyok én? Az ilyen ruhában jár? Én kérem, egyszer még színházban is voltam. Csak nem láttam jól, mert egy bikanagy ember ült előttem. Pedig nagyon izgalmas darab ment.

– Miről szolt?

– Egy sorozatgyilkos volt a főszereplő. Rómeó.

– Szegény Júlia éppoly szerencsétlen szerelmét nem illik így nevezni.

– Szerencsé-é-étlen? Az a Rómeó? Legfeljebb gyáva. Mármint a nőhöz. De nem a gyilkoláshoz. Mert először megölte Theobaldot...

– Theobaldot? Olyan szereplő nincs. Vagyis van: Tybalt. Azt tényleg megöli.

– Aztán meg a franciát.

– Nincs francia a darabban. Mindenki itáliai.

– De van. Az, amelyik csapja a szelet Júliának, meg feleségül venné.

– Megvan: Párisra gondol. És így igaz, azt is megöli Rómeó. Ejnye, ejnye, te Rómeó!

– És Rómeó miatt hal meg Merkur, a legjobb cimborája.

– Ahogy mondja, csak nem Merkur, hanem Mercurio.

– Aztán meg maga Júlia is.

– Igen. Így történik. Hm... maga jó megfigyelő.

És a főfelügyelőnek kedve lenne alaposabban megismerkedni ezzel a nővel.

– Futsch kisasszony, tehát egyezséget akar velem kötni?

– Nagyon szeretnék.

– Kössünk hát egyezséget. Kellner junior feldobta magát. Ha maga is feldob egy bandatagot, megúszhatja felfüggesztett börtönnel. Az ismerősei semmit nem fognak észrevenni.

– No és ha az, akit én feldobok, kijön a börtönből... nem fog engem... nem lesz nyissz a torkomnak?

– Nem fog az börtönbe menni. Mert vele is egyezséget kötök. Valaki másnak a rovására.

– És ez... nekem... jó lesz? Bízhatok ebben?

– Bízhat.

– Nem is tudom. Magában... magában bízik. Olyan rendes kinézete van. Nem luxemburgi?

– Nem.

– Mert azok rendes népek. Egy luxemburgi kuncaftom akkora **borravalókat**...

– Ne folytassa, mert még külön ügy lesz belőle!

– Szóval bízhatok magában?

– Bízhat.

PARAZITILON 420

108

– szerkeszti Horváth Benji

MÄRCUȚIU-RÁCZ DÓRA

copie după buletin

*de majd egyszer megkeresem
én is az összes olyan lányt
akiknek nem készült fénymásolat
a személyi bizonyítványáról
akik olyan helyen laknak
ahová nem jár ki vonat
ahol félnek aszfaltot kenni az útra
ahová a mentő is rendőri
kísérettel megy ki ha valaki
túlادagolja a patkánymérget
ahol hűgyszagú a patak és
sosem megy le a nap*

*és panaszt teszek majd
az ő nevükben is
én legalább kívülről tudom
a személyi számom lakcímem
anyám és apám keresztnévét
apám nevének kezdőbetűjét
első ránézésre meg tudom majd
mondani melyik lány dolgozik
külföldön önszántából melyiket
hurcolták melyiket csapták be
hogyan mezei munkára viszik
melyiket küldték el otthonról
és melyiket várják vissza*

*segítenék de nem vagyok szociális
munkás majd írok egy szolidáris verset
felolvasom egy vidéki iskolában
rendhagyó irodalomórán
csatolom a fotót a pályamunkámhoz
a fénymásolt személyit és az eddigi
publikációimat
ösztöndíjra pályázom nyomozni fogok
regényt írok az eltűnt lányokról
coruptia ucide én meg majd jól lebuktatom
ca la carte román kimit írok
ebben a bűnügyi sztoriban egynél több
rosszfiúnak kell lennie és legalább
ennyi jófiúnak*

*anyukám büszke lesz rám pedig
a honor és az impaktum kevés
legalább beszélünk róla legalább tematizáltam
segítenék de nem vagyok szociális munkás
kapcsold be a légkondit nem akarom lehúzni
az ablakot óvatosan vezess az ilyen környéken
sosem tudni ki ugrik eléd
a téma ott hever az úton és
nem látok tőle semmit*

HORVÁTH BENJI

hova folyassam ki

*mit is tehetnék uram mit is
sometimes i feel like a motherless child
külön világot alkotok magam
mert olyan messzire vagyok már a fától
nem is látom ahogy ég a föld alattam
nekem a bőröm fehér tudom fekete
gyűlöletpropaganda dúl a mikrobiómámban
mit is tehetnék uram mit is itt születtem
a szmog fölött ha volna haza
ha volna neki vitakultúrája
ki ölte meg meg nem született gyermekeimet
ki ölte meg jézus krisztus feltétel nélküli
szeretetét én vagyok én te vagy te
ki a nagyobb hipokrita ki a nagyobb kisebbség
ki a nagyobb ki a nagyobb mit is tehetnék
a long way from home hol vannak szépségfáim
hol van a samaritánus hol vannak a szent
paráznák hol vagy magányos george
óriásteknősök között az utolsó?*

*mit is tehetnék uram mit is
sötét hitem kiszáradó szennyes folyam
nem gyűlnek partján nagy macskák és madarak
csak lövik bele nagy bűnözők a kicsiket
zöld az erdő zöld a hegy is
ezt is mindjárt rámegetik hogy is
ne lennék űzött tolvaj hol is
vagyok megint szól a takarodó iktatják
törvényeiket gyilkos csöndben minden rendben
persze minden megvan nekem minden
tűz az én tüzem aki nem kap levegőt
annak nyakán az én térdem
az lopta el azt a szeget a krisztus tenyeréből értem
uram uram hogy van ennyi harag bennem
hogy lehetnék mért nem lettem
jávai tigris fekete orrszarvú mért
a rossz erdőben üvöltöttem?*

*sometimes i feel like a moootherless child
a looong waaay from hoome*

*halott fenyők a jéghideg hamuban
kozmiikus magányban úszó mitokondrium
ki hagyta égve a folyosót?
hova folyassam ki véretem?*

OBORNY BEÁTA

A test temploma

Az emberi test templom, mondják. El is határoztam, hogy írok egy útikönyvet a családomról. Jól megnézek magamnak tehát mindenkit a karácsonyi vacsoraasztalnál.

– A nagyapám ősi, román templom, homlokzatának ráncai közé kacifántos történetek vannak faragva, melyeket már csak ő ért, senki más.

– A nővérem gótikus katedrális. Vékony, csontos támvéi közt óriási rózsablak feszül, átragyog rajta a fény. Ha közel mégy hozzá, téged is pirosra fest. Felejtsd is el, hogy eredetileg milyen színű volt a ruhád!

– A nagynéném viszont olyan templom, melyet feldúltak a tatárok. Az oltár előtti vérfoltot 70 éve nem mosta föl senki. A szentek szobrai komoran merednek a sötétbe.

– Anyám neonfényes betonépület. Egy szekta lakta be, habókos társaság! Váratlan időpontokban felzendül odabent a Hallalúja.

– Apám a jeruzsálemi templom. Már csak a nyugati fala van meg, a többi lerombolták. Próbáljuk belelátni a teljes templomot, erőszakkal kis kívánság-cédulákat gyömöszölünk a kövek közötti résekbe, de csak hallgatást kapunk.

– A nagyanyám kápolna egy széljárta dombtetőn. Soha senki nem látogatja, mert túl messze van, és túl meredek az út. Állítólag zárva is van, kár is volna odamenni. Úgy tudjuk, van bent egy szép, hímzett oltárterítő.

Asztalt bontunk, és átmegyünk a nagy-szobába, a karácsonyfához. Kíváncsian figyelem, vajon meg tud-e szólalni minden templomban egyszerre ugyanaz az ének.

Három átjáró

1.

A medve az állatkertben ránézett Dobos Pistikére, és Pistike azonnal tudta, hogy ő törzsének avatott sámánja.

– Gyere már! – szólta rá Dobos apuka, mert még a struccokat is látni szeretne volna.

– Jeremá, Jeremá... – kántálta Pistike, és táncolni kezdett. A medve vele táncolt.

2.

Géza lekászálódott a buszról a végállomáson, és elindult az erdő felé. Nehezen cipelte a nagy nejlonzacskót, benne minden vagyont. Nem akart messze menni, minden bokor alját megnézte, vajon alkalmas-e alvásra. Egyszer csak meglátott az

egyik bokor alatt egy jellegzetes, piros kalapos, fehér pöttyös gombát. Odament és leült mellé. Igen éhes volt.

– Majd bolond leszek ismeretlen gombát enni! – mondta nyomatékkal. De azért közelebb hajolt, mintegy ismerkedésképp. Jobban megnézve látszott, hogy a gombán tizenkét pötty van elég szabályos rendben, négy sorban és három oszlopban. Nocsak! Hirtelen ötlettől vezérelve bepötyögte rajtuk az egykori kapukódját. A régit, abból az időből, mikor még házban lakott. Amikor az utolsó számot, a 7-est is beütötte, kipattant egy ajtó a szomszédos fa törzsén. Bentről kékes fény áradt ki, és fémesen csillogott egy lakótelepi lift fala. Még a felirat is tisztán látszott: *A liftben tüzet okozó tevékenységet folytatni tilos!* Géza eldobta a cigaret-táját, és belépett az ajtón.

3.

Szabóné az utolsó ember volt Csobánkán, aki még tyúkokat tartott. S nem is csak tartotta, hanem maga is vágta őket, ha a vasárnapi ebéd megkívánta a tyúklevest vagy a rántott csirkét! Ezen a vasárnapon is megfente a nagykést, és kiment a baromfiudvarba. Rutinosan kapta el a nagy, fekete tyúkot, melyet már régen kinézett az aznapi főzéshez. Átvágta a nyakat, és a földre csorgatta a vért.

– Manapság már nem sütik meg hagyományával – gondolta közben egy kis sóhajjal. Akkor látta meg, hogy a tyúk egyenesen ránéz, szemében valami furcsa okossággal. A meleg vér még mindig csorgott, sőt, lüktetett. Szabónét mintha valami ismeretlen erő ragadta volna el, ráhajolt a tyúk nyakára, és csak itta, itta a vért. Hagyta, csöpögjön le az állán, és fesse vörösre elől az otthonkáját! Érezte, amint megsokszorozódik az ereje, és bal mellében semmivé zsugorodik a rákos daganat. Futva indult el a Holdvilág-árok felé.

Pontszerű

– Kész a jelentés? – Az esti megvilágításban a főnök alakja árnyékot vetett Marietta íróasztalára. A lány legszívesebben elsüllyedt volna. Eszébe jutott, hogy tegnap már így is a legalacsonyabbra állította az irodaszéket, ennél lejjebb nem lehet. Próbálta összerendezni az asztalon elszabadult papírhalomokat, gyorsan kiválogatva a jelentésszerűeket. Innen, lentről lehetetlen volt elérni a tűzőgépet. Egészen az asztal túlsó feléig kellett volna nyújtózkodni érte, de az már túlságosan közel volt a főnök intim teréhez, sajnos éppen sliccmagasságban. Hirtelen mentőötlele támadt: van gémkapocs a legalsó fiókban, majd azzal összetűzi a papírokat. Külön szerencse volt, hogy így fejfelé előre lebukhatott az asztal mögé. Onnan csapott ki hirtelen a hangja.

– Te szemét! Elegem van! Hogy rohadtál meg!

A főnök ijedten hátraugrott.

– Jaj, bocsánat! – rebegette a lány megszokott, régi hangja. – Keresgéltem a fiókban, és a körmöm alá ment egy rajzszög.

Lassan előbukkant az asztal mögül, és mintegy bizonyítékként felmutatta az ujját, melyben még mindig ott volt a rajzszög. Kis, piros vércsepp szaladt le a rózsaszínre lakkozott köröm mögül.

Egy darabig mindketten dermedten nézték a feltartott középső ujját.

Potyautas

Vera érezte, hogy korán érkezett. Már messziről látszott, ahogy kaptatott fel a hegyoldalon, hogy az erdei háznál nincs senki. Ledobta a hátizsákját, leült a lépcsőre, élvezte a meleget és a zöld – végre zöld – lombokat.

Jó félóra múlva befutott a társaság is sáros, vidám gomolyagként. Tervek az ebédhez, van-e elég szalonna, ki megy el fáért... a zajok és szagok úgy ölelték körül, mintha ez lenne az otthona. Dönci, a fia, rögtön hozzábújt, látszott, hogy elege van a másfél napos apai ridegtartásból. Felkérkedett Vera ölébe, és nem is akart lemászni róla egészen addig, míg a tűzrakóhelyen fellobbanó lángok látványa el nem csábította.

Vera férje, Zoli rakta a tüzet, hasogatta a fát, kommandírozta a főzést.

– A tűz mellett van igazán elemében! Ha hinnék az alkímiában, most tudnám, ez mit jelent – gondolta Vera, és nézte a baltát tartó karizmokat, kedvtelve, lassan, míg a felgomolygó füsttől el nem futotta szemét a könny.

Az ebéd jól sikerült. Keveset beszéltek, az összeszokott barátok lazaságával bújtak össze az akolmelegben. Gyerekek és felnőttek keveredtek vegyesen, szinte figyelni kellett, hogy az ember szét tudja válogatni, ki kihez tartozik.

Ebéd után Dönci le szeretett volna menni a patakhöz. Verának nem volt ellenére, csak azt nem tudta biztosan, hogy a négyéves legénynek mennyire lesz nehéz lemászni a meredek oldalon.

Nagy huppanással érkeztek végül a patakmenti útra. A szemük máris azt kereste, miből lehetne építeni valamit. Volt ott egy kidőlt fa lehámlott, nagy kéregdarabokkal. – Hajó! – választott ki Dönci egy U alakút. Kerültek evezőlapát-gallyak és kötöző fűszálak is hamarosan. Egy martilapu sárga virága lett a kormánykerék, egy gomba a vasmacska. Újabb kéregdarab a kapitányi hid.

– És ki a kapitány?

– Apa – válaszolta Dönci habozás nélkül. Ki is választottak egy szép, barna fe-

>>>>> folytatás a 12. oldalon

>>>>> folytatás a 11. oldalról

nyőtobozt apa-kapitánynak. A kapitánynak. Dönci egy kisebb toboz lett, főtengermesteri rangban.

- És én hol vagyok? – kérdezte Vera.
- Te a partról integetsz.

Nézték a hajót, elgondolkodva. Végül Dönci felállt, és odahozott egy bogáncsot. Bebiggyesztette a kapitányi híd alá.

- Hát ez ki? – kérdezte Vera.
- Zsóka.
- Zsóka? Hogy kerül ide? Talán potyautas?

Döncinek nagyon tetszett a szó, hogy potyautas. Többször is elismételte, hogy potya.

- Akkor belepottyan a vízbe, ugye? – kérdezte végül.
- Miért pottyanna? Elfér ő is.
- Nem fér el.
- De miért? – Vera nem állta meg, hogy egy kis okítást-nevelést hozzá ne fűzzön.
- Zsóka a barátunk! Tegnap is egész nap együtt hancúroztatok az erdőben, nem?
- Nem. – Megjelent az a kis ránc Dönci szája szélén, amit még a dackorszakban fejlesztett ki. Vera tudta, hogy ez nem sok jót jelent.
- Hát mi volt tegnap? – kérdezte meg végül, lélegzetvételnnyi szünet után.
- Zsóka nem játszott velem.
- Nem?
- Apa sem játszott. Elementek reggel.

Vera megzavarodott.

- Ki ment el?
- Apa és Zsóka.
- Hova?
- Az erdőbe.

Vera érezte, hogy most kellene megállni a kérdezéssel, de nem tehetett róla, muszáj volt folytatni.

- És mikor jöttek vissza?
- Este. Azt mondták, eltévedtek. De nem voltak szomorúak. Apa fogta Zsóka kezét. Biztos, hogy ne tévedjen el még egyszer.
- És a többiek... a többiek mit szölkáltak?
- Nevettek.

Vera gondolatai végképp összekuszálódtak. – De hát ma... jöttem. Senkin nem látszott semmi! Zsóka? Az nem lehet. Vagy mégis? A múltkor is... Rohantak a gondolatai. Reszketett a keze, mintha az életéért küzdene.

Időtlen időkbe telt, mire annyira össze tudta szedni magát, hogy képes volt Döncire figyelni. A kislegény már megunt a várakozást, épp azon mesterkedett, hogy a hajót belecsúsztassa a vízbe. Vera gépiesen segített neki.

Aztán nézte, nézhette, amint a hajó elúszik a patak vizén, fedélzetén Zolival és Zsókával.

Szerencse, hogy Dönci nemcsak a hajón, hanem a parton is jelen volt, nagyon is! Ujjongott, kiabált, drukkolt a vad habokban sodródó kéregnek. Még az ágak és fűszálak szétesését is lelkesen figyelte.

- Hajótörés!
- Na, gyerünk, főtengermester! – karolta át Vera a vékony kis vállat. – Kezd hided lenni.

Elindultak a ház felé. Fogalma sem volt, mi lesz, ha odaér.

Messziről már hallatszottak a vidám zajok, érződött a füst illata. Elképzelte, ahogy megérkezik, és rámosolyognak. Zsóka is rámosolyog. Vajon meg tudja állni, hogy visszamosolyogjon? Ez aggasztotta legjobban. Minden más homályba borult, gomolygott a sötétedő erdő fái között.

Odaért végül, nem lehetett halasztani. Zolit és Zsókat kereste a tekintetével. A többiek csakugyan mosolyogtak rá, érdeklődtek, hogy milyen volt a pataknál. Vera a hangok lejtését, magasságát, rezgését figyelte, mint egy bonyolult műszer, kereste bennük a hamisságot. De nagy meglepetésére, nem találta. Inkább egy nagyonis őszinte, határozott üzenet sugárzott felé.

- Nyugi! Ne balhézz!

Úgy érezte magát, mint egy rendreutasított kislány. Félénken kérdezte:

- Zoli?
- Lement a faluba borért.
- Zsókával?
- Aha.

Nem tudta, mit mondhatna még. Téblábolt, nézett körül.

- Gyere, Dönci, felvágjuk a hagymát a vacsorához!

Büszke volt magára, hogy ezt milyen jól kitalálta! Hogy milyen okosan tud ő sírni!

Találkozás az istenekkel

Képzeld, Jolánkám, már megint elromlott a sütő! Felhívtam az Olimposz Bt.-t, hogy küldjék azt a szerelőt, akit a múltkor. De nem azt küldték, akkora nagydarab ember jött, hogy alig fért be a konyhaajtón! Matatott a hatalmas kezével a sütőben, csak úgy csapkodtak a villámok.

Azt hittem, ott ég le a konyha! Végül aztán csak megcsinálta. Ezek a Héra tűzhelek még a régi, jó gyártmányok! Ezeket még évtizedekre tervezték, nem úgy, mint a mostaniakat! Sőt, a szerelő azt mondja, az örökkévalóságra. Azért azt nem hiszem! Ezek a szerelők mindig hazudnak, azt hiszik, a nyugdíjas minden hülyeséget elhisz.

*

Azt sem tudom, hogy mondjam el, Zsuzsikám, mi történt! A szomszédban orgia volt! Egész éjjel áthallatszott a vad zene meg a gajdolás! Tizenegykor átkopogtam, hogy na, most aztán hagyják már abba! Mások is laknak itt! Aztán éjfélkor már nem bírtam tovább, kimentem a gangra abban a hidegben, és bedörömböltem az ajtajukon. Nem fogod elhinni, ki nyitott ajtót! Egy kövér férfi anyaszült meztelenül! Egy szál lepedő volt rajta, az is csak úgy libegett! A fején meg koszorú! Lehet, hogy transzvesztita? Ilyen kevés ruhából nehéz eldönteni. Mondom neki, hogy hagyják abba, mások aludni akarnak! Erre van pofája azt mondani, hogy ez bachos ünnepség! Hülyének néz engem? Bachot megismerem, boldogult uram mindig azt hallgatta.

*

Ne tolaodjon, más is föl akar szállni! Vigye innen a patáját! Ekkora nagy ló fitalembert, viselkedni bezzeg nem tud! Hogy félisten? Persze, mindjárt gondoltam, hogy nem egész! Bunkó részeg!

*

Halló, önkormányzat? Panaszt szeretnék tenni! Kérem, itt valami nem stimmel! Ezek beszivárogtak a kerületbe... Hübrisz Béláné vagyok. Igen, betűzöm. H mint Hellász...

Oborny Beáta (Miskolc, 1963) Budapesten él, ökológus-evolúcióbiológus kutató, egyetemi biológus oktató. Szabadidejében az íráson kívül szívesen foglalkozik mesemondással és improvizációs színjátszással.

Áldozat

Egy fiatal nő vezette a nyomozást. Első ránézésre is jóval azután kerülhetett a rendőrséghez, hogy én eljöttem onnan, úgyhogy nem is törtem a fejem közös témákon. Szívesen megkérdeztem volna persze, megvan-e még az én szűköcske, füstös, kávészágú irodám, ahol a költségtérítéses papírokat töltögettem meg a kiutalásokat rendeztem a kis vaskazettából egy életem át, de épp elégszer láttam, hogy állnak az újak az olyan civilhez, aki bennfentesnek hiszi magát, és rájuk tapad. Különben a régiiek is úgy álltak, csak engem azok nem oda sorolnának még ma sem. Örültem volna egy öreg zsarunak, akit ismerek, de az olyanok már mind visszavonultak. Aztán végül ez a nő tapadt énrám, hogy emlékeztessen a felelősségre, ami még akkor is együtt jár azzal, hogy a belügyhöz tartoztam, ha elmúltam hetven és tíz éve nyugdíjban vagyok már. Régebben annyit nevettem az akkori nyomozókkal, hogy mindig kilötyögtettem arra a hitvány asztalra a kávé. Tele voltak hülye történetekkel a nyomozásaikról. Kiszínezték persze, tudtam akkor is én, de volt érzékük meg stílusuk hozzá, hogyan csinálják. Most meg lefőztem a kávéval annak a nőnek, hogy igyon valamit egyet, de még a szám íze is elromlott, ahogy beszélni kezdett.

Persze már mindjárt az elején is járt itt a házukban. Mert hát nekem a szomszédaimról volt szó, és ugye amúgyis sokkal jobban érintett voltam a többiekénél, ezért rögtön kikérdezett, csak akkor még úgy futólag került szóba a rendőrségi múltam. Azóta tudom, hogy a nő már akkor is feltételezte arról a gyerekről, hogy ő a tettes. Én ugyan nem gondoltam róla, és akkor még a nőről sem, hogy ezt forgatja magában. Később bántam is, hogy elsőre olyan szétszórtam beszéltem. De szerintem meg lehetett engem érteni. Ez egy kis hely, még az újonnan itt építkezőkkel együtt se vagyunk sokan. Aztán az ilyen közegben mindig sokkal megrázóbb a vérontás. Ezt még csak nem is onnan tudom, hogy mondjuk a rendőr kollégáim között ráragadt. Mert figyeltem én a dolgokra azok alatt az évtizedek alatt, sok mindent láttam és hallottam tőlük, nem csak a hülyeségeiket. De azt nem onnét tudtam, hogy az ellenségeskedés, a félelem, a bizalmatlanság, a gyanakvás ilyenkor elemeire robbantja a legösszetartóbb közösséget is. Mégse tudtam belenyugodni, hogy mindenfélét elkezdtek összebeszélni erről a gyerekről, hogy majd a felesége fülébe jusson, vagy a fiukéba, amikor akkora lesz. Azt gondoltam, létezik még tisztelet meg becsület az emberekben, ha máshol nem is, de itt minálunk legalább. Csak hát a mi telepünk sem olyan már, mint rég volt.

Kertvárosnak mondják a mi utcáinkat most már jóideje, de ha megnézi, még mindig láthatja a valamikori szőlőskertek meg tanyák elrendezését az udvarokon. Persze a régi birtokok elaprózódtak, mert kilencven után munkanélküli meg rokkantnyugdíjas lett majdnem mindenki itt is, és a frissen belterületnek átminősített földjüket, amit igazából még a nagyapjuk, apjuk sze-

dett össze és őrizgetett, felparcellázták és eladogatták építési teleknek. Már amennyit lehetett, mert keresztutcák hiányában a hátsó fertály mindenkinek a nyakán maradt. Nem nyílt oda bejárás ugye, sehonét, csakis az udvarról. És az még mindig jókora darab az itteni régi telekkönyvezés miatt. Biztos észrevette, hogy itt sokkal nagyobbak a telkek, mint a szomszédos városrészen, amelyik tényleg eleve kertvárosnak épült. És azzal együtt is mennyivel olcsóbbak a lakások minálunk. Pont azért, mert az ekkora kert haszonnak már kevés, tehernek meg sok még mindig. Főleg, hogy a régiiek közül az öregek maradtak itt, a gyerekeik, a legélhetősebbek kivételével, beköltöztek a városba az eladott telkek árából. Menne az idősebbje is, de nem kellenek senkinek az ilyesmi régi házak. A bontással csak a baj van, üres telek meg akad még mindig.

A mi portánk, láthatja, most is megvan még vagy ötszáz négyszögöl. Épp elég, de tavalyig az a hátsó rész is hozzá tartozott, és úgy meg több, mint a duplája volt. Valamikor azt gondoltam, hogy majd elbírunk vele ketten, vagy akár magamban is, csak mire oda jutottunk, hogy itt élhetünk, napról napra kevésbé ment az erőlködés. Megfogadtam aztán ezt a fiatal gyereket a kerti meg a ház körüli munkákra. Megengedhettük magunknak, mert én a nyugdíjam mellett még ma is könyvelgetek kisebb vállalkozásoknak. Ebből fizettem a feleségem gyógykezeléseit is. Először a senior állományra gondoltam, mert közülük többen belefogtak személy- meg vagyonőr, vagy őrző-védő vállalkozásokba, de aztán láttam, hogy mivé váltak ezek a tisztességes emberek, akik mégiscsak a rendet őrizték, és szép lassan kihátráltak az ügyeikből. Maradok inkább a szippantósnál, a teherfuvarozónál, meg a kisérszerelőnél, nem hiányzik már nekem a mocok, meg hogy a lelkiismeretemmel játsszak, gondoltam még akkor. Ennek a gyerekeknek is én könyveltem, de grátisz, hogy majd ha rendesen beindul neki, csak akkor fizessen, úgyhogy tudom, micsoda semmi kis pénzeket keresett azzal a sok küszködéssel. Nem volt egy atomfizikus, de keményen, becsületesen dolgozott, és nagyon is tisztességesen éldegélt. Csak esélye sem volt rá, hogy rendesen beinduljon neki. Egyről a kettőre nem tudott előrejutni, csak éppen talpon maradni. Mert ugye télen nagyon kevés munkája akadt. És ebben a rossz, rongy kis vályogházban laktak. Hát nézzen rá, milyen lelombozó. De ő tele volt élettel, optimista terveket forgatott folyton a fejében. Hogy nagy házat épít ennek a helyére. Ez volt neki az első minden körülményben. Hogy kitanul ezt meg azt, kisépeket szerez és szerel össze, mit tudom én. Mind a munkával álltak kapcsolatban. Három év alatt sose hallottam tőle egy csalódott szót se.

Az öregasszony nem itt lakott. Övé volt az első ház a sarkon, itt kettővel lejjebb, és ő adta el a közöttünk lévőnek ennek a gyerekeknek. Láthatja, hogy teljesen egyforma ez a két ház. A szélső az apjáié, a másik meg az apja testvéreé volt. De az apjában lomokat tartott, ő a másik utcán élt. Épp a régi kertünk hátsó szomszédjában, amit mutattam, hogy már eladtuk. Ott is ölték meg, a mostani házukban. Mert oda ment férjhez, ide csak a kertet művelni járt át. Egyedül ő művelte a nagy, hosszú kertet az egész fer-

tályon, még azután is, hogy megözvegyült. Öregasszony, azt mondom, pedig egy napon született velem. Ismertem gyerekkoromtól. Igaz, hogy én nem itt nőttem fel, a feleségemmel csak a nyugdíj után költöztünk ki, de a telek a nagyapámé volt, itt laktak a mamával a régi házban, utána apám művelte, utána én a feleségemmel. Sokat voltam itt kiskoromtól kezdve. Ezért is számítom az őslakosokhoz magamat. Hogy most ezzel a hülye szóval mondjam, úgyis érti. De szóval ismerek mindenkit én itt, apjukat, nagyapjukat is. Annak idején nagyapámék még szóba is hozták nekem ezt a lányt. Akkor ugyan az ő sarki, nagyon rongy kis parasztházukhoz itteni mércével mérve kicsi föld tartozott, mert szélte nem volt, csak hossza, de azt is lehetett tudni, hogy a közös szomszédunkban a gyermektelen nagybácsié is az övé lesz, és úgy már jobban festett a dolog. Egybenytitni a három portát. Akkor még az a két udvar, ami most a miénk után következik a soron felfele, ide tartozott, azoknak az eladásából tudtuk átépíteni a régi házat a mai igényeknek megfelelően. Szóval erre az öt mostani portára kell gondolni. Hát ennek mostan ezer éve, de már akkor se úgy ment, hogy a nagyszülők így leboltolják. Úgyhogy elmondták ezt, de azzal abbamaradt szerencsére. Csúnya, kancsal lány volt, és a kancsiságtól fűrő rosszindulatot sugárzott a képe. Olyan csúnya meg rosszindulatú is maradt egész életében.

Amikor először megkérdeztek a rendőrök, hogy tudok-e róla, volt-e haragosa, nem is tudtam, mit feleljek nekik. Soroljam fel mindet? És kivel is kezdjem, ha egyszer tisztában vagyok vele, hogy az mindjárt gyanús lesz? Mondtam már, hogy kicsi tér meg kicsi közösség, de igazából kétfelé oszlik ez a kevés lakosság is. Vagy jobban mondva legalább kétfelé. Mert vagyunk mi, az őslakosok, ha már az előbb így mondtam, meg vannak az újonnan építkezők. Hát, ez az újonnan szó is érdekes, mert van, aki harminc éve költözött ide lassan, de nekem akkor is új. Ezekkel gyakorlatilag semmi kapcsolatunk nincsen, és nincsen nekik se egymással. Nincsenek itt rokonaik, ismerőseik. A városban dolgoznak, bent járnak iskolába a gyerekeik, munka után vagy hétfévente meg elvannak a maguk udvarán, nem járnak ki szinte sehova. Na, nekik talán nem volt különösebb bajuk az öregasszonnyal, de másnak mindenkinek. Bár tulajdonképpen nekik is volt, csak szerintem nem is tudták róla.

Ez a gyerek volt itt az egyetlen új lakó, aki megmelegedett a régiiek között. Abban a reményben jöttek ezek ide a feleségével meg a kisgyerekekkel, hogy épp a város szélén vetve meg a lábuk, bent valamelyik gyárban akad neki munka. Csak hát nem akadt. A tanácsra biztos elmehetett volna ő is, tudja, sárgamellényesnek, de akkor már inkább elkezdett ház körüli meg kerti munkákra vállalkozni. Láttam a rációt a dologban, mert ugye ezekben a sokat emlegetett nagy kertekben mindig akad tennivaló, ha más nem, le kell nyírni a fűvet, mert megessi a gaz két hét alatt, ki kell vágni a korhadt fát, a jót metszeni, permetezni. Az aktív korúaknak munka után, ugye, ki tudja, mennyi erejük marad rá, a másik fele meg nyugdíjas, annak már nincsen is, amiből

>>>>> folytatás a 14. oldalon

maradjon. Ereje, úgy értem mármint. Bár az ilyennek pénze sincs mindnek a segítségre.

Nekem volt, mondom. Miután a feleségem beteg lett, egyre kevesebbet fogtunk föl a kertből, aztán meg semmit, de a gaz akkor is nőtt. Amúgy is megsajnáltam ezt a gyereket, hogy azt a régi rossz parasztházat rásózta ez a kancsal öregasszony, akit itt mindenki utált. Hogy ott fagyoskodik meg görnyedezik ennek a gyereknek az a helyes kis felesége, a karonülő kisgyerekek meg ki tudja, mit szed ott össze. Széjjel volt repedve az a ház már mióta. Beöntette a repedést még az eladás előtt az öregasszony, de az ilyesmi akkor is ott marad azon a rongy vályogon. Meg az egér, a férgek, a víz. Hát még mikor megtudtam, hogy mikkel tömte tele a fejét az a vén dög. Mert sokat beszélgettem én ezzel a gyerekkel, hogy itt dolgozott, meg-megállt cigiszünetre, ilyenek. Láttam, hogy nem nagyon okos gyerek, vagy hogy mondjam inkább, hogy nem lát át a mások hazugságain, nem tud mit kezdeni a számító alakokkal. Hogy naiv, hogy mindent elhisz, amit mondanak neki. Dolgos és kitartó, de hiszékeny és, hát, ahogy mondtam, nem atomfizikus. Meg hogy mennyire érzékeny és önérzetes. Még aludt is itt nálunk az irodámnak megcsinált kis nyárikonyhában, amikor aztán kiüzte hazulról valami veszekedés. Én nem kérdeztem erről, ő meg, mondom, sose mondott egy rossz szót se, de nyilván a felesége meg ő se voltak mindig türelmesek a szegénységben. Aznap is nagyon összeveszték, ugye, amikor ez az egész történt.

Abban volt a nagy reménye ennek a gyereknek, amit az öregasszony mondott neki, hogy a kertjéből kifutna egy, de talán kettő telek is, amit ha leválaszt és összközművesít, olyan áron adhat el, hogy azon bőven bejön a maga telkének az ára is, meg az építkezésre való is. Azt se tudtam, hova néztek, mikor ezt meghallottam. Volt pofája ezzel kecsegtetni ezt a gyereket, csak vegye meg azt a szart végre tőle, mert a fiai már rágták a fülét az örökségért. Közben meg az egész utca azért kínlódott a nagy kertekkel, mert ez a süket kancsal vén majom, akinek a földje végigfut a főút mellett, annyiról se volt hajlandó lemondani, amennyin nyitni lehetne egy új keresztutat. Hát mennyi az, három vagy négy méter talán az egészből. De ha öt, akkor is marad még neki háromszázkilencvenöt. A másik oldalon már az erdő van, ahonnan az őzek is bejárnak, ott nem lehet ilyet, csakis erről, egyedül rajta múlt mindig is ez a dolog. Ő meg nem és nem. Veszekedett vele az egész utca, de hiába. És akkor még ezzel bolondította el ezeket a szegényeket. Az is ráfért a képére, hogy elhívja dolgozni ezt a fiút magához, de csak hébe-hóba fizesse ki, meg lealkudja a bérét, mert szerinte van még a hála is a világon. Az ő drága nagybátyja házáért meg földjéért cserébe. Hát engem az agybaj kerülgetett, nem tudtam hova tenni a haragom, amikor meghallottam.

És akkor még a nyomozónó is erre a gyerekre szállt rá. Furcsa dolog ez, hogy mindenkiről mindent tudni az embernek. Került volna nekünk közös témánk, mikorra másodjára is eljött, mert az öreg rendőrök megmondták nekem, ki az apja, ismerem,

tudták, az is rendőr volt. Csakhát ebből mindjárt megértettem azt is, hogy inkább akkor ne kerüljön mégse. Ne kelljen nekem mondanom semmit se inkább az ő apjáról. Akkor már azt se csudáltam, amiket a fejemre olvasott, meg azt se, hogy milyen a gondolkodása, mert azok alapján, amiket odabent láttam, kiismertem, mihelyst belekezdett. Mondhatom, nem vallott valami nagy koponyára az se. Mint az apja, ez is úgy gondolkodott. Az ilyen kisközösségekben tiszta sor, hogy mindig a kintről jött a gyilkos. Pofonegyszerű. Az nem kötődik senkihez, annak nem drága a bizalom, ami az ilyen helyeken őket összefűzi, mert vele úgyis bizalmatlanok, kívül marad a körön, és így tovább. Nem kell hozzá rendvédelmi diploma, hogy így gondolkozzon az ember. Hát az ilyennel nekem kétszeresen se legyen közös témám.

Én nem mondtam a gyereknek, hogy átvágták, ne tőlem tudja meg. Nem volt szívem hozzá. De hát járt ő másokhoz is. Beszélte ő mindenkinek mindenfélétet magáról. Mert nyílt szívű gyerek volt. Néha az asszonnyal meg a gyerekekkel is ájtott. Nem utálkoztak azok a betegségről sem, bementek megmutatni magukat a feleségemnek is. Csak hát nem mindenki gondolkodik itt úgy, mint én. Úgy értem, nem csak erről, semmiről se. Különböző kormányon is más lenne, de ezt most hagyjuk. Azt már nem tudom, hogy a rendőség hintette-e el az utcában, hogy a gyerek csinálta, vagy fordítva történt, de egyszer csak mindenki erről beszélt. És mindenki tudta, hogy milyen jó oka volt rá. Mert mindenki beszélt vele erről, mindenki meghallgatta az ő történetét, és ő is meghallgatta mindenkiét az öregasszonyról. Hogy ilyen meg olyan utálatos, meg kiállhatatlan fősvény. Még a lélekharang se szólalt meg, már elkezdték a tervezést egyből a hátsó kertek eladásáról újra, mert az asszony gyerekei a világ másik felén élnek, és köpnek erre az egész telepre itt. De arra nem, hogy egy telket adnak-e el, vagy kettőt, esetleg hármat. És talán magukkal is elhittették, hogy csakis ennek a gyereknek volt oka egyedül rá.

Hát én aztán megmondtam, hogy amikor az egész történt, a gyerek itt volt, itt dolgozott a ház körül nálam, még itt is aludt éjjel, mert úgy összeveszték, hogy nem akart hazamenni. Ezért is csinálta itt nálam. Pedig milyen sokáig beszélgettünk. Kiszálltak megint a nyombiztosítók is, mint korábban, megmutattam az ágyat az irodámban. Találtak hajszálat tőle a párnán. Vagy ki tudja mit, valamit, amiről azonosították. A nő meg csak beszélt és beszélt nekem a felelősségről meg a hamis tanúzásról, meg az apja faszáról. Hogy én most mást mondok, mint előszörre. Hát persze előszörre se mondtam volna mást, ha egyenesen elmondja, amit gondol, és nem kellett volna azt hinnem, hogy egy szerencsétlennek az életében akar valamért turkálni. Ezt meg is mondtam neki. Magamban meg azt ismételtetem végig közben, hogy menjen a jó anyjába. Hogyne lenne ott a gyerek ujjlenyomata. Még a szobát is vele festette le a tavaszon.

Én vágtam le a gyereket a kötélről, itt hátul, a kertem elejében, a fás színben. Még akkor nem tudtam, hogy a másik utcán is történt valami. A kertszomszédunkban. Már közben is sírtam, ameddig ott kepeszkedtem. Valamiért arra gondoltam közben, hogy csak fel ne ébredjen a betegágyában a feleségem. Elképzelésem se volt, hogy mondjam el a helyes kis asszonykának a szomszédban. Akkor még nem tudtam, hogy mindjárt nála is, meg nálam is rendőrök lesznek. És hogy az utca akarja eldönteni majd ezt az egészet, azt meg el se hittem volna senkinek.

Hát így. Mindenki szégyellheti magát, mégse szégyelli senki más, csak egyedül én, meg ennek a gyereknek a felesége. Meg majd a fiuk fogja, amikor elég nagyra megnő. De ő talán mégsem. Mert hát végülis nem maradt az apja nevének ez az egész. Járt aztán a nyomozónó itt többek nyakára még sokáig. Akadnak azért kallódó fiatalemberek, akik isznak, és olyankor ki tudja, mi ki nem telik tőlük. Volt, aki nekem is megmondtá, hogy mit kavarom itt a szart, de még csak visszavágni se volt kedvem az ilyeneknek. És persze hozzám is sokszor benézett még. Reménykedett, hogy a feleségemmel is beszélhet, hiába mondtam, hogy két éve nincsen eszén már. Az egyetlen reakciót csak ez az asszonyka meg a kisfiú váltotta ki belőle, mikor még a gyerek életében néha ájtottak hozzánk. Olyankor láttam mosolyogni a feleségemet. Tudni a világról.

Azután mégiscsak elvállaltam, hogy könyvelek az egyik régi nyomozó biztonsági cégének. Egyrészt mert jobban is fizet ez az egy, mint az összes többi. Na persze a munka is olyan. Másrészt mert neki még mindig maradt nem is olyan kevés befolyása. És akkor ez az egész nyomozás is elcsendesedett. Ennyi áldozatot nekem még megért a dolog. Na nem az óslakosság miatt, ahogy mondtam az elébb, na nem óértük. Többet ómiattuk én már semmit. Részemről ennyi volt a közösködés. Ha lehetne olyan, odaadnám a nyugdíjamat, a keresetemet, meg a kert árát egészben, csak gyógyítsák meg a feleségem. Akkor legalább volna, akinek szólhatnék a világon. De így nem lesz. Maga se jön ide még egyszer, hogy megint megkérdezzen. Annyira nem érdekes ez az egész, ugye?

Egy erdélyi bűnügyi regény

Gróf Bánffy Miklós: Milolu (részlet)

Szörnyű dolog történt! A Szépművészeti Múzeumból december 14-én ellopták Lionardo da Vinci képét! – sok kincsei közül talán a legritkábbat, legcsodásabbat.

Oriási érték! Nemcsak azért, mert a nagy Lionardónak csak nagyon kevés festménye maradt reánk, de azért is, mert e táblán az ő híres freskójának Krisztus-fejét ábrázolta a mester. Bizonyára tanulmányok készültek az eredeti modell után. És míg a falfestmény teljesen elhalványult, itt eredeti színeiben, teljes pompájában láthatjuk. Ezért már a Raffael Madonnájánál vagy Giorgione rejtélyes arcképénél is nagyobb és főleg ritkább kincs. És ellopták!

A múzeum a közönség számára zárva volt, mert ezen a napon fogtak hozzá néhány szükségessé vált tatarozáshoz, mielőtt beállnának a szigorúbb hidegek.

A nagy előcsarnokban szobafestő dolgozott, segéddel, inassal. A néhol lehullott falfestést javítják és föl is frissítik, ahol megfogta a közeli pályaudvarból idehulló korom. Fönn, az első emeletre vízvezetékes szerelőt kellett fölvezetni, mivel ott az olasz iskola egyik termében a radiátor kissé folyik. Azt kell kivenni és azután levinni, hogy odalenn megforrasszák, itt, a kiállítási termekben tilos lévén tűzzel járni, tehát olvasztólámpát sem gyújthatnak. Nem nagy munka egyik sem, egy hét alatt kész lesz minden.

Azok a mesterek, akik itt dolgoznak, mind jól ismert emberek, kik régóta kapcsolatban vannak a múzeummal.

A főbejárat persze zárva. A munkásokat az Aréna úti mellékkapun bocsátották be, az igazgatósági és személyzeti bejáráson, és mindenik után az órálló portás mindig bezárta a kaput.

Reggel nyolc óra volt. Már fél órája bent volt minden munkás, mikor újból megszólalt a csengő. A szolgálattelvő csak alig nyitva ki az ajtószárnyat, kitekintett.

Aki bebocsátást kér, egy vékony, szőkés, nyurga ember vászon munkazubbonyban, mely végig maszatos festéktől és enyvtől. A fején papírsipka, amilyent a szobafestők viselnek, az is teli rászárant sokféle festékekkel. A karja alatt vaskos csomó, régi újságpapír, laposan összekötve zsinórral, a kezében pedig három kis porfestékes zacskó.

– Fodor mesternek vagyok a segédje – mondja a jövevény –, elhoztam a boltból a hiányzó festéket és a makulatúrához szükséges papírt.

Bebocsátják.

Az előszobába jutva az altiszt kinyitja azt a vasrácsos üvegajtót, ami a múzeumba szolgál, és miután azt mondta: – Itt jobbra menjen és azután újra jobbra... – újból ráfordítja a zárat.

A jövevény valóban jobbra is indult. Az altiszt szemmel is követte, míg el nem tűnt a kijáró pillérei és az ott álló magas szobrok mögött.

Alig telt el azonban tíz-tizenöt perc, már ismét ott állt az üvegajtó mögött és kopogott. Az altiszt odalépett:

– Mi ez? Miért megy újra el?

– A mester fehér papírt akar – válaszolt a jövevény –, azt kell hozzak neki ezek helyett... – Arra a vastag újságcsomóra mutatott, amit ugyanúgy, mint mikor jött, most is a karja alatt tartott.

Olyan természetesen hangzott ez, és olyan egyszerűen mondták, hogy az öreg altiszt semmi gyanút nem foghatott. Lekísérte hát a kijárathoz, és ott kibocsátotta.

Délig dolgoztak a munkások. A vízvezetékes azonban valamivel hamarabb készült el. Ketten a teremmel megfogták a leszerelt radiátort, és megindultak vele a szolgálati lépcső felé. Azokon a szobákon kellett áthaladniuk, ahol az olasz reneszánsz kisebb méretű képei vannak iskolákként vagy kor szerint elhelyezve. A sarkon túli második szobában

függött a fal közepén és egyedül Lionardo Krisztus-feje.

Zöldesszürke bársony kárpit előtt függött, drága művű arany ráámában.

Mikor a nehéz öntöttvas radiátorral odaérettek, a teremőr és a szerelő a falra pillantott. A képkeret üres!

Reggel, mikor itt átjöttek, benne volt a kép, és most nincs ott!

A teremőr megdöbbsent. Megállt. Szóhoz alig tudott jutni. Aztán csak azt mondta:

– Menjünk! Menjünk! – És nagyon sürgette a társát, hogy kijussanak a képtárból.

Mihelyt a lépcsőn voltak, az ő az ajtót mindkét kulccsal bezárta, és a társához fordult:

– Maga várjon itt meg... okvetlen itt várjon meg... nagyon nehéz ez... hívok valaki segítségét... de innen egy tapodtat se mozduljon! – És nagy sietve leszaladt a lépcsőn, le az igazgatóhoz. Jelentést tett.

Az igazgató azonnal a rendőrségre telefonált. Orségeit kért és detektíveket. Alig pár perc múlva meg is jöttek, és megindult a vizsgálat.

(Bánffy Miklós Milolu című regényét folytatásokban közölte a Helikon 2005 július–augusztusában, Szócs István bevezető soraival.)

DÁVID GYULA

„A szellem felszabadult játéka a nyomorú valóság romjai fölött”

Bánffy Miklósnak ez a regénye több szempontból is rendhagyó: az, mert megszületése (és írója néhány év múlva bekövetkezett halála) után pontosan ötven évig hevert kiadatlan; az, mert az írójára még életében kiostott szilencium elteltével, miután végre napvilágra került, két egykorú újságcikket leszámítva semmiféle figyelmet nem keltett, s főképp azért, mert egymagában áll a Bánffy-életművében is, amelyet – néhány évvel a Milolu keletkezése előtt, némiképp az író 70. születésnapjához kötötte, a Révai Kiadó gondozásában megjelent sorozat kötetei kapcsán – már újrakanonizált a kortárs kritika.

Egy „kalandregény” (ahogy az író maga minősíti) a Naplegenda, a Nagyúr, a Martinovics, Az ostoba Li című színpadi művek mellett? Az olyan novelláskötetek mellett, mint az Ady által méltatott A haldokló oroszlán, a Fortéjos Deák Boldizsár memoriáléja, vagy az összegyűjtött novellákat tartalmazó Farkasok?

Az Emlékeimből, a Huszonöt év mellett? Vagy olyan regények szomszédságában, mint az irodalmi köztudatunkban napjainkban végre helyére kerülő Erdélyi történet?

Írója életének azt a néhány évét, amikor született, az akkor már hetvenötödik éves Bánffy helyzetét, sorsát ismerjük. Részletesen és dokumentáltan feltárta könyvében Marosi Ildikó, történetszerűen is elemezte Csapody Miklós. S mérlegre került az azt közvetlenül megelőző szintézis-igényű számbavétel is az író 70. születésnapja körül.

A kisregény mostani (2007-es) megjelenése után megfogalmazott többszörös értékjelző minősítések ellenére („...van egy történet, amelyből határos bűnügyi filmet lehetne forgatni” – Lócsei Gabriella; „...ha lenne Magyarországon tévéfilm, meg is lehetne filmesíteni, mert minden megvan benne, ami ma egy sikeres detektívtörténethez kell” – Bogdán László) azonban ma is érdektelenség

veszi körül – igaz, az életmű egésze is csak most, az angol, francia, spanyol, olasz, német, holland fordítások visszhangos sikere után kezd bekerülni a köztudatba Magyarországon.

De a művet nem a körülmények, amelyek között született, s nem is – a magyar irodalomban igazán nem egyedülálló – hányatott utóélete minősíti, hanem ő maga. Beszéljünk tehát róla.

[...]

Ami pedig az íróról illeti: a súlyos mondanivalójú jóslatból fakadt Erdélyi történet után, amelynek kritikáját a süket fülekkel való fogadtatás majd az újabb történelmi tragédia beteljesülése, a Párizsban újrászentesített Trianon nyomatékosította, egy semmiféle transzilván kánonba be nem illeszthető mű, amelyben egy gondtalan, felszabadult játékmester sodorja hőseit kalandról kalandra, vészhelyzetből vészhelyzetbe, saját ifjabb éveit gondtalanul bejárta színterein, a napfényes Itália, Szicília tájain.

Nem menekülés a valóság elől, hanem a szellem felszabadult játéka a nyomorú valóság romjai fölött.

(Részlet a Milolu: egy rendhagyó Bánffy-regény című tanulmányból. Helikon, XXV. évfolyam 2014. 7. [645.] szám – április 10.)

A vidrafalvi eset

Az újságok is megírták annak idején, az összes létező napilap hatalmas szalagcímekekkel közölte a hírt, hogy a kis zempléni településen az esti órákban ismeretlen tettesek behatoltak a vidrafalvi polgármester házába és huszonnyolc késszúrással megölték, a rendőrség pedig megkezdte a nyomozást, kihallgatták a szomszédokat, a falu többi elöljáróját, sőt még a szomszédos települések polgármestereit is, akikkel szinte napi kapcsolatban állt, hogy kiderítsék, kinek állhatott esetleg útjában.

Szó, ami szó, a polgármestert sokan nem szerették a faluban, úgyhogy bárki megölhetné volna, akinek valaha is akadt dolga a hivattal, mert állítólag olyan kemény volt, hogy sem pénzzel, sem zsarolással nem tudták megvesztegetni. Nem szerették, mégis rendre őt választották meg, talán éppen azért, mert tudták, ha ők nem, hát más sem tudja majd sarokba szorítani, akármilyen előnyöket ígér is neki.

A falu összesen három-négy utcából áll, kis túlzással talán ha hetet össze lehet számolni, ha a két házból álló közöket meg a hegyre vezető ösvényeket is hozzávesszük, akkor talán kijön a hét. Végső soron bele is lehet számítani őket, hiszen a hegy felé is menekülhet, akinek menekülnie kell, meg onnan is jöhet, aki hozna valamit a faluba.

Régi múltra tekint vissza a település, állítólag kelták is éltek már itt, bár erre vonatkozó tudományos források nincsenek, mindenesetre a falu határában végzett ásások alatt a kelta sírmellékletekhez hasonló tárgyakat hoztak a felszínre a régészek. Beszélték régebben, hogy valami kincsesládát is találtak, egyesek szerint a polgármester foglaltatta le, hogy átadja a szakhatóságoknak, kézenfekvő is lett volna azt állítani, hogy emiatt kellett meghalnia, mert valaki meg akarta kaparintani a kincseket, csak hogy ez már olyan régen történt, a gyilkosai talán akkor még meg sem születtek. A rendszerváltás, az első választások után, mikor Vidrafalván először lett polgármester az áldozat.

A polgármester sokat törődött a faluval, legnagyobb gondja volt, hogy megőrizze olyannak, amilyennek szeretné. A szomszéd faluval közös határon vezet keresztül az országos kéktúra útvonala, ott keresztezi egymást a sárga sáv és a piros kereszt jelzés is, sőt a hegy felől a Mária útra is ott lehet rácsatlakozni, ő mégsem iparkodott becsábítani a turistákat, nehogy a sok idegen tönkretégye a padokat, asztalokat, amiket kihelyeztek. Legszívesebben őrséget állított volna minden köztéri alkalmatlanság mellé, nehogy valaki öszszefirkálja vagy szétszedje. Ha valamiért busszal le kellett utaznia a városba, valahányszor megállt a busz, a szomszéd falu megállójának betört ablakai láttán min-

dig elégedetten hátradólt az ülésen, és magában megállapította, milyen jó, hogy fából csináltuk a megállót, jobban is illik a környezetbe, mint ez a téglapünet, üveglakkaival szinte csábítja a suhancokat, hogy bedobják kővel, mert nincs jobb szórakozásuk, semmi élet a faluban, nem tudnak olyan programot vagy elfoglaltságot kínálni nekik, ami lekötne őket.

Vidrafalva egészen kis település. Hogy voltak-e valaha is vidrák a Gyanka-patakban, azt még a falu legöregebb lakója, Marus néni se tudná megmondani, életében nem látott vidrát, esetleg nutriát, így nevezték a vízi patkányokat a faluban, és Marus néni szerint a nehéz időkben még vadászták is őket. Vidrafalva az utolsó település a völgyben, kálváriája arról a magaslatról indul, ahol véget ér a völgy, és a stációkkal fölűszik egész a hegy lábáig. A kereszt mellett kápolna is áll a lankán, fura kis építmény, a szintkülönbség miatt a homlokzati része főleg oldalról nézve sokkal magasabbnak látszik, az apszisa meg már szinte egészen a földben van. A húsvéti körmenet résztvevőinek hagyták meg odafönn a kis teret, mert régen volt idő, mikor az egész falu kivonult ide feltámadáskor, a fiatal férfiak büszkén vitték a baldachint, a papnak meg volt ideje kiszuszogni magát, mire mindenki beérte az első stációnál.

Pontosan a kálvária háta mögött indult a gyalogösvény, amely keresztülvetett a hegygerincen, régen ott jártak át a szomszéd faluba vásárrkor, még állatot is hajtottak arra, ha eladtak vagy vettek, mára meg már annyira benőtte a vadrózsa meg a szederinda, hogy szinte áthatolhatatlan bozót rejti a hajdani vár maradványait. Csak a legmerészebb, bennfentes turisták tévednek erre, mivel a turistatérképek nem is jelzik, a turistautak is elkerülik, mintha a hajdani honfoglaló várúr alakja örökre kiveszett volna a nép emlékezetéből. Állítólag egészen a hegy gyomráig vezetnek a barlangfolyosók, le is lakolták a bejáratot, nehogy valaki beljebb merészkedjen és örökre bentrekedjen. A bejáratot az erdőszel használja időnként, az elültetésre váró facsemetéket tárolják benne, nehéz lenne megmondani, miért éppen ezt a helyet választották raktárnak.

A falu fölé magasló sziklás rész szinte megközelíthetetlen. Út nem vezet arra, mióta újra elszaporodtak, hollók fészkelnek rajta, gyakran látni őket a levegőben, amint méltatlankodva, vartyogva vonulnak vissza az egerészölyvek elől, vagy éppen fordítva, ők zavarják el a területükre betolakodó ölyveket, mert valahogy nem szívelhetik egymást. A tájékozatlanabbak sokszor összetévesztik az ölyvet a szirti sassal, mert az is van itt, fönn, egész a sziklás részekben fészkel, a falu felől nem is látni, és többnyire a hegy túlsó oldalán, a mező fölött vadászik.

Mesefalu is lehetett volna Vidrafalva, feltéve, ha a polgármester hagyja olyanná válni, amilyennek manapság egy mesefalunak lennie illik, muskátlis ablakokkal, tisztára söpört udvarokkal, egyenfüvel, a kertben formára nyírt bukszusokkal, színpompás rózsákkal. A fekvése ugyan megengedte volna, a polgármester azonban ragaszkodott hozzá, hogy maradjon

minden a régiben, ne vegyék át az osztórákóktól ellesett dunántúli módit, hogy a villanyoszlopokon is futómuskátli virít a legnagyobb nyárban, amikor jószereivel még itt fönn a hegyen is kisül az aljnövényzet az erdőben, pedig jó tíz fokkal mindig hidegebb van, mint lejjebb, a megye síkabb vidékein.

Örökre ilyen akarsz maradni, ilyen maradi, elzárva a világtól?, méltatlankodtak benn a hivatalban a többiek, mikor a polgármester kijelentette, hogy márpedig ide nem hoznak átjátszótoronyot, hiába ágáltak mellette a testületből is többen, hogy a falu fölött, a kálvárián lenne ideális helye. Képtelenség nálunk otthon mobilt használni, föl kell másznom az első stációig, ha telefonálni akarok!, panaszkodott a polgármester titkárnője, de nem neki egyenesen, hanem a jegyzőasszonynak, akivel nagyon jóban voltak, össze is jártak, születés- és névnapot együtt ünnepeltek, sőt még kirándulni, nyaralni is együtt mentek. Nem és nem!, Határozott nem a válaszon!, a polgármester mindig ezt mondta, nem tágitott, mint ahogy abban sem, hogy minden építési és felújítási kérelmet alaposan átvizsgálta a szakhatósággal, mondván, hogy Vidrafalvából nem fognak búcsújáróhelyet csinálni, ide nem fog a tévé följárni, hogy fényképezzék karácsonykor a kivilágított házakat, itt olyan házakat fognak építeni, ami illik a tájba, akinek nem tetszik, az mehet, amerre lát.

Nagyon kemény volt, de talán ez a keménysége ébresztett bizalmat mindenki-ben. Az imént azt mondtam, sokan nem szerették, de talán nem is ez a jó kifejezés rá, hanem inkább tisztelettel vegyes távolságtartással viseltettek iránta, de mindenki egyformán. Egyedül élt, kutyája nem volt, macskája sem, de ha betévedt egy-kettő az udvarára valahonnan, nem zavarta el őket, kivéve, ha madárfiókára vadásztak. Kevés szabadidejében vasárnap délutánonként fölment a sziklák közé, a szirti sasokat leste, órák hosszat elüldögélt a bükkfa tövében, ahonnan jól rálátott a fészkekre, és vizsgálgatta őket a távcsövével.

Vajon kinek állhatott útjában?, ez a kérdés motoszkált a falubeliek fejében, egymás arcát fürkésztek a boltban, a kocsmában, a cukrászdában, mintha a bizonytalanság szikráját keresnék a másik tekintetében, amellyel elárulja magát, hogy tud valamit. Abban biztos volt mindenki, hogy olyasvalaki lehet az elköveto, akit a polgármester maga engedett be, nem erőszakkal hatoltak be hozzá, semmi erre utaló nyomot nem találtak, tehát ismernie kellett leendő gyilkosát, és ez tovább erősítette a gyanút, hogy mégiscsak helybéli az illető. Ördögöt!, kapta hátra a fejét méltatlankodva a kocsmáros, mikor meghallotta az egyik törzsvendége okoskodását, és megvetően csettintett is hozzá a nyelvvel, mintha személyes sértésnek vélné, hogy bárkit is gyanúba kevernek az övéi közül. Hogy lenne falubeli, mondd már meg nekem? Fogja magát valaki, bemegy hozzá, és agyonszúrja, ráadásul huszonnyolc késszúrással, hogy biztos legyen a dolog? Ezt valaki idegen tette, mégpedig bosszúból és nyereségvágyból egyszerre, én állítom neked! Napnál világosabb.

Nem engedsz átjátszótornyot? Hát majd teszünk róla, hogy engedj. Ennyire egyszerű ez.

Falubeli nem lehetett, ezt tehát kizárták, akkor pedig kívülről jött az illető, de honnan? Teltek-múltak a napok, a hetek, a nyomozás nem jutott előbbre. A polgármester temetésére természetesen nem ment el az egész falu, nem is értették, miért nem itt a faluban temetik el, mikor annyira szerette ezt a vidéket, imádott az erdőbe járni. Talán a nővére akarta így, hogy ne kelljen az ország másik végéből ideutazgatnia a sírt gondozni, inkább fölvitte magához Pest mellé, ahol lakott. Az öccse fiatalon került ide, egy kiránduláson megtetszett neki a hely, hiába igyekezett, nem tudta lebeszélni róla, hogy ideköltözzön, ebbe az isten háta mögötti faluba, amelyet ő sosem tudott megszeretni.

Zajlott tovább az élet Vidrafalván, és mivel minden csoda három napig tart, néhány hét múltán szinte el is felejtették az esetet, alig-alig beszéltek róla, bár ezt talán túlzás így kijelenteni, hiszen Vidrafalván örök időkre ott kísért majd a meggyilkolt polgármester árnya, mindenestre egyelőre semmi újat nem tudtak meg a gyilkosság körülményeiről.

Meglátjátok, el fogják tussolni!, csóválta fejét a boltos a kocsmáros meg a fia előtt, mikor zárás után átment hozzájuk egy pohár fröccsre pénteken késő délután. Kinek állhatott útjában? Kinek? Akik itt változást akarnak, azoknak. Akik szemet vetettek erre a falura, de ő nem engedte, makacsul ellenállt. Higgyétek el, a megyén vagy még följebb kell keresni a tettest, én mondom nektek!, rázta a fejét egyre mérgesebben, de egyre tehetetlenebbül a boltos, akinek már a nagyapja is kereskedő volt a faluban. Följebb? Ha ez igaz, akkor abból semmi jó nem fog kisülni, arra mérget vehettek!, tromfolt rá a kocsmáros fia.

Novemberben, nem sokkal a hónap vége előtt történt aztán, hogy megjelent két vadász a polgármesteri hivatal előtt azzal, hogy a polgármestert keresik. Nem környékbeli, ez rögtön kiderült, ha azok lettek volna, nyilván nem keresik, amikor tudják, hogy meghalt, új választást pedig még nem írtak ki, hogy valaki a helyére lépjen. Az alpolgármester fogadta őket, de éppen csak annyi ideje volt, hogy fél füllel végighallgassa sietve elhadart mondkájukat, mert elmenőben volt, pakolta össze az iratait, indult volna a tárgyalásra, amikor bekopogott hozzá a titkárnő, hogy látogatói érkeztek. Oda se tudott figyelni a zavaros meséjükre, jószíval rájuk se nézett, csak bólogatott. Valami vaddisznót emlegettek, hogy meglőtték fönn a bükösben, de szem elől tévesztették, a véredek sem találták meg a nyomon, úgyhogy figyelmeztetni kell a lakosságot, hogy legyenek óvatosak az erdőben meg a falu végén.

Az alpolgármester már a szomszéd falu határán is túl járt, amikor hirtelen visszavette lábát a gázpedálról, mert abban a pillanatban villant be agyába a kép, és nem is tudta kivenni onnan. Szöveget ütött a fejébe, hogy makulátlanul tiszta, szemlátomást vadonatúj vadászruhában miért jön ide személyesen két idegen egy meglőtt vaddisznó miatt, miért nem telefonáltak inkább azonnal, amikor szem elől tévesztették. Sehogy sem tetszett neki az a két ember, és csak most, így utólag döbönt rá, hogy a tekintetükben is volt valami gyanús, de az irodában nem is figyelt rájuk, annyira el volt foglalva a dossziéival.

Az előőrs, ők voltak az előőrs, gondolta magában, miközben önkéntelenül le is fékezett egy pillanatra, mintha vezetés közben nem tudná továbbszöni a gondolatát. Már-már lendült volna a keze, hogy visszafordul, hátha még ott éri őket a faluban, és ha kell, erőszakkal is kiszedi

belőlük jövetelük valódi célját. Aztán a következő pillanatban megállapította magában, ha nem tisztességes szándék vezérelte őket, hiába minden, úgyhogy rálépett a gázra és folytatta útját a város felé.

Három hónap telt el a vadászok látogatása után, mikor a rendőrség bejelentette a helyi sajtóban, hogy megvan a tettes, egy fiatalember, aki közfeladatot ellátó személy sérelmére, előre kitervelt módon, nyereségvágyból követte el az emberölést. A huszonnyolc késszúrás súlyosító tényezőnek minősítették, az ügyész első fokon húsz év fegyházbüntetést kért, az ügyvéd természetesen fellebbezett, mondván, hogy védenca nem saját elhatározásából cselekedett, tettére felbujtották, mi több, kényszerítették, megszarolták, ha nem követi el a gyilkosságot, akkor vele fognak végezni, jelen esetben tehát őt is ugyanolyan áldozatnak kell tekinteni, mint a polgármestert.

Másodfokon enyhítették az ítéletet, mégpedig jelentősen, öt évvel mérsékeltek a büntetést. Mindenki megdöbönt a faluban, a jól értesültebbek azt rebesgették, hogy a bíróság már így is eléggé belenyúlt a darázs-fészekbe, nem akarta még tovább hergelni annak fullánkos lakóit. Napnál világosabb, hogy bűnszövetkezet bérelte föl a sebezhető fiatalembert, aki tényleg az életét féltette, azért ment bele a gyilkosságba, és még a bíróságon is ott lebegett szeme előtt sakkban tartójának az arca, még a leheletét is érezte az arcában, amint a szemébe vágja, Teszed, amit mondok, vagy véged! Nem sok ideje maradt a mérlegelésre, százszor végigfutott benne, hogy még a börtönben is nagyobb biztonságban lesz a gyilkosság után, mint szabad prédának idekint.

Nagyon nehezen szánta el magát, aztán már csak az első késszúrás volt nehéz. Arra határozottan emlékezett. A polgármester elindult a bárszekerény felé, hogy töltsön egy pohárka italt, mint a filmekben, ő abban a pillanatban föl pattant a kanapéről, és tarkón szúrta. Ott akarta eltalálni, ahol az idegkötegek elhagyják a koponyát, az a legsebezhetőbb pontunk, ezt már régen megtanulta. Nem talált a szúrás, a polgármester védekezni próbált, persze ő előnyben volt, hiszen tudta, mire készül, míg amazt váratlanul érte a támadás, hiszen előtte semleges dolgokról beszéltek, egy hangos szó sem esett közöttük, a polgármesternek fogalma se volt róla, kik küldték és miért, hihető ürügygel, baráti ajánlással jelentkezett be hozzá, úgyhogy szívélyesen fogadta, akár egy rég nem látott ismerőst.

A hír nyilvánosságra hozatalát követő testületi ülésen az alpolgármester észrevétlenül a dossziéja alá csúsztatta a cédulát, melyet hivatalos borítékban, a nevére címezve adtak le az iktatóban. Újságból kivágott betűkkel összerakott üzenet állt rajta, *okuljatok a példából*, mindössze ez a három szó, eltérő nagyságú kisbetűkkel. A boríték láttán az alpolgármester előtt egyszeriben világos lett minden, egyvalamiben reménykedett csupán, hogy az időközi választás előtt nem jelentkeznek újra az átjátszótornyal kapcsolatos tervekkel, és nem neki kell majd kimondania a végső szót a jóváhagyáshoz.

Mi a magyar bűnügyi film?

Válaszmottó: *Mindegy, hogy minek nevezzük, de valaminek kell lennie.*

A kérdést a szerző teszi fel, hogy ezt az írást, amelynek tárgya a magyar bűnügyi film, vagy ha tetszik, krimi rejtélye, valahogy elindítsa. Az ugyancsak rejtélyes vá-
laszmottót pedig Kristály Zoltán nyomozó adja meg, Dobray Péter 1979-es *Az áldozat* című filmjében. Ennél jobban ugyanis én se tudnék felelni a kérdésre.

Máris ajánlok egy szálát (hogy némi-
leg szakzsargonba ágyazzam a nyelvem),
melyet követve némi zseblámpafény vil-
lanhat arra (is), miért annyira hézagos a
krimi mint műfaj a magyar alkotói uni-
verzumban, legyen az akár irodalom
vagy éppen film. Márai Sándor kiváló tol-
lú magyar író, vita nincs. Krimitt viszont,
egyetlen töredékes kivétellel (*Szívszere-
lem*), nem írt. Viszont egyik naplójellegű
írásában a következőket mondja: „Egy ta-
pintatlanul hosszú pályára nyúlt írói pálya mű-
faji kísérletei közben visszatérően megki-
sértett a kaland: írni egy krimitt.” Hopp,
ez egy nyom, kiáltana fél bárki becsületes
nyomozó: a kiváló tollú magyar író éle-
tének nagy kísértése. A következő mon-
dat láttán aztán még nagyobbat dobban
a detektívi szív: „Mert ne áltassuk az ol-
vasót, a krimi az ós-irodalmi műfaj.” Hú-
ha! De máris a hideg zuhany. Vagy ahogy
a bűnügyi filmekben mondják: zsákutca.
Ahol kihül a nyom. De nagyon. Márai né-
hány olyan irodalmi alkotás felsorolásá-
val folytatja, amelyek szerinte bűnügyi re-
mekművek is. Tessék: *Odüsszeia*, *Hamlet*,
Isteni színjáték, *Faust*. Na, hát engedtes-
sék meg, hogy ebben a kérdésben ne ér-
sek egyet a kiváló magyar íróval. Mert
attól, hogy egy történetben például vala-
ki valakit meggyilkol, az a történet még
nem lesz krimi. És akkor hadd jegyezzem
meg: talán ez az egyik oka, hogy irodal-
munkról senkinek nem az jut eszébe, hogy
ej, milyen piszok jó krimiket írnak azok
a magyarok. Mert a magyar irodalom ki-
váló tollú szerzői ilyen felülről közelítet-
tek a témához. Itt van például az egyik
kedvenc szerzőm, a 20. (jó, és 21.) száza-
di magyar irodalom egyik gigásza, Tando-
ri Dezső. Legalább 11 x 3 krimitt írt, Nat
ROID álneven. Olvasta valaki őket? És ha
belefogott, befejezett-e legalább egyet az
egyébként briliáns „tolvajnyelven” meg-
írt regények közül? Nem könnyű feladat.
És nyakam rá, film se lesz belőle. Se ha-
marosan, se odébb. Mert Tandori is az
Odüsszeia, a *Hamlet*, az *Isteni színjáték*,
a *Faust* éteri magasságaiból közelít a mű-
faj felé. Ami, bár ismétlem, kiváló írásokat
eredményez, elhibázott, ha valaki tényleg
krimitt akar írni. Nem lesz meg a tettes.
Még az áldozat sem.

De induljunk el egy másik, filmsőbb
szálon. 1931. szeptember 25-én mutatták
be az első igazán hangos magyar filmet.
A *kék bálványt* (hallott róla valaki, aki
nem a kor és a film szakértője, rajongója?)
Lázár Lajos rendezte és a korszak olyan

sztárjai játszottak benne, mint Jávor Pál,
Beregi Oszkár és Gózon Gyula. És ha
most ideírom, hogy „Van London, van Ná-
poly, / van Konstantinápoly, / De nékem
mindhiába / Egy van: csak Pest!”, akkor
néhány fejben talán feldereng Gózon Gy-
ula remek nótázása az egyik betétdalban,
de ettől még a filmet alaposan elfelejtet-
ték, sőt, már a maga idejében jól meg-
bukott, a kritika szerint épp azért, mert
rútul összekavartak benne mindenféle
műfaji szálát: szerelmet, vígjátékot, wes-
ternest (mert ez egy ilyen amerikas-emig-
ránsos film) és bűnügyit. És hogy még na-
gyobb legyen a tragédia, szintén 1931-ben
mutatták be a második magyar hangos-
filmet, melynek címe, biza, *Hyppolit, a la-
káj*. Ki nem hallott róla? A magyar vígjá-
ték Kabos Gyula, Csontos Gyula (és oké,
Jávor Pál) hátán bevonult a magyar film-
történetbe, hogy a következő pár évti-
zedben abszolút (és exportképes!) egyed-
uralkodója legyen. Tehát, a krimi akkor
sem igazán tudott meghonosodni, ha egy
olyan időszakot és megközelítést vizsgál-
unk, amely nem elitista módon közelített
a témáihoz. A magyarázat talán az, hogy
a bűnügyi történetnek nem alakult ki ha-
gyomány, és mikorra kialakulhatott vol-
na, mindenki vígjátékban, no meg me-
lodrámban gondolkodott és cselekedett,
mert az ment a magyarnak.

Ne menjünk el azonban az első igazi
magyar bűnügyi filmnek tartott alkotás
mellett, különösen, mert erdélyi vonat-
kozása is van. Tóth Endre *5 óra 40* című,
1939-es filmje annyit biztos a magáénak
mondhat, hogy nem akar vígjáték is, drá-
ma is, kalandfilm is, krimi is lenni egy-
szerre. Van benne rendes gyilkosság, van
rendes nyomozás, és persze, van szerelem.
Meg korrekt színészi alakítások. És itt
jön a képbe Erdély: a női főszereplő Tas-
nády Fekete Mária korának egyik közis-
mert sztárja volt, magyar szépségkirálynő,
Radányi Géza filmrendező felesége, Má-
rai Sándor sógornője satöbbi. No, ő a mi
kutyánk kölyke, hiszen a Hunyad megyei
Lónyaytelepen (vagy, ha tetszik, Petrillán)
született 1911-ben.

Na de hosszúcska ideig ennyi is volt a
magyar bűnügyi film. Dögre lótte a világ-
háború, az utána következő Rákosi-kor-
szak pedig futott előle, mint sátán a töm-
jénfűsttől. Dehogy lehetett ilyen dekadens,
perverz, rothadó burzsoá műfajú filmet
csinálni a fényes jövő Magyarországn.
Különben is, olyan, hogy bűn, a békéta-
borban nem létezett. (Ja, olyan se igazán,
hogy *magántulajdon*, *magánnyomozó*.) Ha

Fazekas Lajos: *Defekt*

pedig nincs bűn, akkor bűnügy sincs. Oké,
volt reakciós, volt kulák, volt szabotőr,
esetleg kém. De azokat simán és haladó
módon semlegesítették a korszak lángoló
hősei. Erről az időszakról tehát érdemben
nem lehet beszélni, már ami a krimitt illeti.

Lapozunk: következett a gulyáskom-
munizmus enyhülési időszaka. A Mag-
vető kiadó 1963-ban indította útjára az
Albatrosz könyvek sorozatot. E fekete ma-
daras logó zászlaja alatt olvastam először
Agatha Christie, Ed McBain, Georges Si-
menon, Ellery Queen és persze Dashiell
Hammett és a főisten, Raymond Chand-
ler regényeit, többek között. És nem csak
én, a kor magyar filmesei is. Akik tőlük
telhetően (és amennyire a kultúrpoliti-
kai sasszemek engedték) igyekeztek va-
lamiféle műfajt teremteni. Nem csak raj-
tuk (pontosabban rajtuk is) múlt, hogy
kicsit olyanra sikeredett, mint a magyar
narancs. Másképp ugyanis nem történ-
hett volna meg, hogy a magyar bűnügyi
film leghíresebb és legemlékezetesebb
szupernyomozója (ne tessék nevetni) egy
kutya legyen. A *Kántor* című (1975–76) öt-
részes tévésorozat vetítése idején tényleg
egy ország nyúlt a távirányító után. Em-
lékszem, én is folyton azzal nyaggattam
apámat, vegyen már nekem egy *Kántort*.
Egyébként a nyomozó farkaskutya-film-
sztár kitömött teste ma is megbámulható
a Rendőrség-történeti Múzeumban. És fi-
áé, Tuskóé is. „Aki” a filmsorozatban apa-
ja helyett szerepelt, mivel – bár nem volt
annyira tehetséges – sokkal jobban nézett
ki az apukánál. Ha tetszik, ez lehet a kor-
szak bűnügyi filmjének találó metaforája:
valami, ami nem az, ami.

Persze, készültek akkoriban igazán
klassz alkotások, igazán emberi fősze-
replőkkel is. Például a krimitt a királyi
magyar filmes műfajjal, a vígjátékkal a
legkülönbözőbb módokon és szinteken ele-
gyítő filmek. Itt van mindjárt a magyar
James Bond-film, az 1969-es *Az orosz-
lán ugrani készül*. Ismét ne tessék nevet-
ni, tényleg van ilyen. És habként a tortán,
a magyar James Bondot úgy hívták, hogy
Menő-Fej, autójának rendszáma pedig
HŰ-HA 00777 (nem számolom ki, meny-
nyivel több ez, mint a 007-es). Menő-Fej
feladata megakadályozni, hogy egy náci
(értsd, dekadens, perverz kapitalista) ban-
da megszerezzen egy igen veszélyes kör-
okozót és (hoppá!) világhírványt gerjesz-
sen vele. A filmben minden van, amit a
legvidámabb barakk alkotói elképzelték a
James Bond-univerzumból (akkoriban az
igazi James Bond-filmek tiltott gyümölcs-
nek minősültek a magyar mozikban): kül-
földi helyszínnek (a baráti Jugoszlávia),

András Ferenc: *Dögkeselyű*

(nem is annyira) látens lesbikus szadomazo (Psota Irén kezében tényleg jól áll az ostor, Medveczky Ilona pedig izé, félmeztelen), szupergrupp a színpadon (az Illés együttes a *Miért hagytuk, hogy így legyen* című slágerré váló nótát éneкли), élőben verekedő (és kikapó!) Papp László satöbbi. Vagy ott a magyar Piedone-frencsáj, a Csöpi-filmek sora, Bujtor Istvánnal és Kern Andrással a főszerepben. Első körben négy film készült, még a nyolcvanas években, aztán jött még három (gyengébb) folytatás a kétezres években. Aki ismeri Bud Spencer Piedone-filmjeit, ismeri *A Pogány Madonnát* és társait is. Csak tegye hozzá a magyar humort. És ha már itt tartunk, a Bruce Lee-filmek magyar „változatában” a női kvóta is teljesített, mégpedig az azóta is népszerű *Linda* című 17 részes tévésorozatban. A Görbe Nóra alakította fecsegő, fejhangon sikítózó, veszélyesen verekedő és minden bűnügyet felgöngyölítő fiatal lányt nem lehetett és ma sem lehet nem szeretni. Ugyanakkor az elvtársak is elégedetten dörzsölhették a kezüket, ugyanis a sorozat igen népszerűvé tette a szelíden elnyomó rendszer-erőszakszervezetét, a rendőrséget. A *Lindát* is folytatták a kétezres években, de kábé annyi sikerrel, mint a Csöpi-filmeket.

Személyes véleményem szerint a korszak szép számú bűnügyinek nevezhető filmjei közül három magasan kiemelkedik. Dobray György *Az áldozatát* már említettem a mottó kapcsán. Az alkotás a lélektani thriller és a bűnügyi film remek elegye: Kristály Zoltán nyomozó a viktimológia elméletéből kiindulva nem csak a tettes, az áldozat után is kutat, mert ha megtalálja az áldozatot, mielőtt lesújtana rá a tettes, az lenne a tökéletes megelőzés. És megtalálja, csak épp szerelmes lesz belé. A történet végén pedig ott a szomorú csavar: az áldozat megmenekül ugyan, ám a nyomozót meggyilkolják.

A másik, érzésem szerint fontos alkotás Fazekas Lajos 1977-es *Defekt* című tévéfilmje, amelyet öt évnyi dobozban tartás után a mozikban is vetítettek. A korszak egyetlen filmje, amelyet horrorként jegyeztek az annalesek. Annyira azért nem ijesztő, viszont ott mozog a thriller, zsarufilm és horror határmezsgyéjén. A magam részéről egy bakit találtam a legijesztőbbnek: a történet karácsonykor játszódik, mégis minden fa tele van lombbal. A bakin túl ez a paradoxon valóban hátborzongató: ismét valami, ami nem az, ami. A történet amúgy vérezen egyszerű. Valahol Magyarországon van egy hely (nem tudjuk, hol, csak annyit, hogy ott karácsonykor is zöldell az erdő), ahol nők tűnnek el. És máris jön az újabb rémtett: a kéjgyilkos ráveti magát az ártatlan nőre. Ám a kapa nyele visszafele sül el: az áldozat öli meg a gyilkost. A film igazán nagy erénye az a mód, ahogy a készítő mintegy kifordítják a bűnüldözőket szentnek és sérthetetlennek tekintett pozíciójukból. (Amit a kultúrpolitika sejtethetően nem nézett túl jó szemmel.) A Kern András alakította nyomozóból és társából (Szabó Gyula) gyakorlatilag hülyét csináltak a készítő. A dicsőséges magyar rendőr ostoba fajankó, aki úgy forog a büntény körül, mint elefánt a porcelánboltban. A film végén van egy pengeélesen eltalált jelenet: a nyomozó fáradtan leroskad az áldozat lakásának ajtaja előtt és vár, mivel semmi jobb nem jut eszébe. És akkor egy szomszéd feljelenti a rendőrségen. Kész, ezzel tetőzik a magyar abszurd.

A harmadik film a korszak minden szinten legjobbnak ítélt műfaji alkotása, András Ferenc 1982-es *Dögkeselyűje*. Az alaphelyzet kicsit emlékeztet a *Defekt* abszurdjára. A rendőrség itt sem teszi a dolgát. Ezért válik a meglopott taxisoros önkényes igazságosztóvá. Amiben vi-

szont különbözik az összes eddig említett alkotástól: a feszesre húzott történetvezetés, a kiváló operatőri munka, a remek vágástechnika. Csak a környezet és az autók emlékeztetnek a legvidámabb barakkra. A többi simán elment volna Hollywoodban is. (A szájba rágott üzenettel együtt.)

Az 1989-es rendszerváltással aztán eljött a szabad és demokratikus világ tejfel-mézszel folyó kánaánja, ahol gyakorlatilag bármiről lehetett írni, bármiből lehetett filmet csinálni, ha az embernek sikerült rá pénzt szerezni. (Ami a film esetében nem volt könnyű, most sem az.) Érdekes módon a magyar krimi ekkor sem ugrott nagyot, elsősorban a már említett elitista megközelítés okán. Irodalmi szinten talán Tar Sándor 1996-os bűnregénye, a *Szürke galamb* hozza a kivételt, majd a 2008-ban hatalmasat robbanó *Budapest noir*, Kondor Vilmos első regénye teremti meg a szabályt. Kondor azóta is megállás nélkül szállítja kiváló bűnügyi regényeit, és csak időbe telt, amíg az említett első megfilmesítették (2017-ben, Gárdos Éva rendezésében). Gordon Zsigmond bűnügyi újságíró bulldogként akaszkozik a Budapest bugyraiban vagy épp legfelsőbb köreiből virágzó bűnre, és addig nem ereszti, amíg ki nem derül, ki a tettes és miért. Az amúgy Humphrey Bogart-osra vett figura annyiban emlékeztet Raymond Chandler Philip Marlowe-jára is, hogy a cselekmény előrehaladtával egyre többször verik meg. Annyiban különbözik a nagy elődtől, hogy nem olyan kemény az ökle. És (a magyar hagyományokat tekintve annyira nem jellemző módon) nincs annyi humorérzéke. Maga a film biztosítja a 21. századi kulturált szórakozást, az izgalmat, a fordulatot cselekményt, a hiteles történelmi helyzetekre, figurákra való rácsodálkozás lehetőségét. Viszont (a helyszínen kívül) nemigen látom azt a pluszt, amit bármely amerikai műfaji rokonhoz képest ez a film nyújtani tud.

Hogy mit tud felmutatni az ezredvég, ezredelő vérprofi nemzetközi krimiporondján a magyar film? Például a Pálfi György rendezte 2002-es *Hukklét*, amely a tiszazugi méregkeverők valós történetének egészen sajátos és rendkívüli feldolgozása. Pedig a rendező régi receptekből dolgozik: némafilm (a filmben alig beszélnek), krimi, természetfilm, dokumentarizmus. És ami ebből az elegyből lesz: egy néző által összerakható mozaik, a gyöngyvirág mérgével férjüket életét kioltó világvégi bosszúállók titkának nyitja.

A rendszerváltás utáni magyar bűnügyi film e két példa által illusztrált határok között mozog. Az egyik a nemzetközi (első sorban angolszász) mainstreamhez kíván felzárkózni, ami nem könnyű, tekintettel az irdatlan hagyományra, a vérprofizmusra, a hatalmas produkciós költségekre. A másik a szerzői film magasságaiba emeli a krimi műfaját, miáltal rendkívül egyéni, öntörvényű alkotásokat kapunk kézhez (szemhez), viszont elég nehéz őket krimiként, szórakozva nézni. Hogy mi lenne a dilemmatikus rejtély megoldása? Őszintén, fogalmam nincs. Ezért inkább visszabújok Kristály Zoltán aranyköpése mögé: *Mindegy, hogy minek nevezzük, valaminek lennie kell.*

BARTHA RÉKA

Szerelmi thriller és misztikum

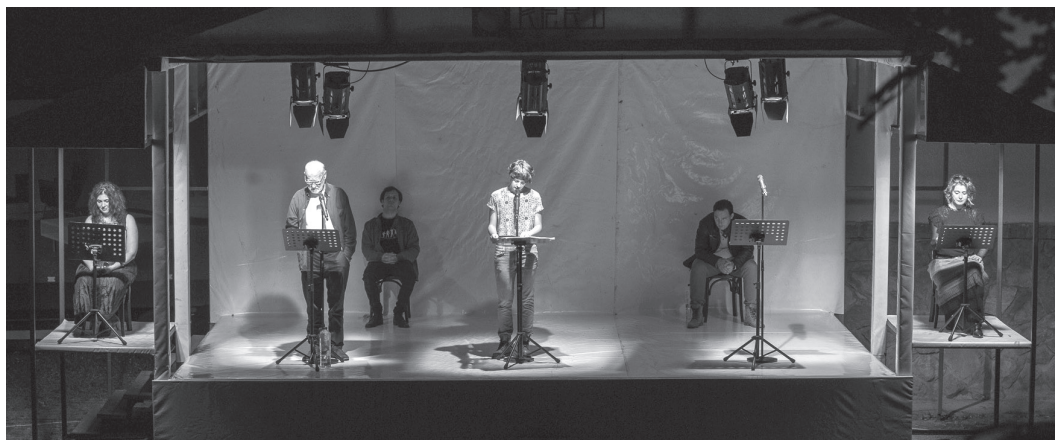
Annak, hogy mennyire megváltozott a színházi befogadás három hónapnyi kényszerű, járványügyi intézménybezárás után, szép példája a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház júniusi, második szabadtéri bemutatójának fogadtatása a Székely Nemzeti Múzeum kertjében.

A Bocsárdi László által rendezett *Felhőtektonika* ugyanis olyan produkció, amely grosso modo félfőn van a dráma(fel)olvasás és a színpadi előadás között, így ez a műfaj „normál” körülmények között csupán egy szűkebb közönségréteget vonzott volna, pontosabban azt, amely szeret ingyencént elmerülni a színház sokarcúságában, hatásmechanizmusainak sokféleségében. A dél-amerikai származású, de észak-amerikai szerzőként alkotó José Rivera drámájából megrendezett sepsiszentgyörgyi hangjáték azonban több tekintetben is jó választásának bizonyult a „4D-s visszatérésben”. Közönségsikere is azt mutatja, hogy Bocsárdi jól számolt, amikor egyfelől alkalmazkodott a Múzeumkert nyújtotta (műszakilag) nem igazán klasszikusnak mondható lehetőségekhez, másfelől meg a színháznélkülség időszakát utáni, új nézői habitusokhoz. A közönség ugyanis általánosan elfogadható befogadói szemléletet tanúsított mind a szabadtér, színházi szempontból kockázatosabb körülményei, mind pedig a felkínált műfaji felhozatal iránt.

THEÁTRUM

Ez egészen konkrétan azt jelenti: a produkciók iránt érdeklődők számoltak azzal, hogy az időjárás viszonyosságai beleszólhatnak az előadás megvalósulásába („vagy megyünk színházba, vagy nem”), ugyanakkor a három hónap alatt felgyülemlett közelség- és közvetlenségigény, illetve online telítettség miatt olyannyira felértékelődött az élő színházi produkció, hogy a néző érdeklődése olyan műfajokra is kiterjed, amelyekre korábban csak kismértékben esett a választása színházlátogatáskor. Azért sem hiszem, hogy a darabválasztás pusztán véletlen és csupán a „jó szímet” eredménye lett volna, mert maga a dráma tartalmi potenciálja is olyan, hogy színházi szempontból legtökéletesebben hangjátékban aknázható ki.

A forgatókönyviróként Oscar-díjra is jelölt José Rivera színpadi szövege ugyanis filmessé teszi a Gabriel García Márquez regényei által népszerűvé tett mágikus realizmust, az idősíkok kacér relativizmusát és egymásba simulását. Mindezt – lássuk be! – a színház lényegesen kevesebb eszközzel és a póriásabb darabosságnak sokkal kiszolgáltatottabban képes megjeleníteni, mint a film. Az itt elengedhetetlennek számító misztikum sokkal hangsúlyozottabban, poétikusabban érvényesül a különböző filmes eszközökkel. Summázva: ihletett választás, hogy Bocsárdi és a sepsiszentgyörgyi társu-

lat ezt a tartalmat hangjátékban mutatta be a múzeumkerti színpadon. Nyilván, ez nem jelenti egyszersmind azt is, hogy nem bízom meg a rendezői és színészi jelentésközvetítés profizmusában, eleve kudarcosnak tartom a dráma színpadi játékként való megvalósítását, hanem hogy egyszerűen csak felmértem azokat a műszaki lehetőségeket, amelyeket a legprofibb színpadtechnika nyújtani tudna ebben az esetben, és ezeket filmes eszközök mellé helyeztem. Így jutottam erre az eredményre.

De miért is vagyok ebben ennyire határozott? Például azért, mert Anibal de la Luna és Celestina del Sol szerelmi története már a prologustól az amerikai thrillerek világába kalauzol, a filmszerűség szabályszerűen tálcán kínálja fel magát. A misztikum azzal startol, hogy egy eszményi szépségként leírt fiatal és várandós nő autóstoppal érkezik az amerikai álmok városába, Los Angelesbe, ahol egy szintén ifjú reptéri munkással fut össze véletlenszerűen, aki megsajnálja és hajlékába viszi a bőrig ázott ismeretlen és titokzatos, nagy hasú tüneményt, aki mondottai szerint gyermeke apját keresi. A sztori a későbbiekben is a valóság és képzelet határán mozog késelen, hiszen a lánynak a jötevéjével megosztott előtörténetéből sem tudjuk eldönteni, hogy ezt fondorlatként próbálja-e felhasználni, amellyel becserkészi áldozatát, vagy pedig ártatlanul és ténylegesen hisz abban, hogy elátkozták. Azt mondja, hogy amikor szerelmes lesz (itt a szerelem alatt valamely furán szakrális karnalitás is értendő), megszűnik körülötte az idő: ő maga sem tapasztalja múltását, és szerelme is kikerül ama törvényszerűség alól, amelyet klasszikus értelemben időbeliségnek nevezünk. Ilyen megvilágításban Celestina del Sol – aki meséje szerint évek óta várandós, ő maga pedig kétszer annyi idős, mint amennyit a külleme sejtet – hol vesztélyes, bármelyik pillanatban vérengzővé váló csalóként, hol pedig a reális világunkba tévedt nem evilági lényként látjuk a hangjáték első pillanatától az utolsóig. És ez az ingadozó értelmezés jobbára attól függ, hogy ki milyen ráhangoltsággal érkezett a nézőtérre, mennyire kapható arra, hogy a misztikumban az életveszélyt is felfedezze.

A rendezés nagyon inspiráltan két narrátorra – a tárgyilagosan játékos Gajzágó Zsuzsára, illetve a misztikusan, visszafogottan kacér Pál Ferenczi Gyöngyre – bízva a szerzői utasítások megjelenítését, ismertetését. A másfél órás produkcióban ez jótékony dinamikát kölcsönöz azoknak az információknak, részleteknek, amelyekből ki-ki a maga képzeletbeli előadásának/filmjének helyszíneit, díszleteit, kellékeit és jelmezeit összeállíthatja. A két főszereplő, Celestina és Anibal valamivel tétovábban találja fel ma-

gát ebben a színházi műfajban (amelyben a hang játékához nem párosul színpadi játék is), azonban ennek a bizonytalanságnak az élet tompítja a két karakter drámai megrajzolásába szándékoltnak belefoglalt homály és misztikum. Magyarán: ez a játék is beleillik a képbe, támogatja a néző ideális képzeletbeli saját produkciójának létrejöttét. Másfelől azonban ez a tétovázás azért is körvonalazódik élesebben, mert a produkció két mellékszereplőjének – Anibal testvére, Nelson, illetve a negyven évvel későbbi, immár idős Anibal megformálójának – színpadi jelenléte markáns, darabosan életszerű. Nyilván, itt számolni kell azzal is, hogy a mágikus realizmus két szereplője (Anibal és Celestina) két alapvetően realista eszközökkel ábrázolt mellékszereplő mellé kerül, ami a színészi (hang)játékban is más-más potenciált jelent. Azonban még így sem lehet meg nem említenem azt a valódi színészi bravúrt, amellyel Kolcsár József Nelsonja és Nemes Levente idős Anibalja lenyűgözte a Múzeumkert nézőit.

Azt is meg kell említenem ugyanakkor, hogy José Rivera angol nyelvű drámájának magyar fordítása csapatmunka, a marosvásárhelyi Művészeti Egyetem egykori mesterképzős diákjainak munkája, amely hangjátékként is élvezetes, megállja helyét a színpadon. A drámaíró azonban bevész spanyol nyelvű részeket is a szerelem misztikumának megjelenítésére, amelyek a sepsiszentgyörgyi előadásban leginkább nyúgként mutatkoztak meg. Bár nem vagyok a spanyol nyelv szakértője, mégis bizsergetek a fülemben a neolatin nyelv magyaros színpadi hangzásai, amelyek spanyol nyelvtanárért kiáltanak éppen a színpadi összehatás töretlensége érdekében. Amikor az illető részről a jobbomon ülő, spanyolul jól beszélő nézőtársam összevont szemöldökéből kikövetkeztettem a véleményét (mert egészségügyi maszkban a többi nem látszik), tudtam: nem túlzás a megállapításom.

Mindazonáltal, a sepsiszentgyörgyi *Felhőtektonika* jókor létrejött, megfelelő formába öntött, élvezhető színpadi produkció, ihletett és simogató visszatérés az élő színházhoz, amely egyben a képzeletbeli mozizás sajátos élményével is megajándékozta közönségét.

Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház. José Rivera: *Felhőtektonika*. Fordította: Biró Réka, Pálffy Zsófi, Potozky László és Sugó Erzsébet. **Rendező:** Bocsárdi László. Szabadtéri bemutató időpontja: 2020. június 9. **Szereposztás:** Korodi Janka (Celestina), Pignitzky Gellért (Fiatal Anibal), Nemes Levente (Idős Anibal), Kolcsár József (Nelson), Pál Ferenczi Gyöngyi (Mujer 1.), Gajzágó Zsuzsa (Mujer 2.). Ügyelő: Veress Zsóka.

LÁSZLÓ NOÉMI

Hétköznapi gyilkosok

Jelenetek egy magyar regényből

Kedves olvasóink! Bemutatjuk önöknek Hász Róbert remek, új bűnügyi regényét, melyben Fábíán Marcell pandúrdetektív, akinek a sorozat első részében tizenhárom napja volt, újfent két hét alatt göngyölt fel egy kafifantós, ámde szerteágazó gyilkosságsorozatot, miközben, amúgy mellékesen, egy Brazíliaig nyúló leánykereskedelmi ügyletet is hatástalanít.

Jó detektívünket, akit tizenhat éves koráig zárdában nővérek neveltek, most sem hagyják cserben derék kollégái, a mackós Winter Kálmán nyomozó, aki szeretné itthagyni ezt a porvilágot, a trágyaszáros határt, Veszelinovics Milorád alparancsnok, aki mindig megnézi, mit lehet tenni, és az új hivatali titkár, aki remek kávéfőző, koriandermaggal, de sajnos a Bozsovics Milojka női névre hallgat, és még Winter úr asztalán is félelmetes rendet tart.

A regény cselekménye nagyrészt Zombor városában és a környező sáros, poros bácskai tájakon kalauzolja az olvasót, mindazonáltal betekintést nyerünk a fiumei riván túl fodrozó Adriába, sőt, már a regény tizennyolcadik oldalán Abbáziában is megfordulunk, ahol egy bizonyos Jókai Mór, vékony, ősz szakállú öregúr bordó csíkos köntösben, botra támaszkodva lát vendégül bennünket.

Az öregúr összefoglalja nekünk az előző rész kulminációs jelenetét, melyben Marcell, teringgettét, háromszor lőtt, és úgy véli, hogy a fickó története regényért kiált, elkotytyantja, hogy a tizenhárom nap nem is volna olyan rossz cím, illetve helyes kiselőadást tart a hősök természetéről, melyben franckarikával alátámasztva kiemeli, hogy hős márpedig csak abból leend, aki cselekszik, nem pedig gondolkodik.

A fiumei forrongó tömegben megismerkedünk Kánya Emília asszonnyal, a legendával, az első hölgyel Magyarországon, aki lapot alapított és szerkesztett nőknek, aki személyesen ismerte Petőfit, de most már öreg, visszavonult, és egyenesen a potentától bérelt pompás villája szobáit a birodalom különböző tájairól összegyűlt fürdővendégeknek adja ki.

kritika

Így nyílik alkalmunk rálátni arra, hogy ezerkilencszázhárom nyarán a hölgyek mediterrán körülmények között előszeretettel bújnak, minden további ceremónia és alsonemű mellőzésével, egy szál halványzöld vagy épp lazacszín tunikába, még ha természetük a birsalmát juttatja is eszünkbe, azután pedig fehér vagy vajszínű, hosszú utazó ruhába, kalappal, legyezővel, parányi napernyőt is lengetve a kézben.

Lehetetlen elsiklanunk afölött, hogy Fábíán Marcell pandúrdetektív értetlenkedve szemléli a Fiumében uzsonnára felszolgált uborkás szendvicset, a híg teát, az erőtlen kávéfőzést, de később kiviláglik, hogy detektívünk rendes körülmények között csülköt eszik Pékné módra, párolt káposztával és

krumplival, habos sört iszik gilicével és sült hallal, szereti a bundás kenyeret és a jó erős kávéfőzést, cigarettázik, és vészhelyzetben a konyakot sem veti meg.

Vészhelyzetből pedig adódik regényünkben éppen elég ahhoz, hogy a szereplők megnyugtató rendszerességgel igyák a konyakot, a pálinkát, a whiskey-t, izlés szerint, miközben a kávé, a sör, a cigaretta a mindennapok megszokott rekvizitumai. Hiába állítja Lichtneckert doktor, hogy a dohány elveszi az ember erejét, cigarettázik Árpád, Marcell sógora, és Milorád, Marcell főnöke, Kneifel István vasúti váltóór és Balaskó Magdolna, a Kolonics-kastély szakácsnője.

A Kolonics-kastélyban megcsodáljuk Dombóváry Eleonóra bárónét, a nemzet egykori csalóányát, aki néhai férje közbenjárásával hangja nélkül maradt, emiatt felváltva selymesen suttog és dühödten sziszeg, de gyönyörű, tisztaságmániás és vegetáriánus. Eleonóra asszony szalonja fehér, ruhája fehér, tekintete kék, mint az Adria, még tengeri rózsza is lebeg, mélyen, benne.

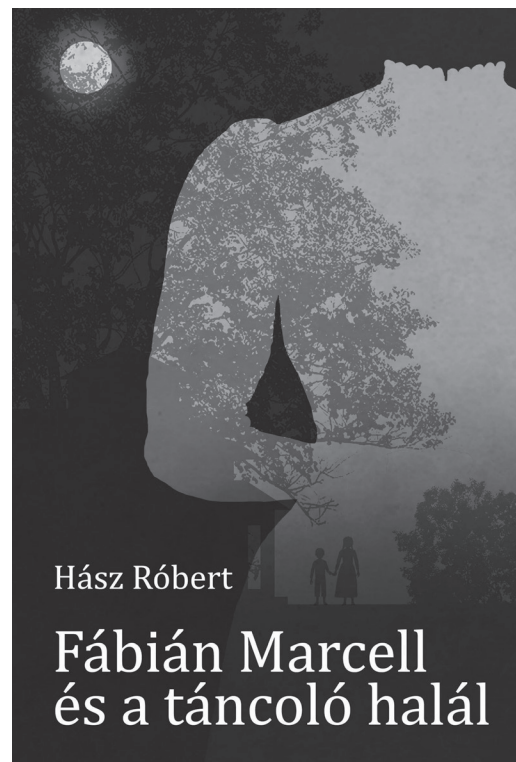
Feltűnik ugyanakkor a nagy Eugenio Maurizio von Liechtenstein, alias Ladislav Štur, európai hírű mágus és illuzionista, hírhedt anarchista és spicli, aki országos gazember, de megközelíthetetlen, mert ilyen a politika. A mágus árnyékában megpillantjuk Major úrnak, a zombori Kaszinó igazgatójának fehér pettyes, bordó csokornyakkendőjű és sokdioptriás okuláréját, majd ellátogatunk az Aranyfácán szálloda halljába.

Látogatásokban egyébként bővelkedik ez a szép, századfordulós bűnügyi történet. Felkeressük a nemzet legnagyobb íróját Abbáziában. Elnézünk a Zöldfa utcában lakó nővérünkhöz, akit tán megcsal épp kaptos férje. Kilátogatunk egy szentiváni tanyára, az Amerikában munkába állt apa után maradt árva testvérpárhoz. Benézünk Csavojác Ignác hentes udvarára, a Kossuth utcába. Kinézünk a Balaskó tanyára, megcsodáljuk a remekbe készült kutatót. Végül jelentkezünk Gozdsu Elek főügyész úr irodájában, reggeli kilenc óra előtt.

A tetőtől talpig feketébe öltözött, kockás sildes sapkában feszítő Gozdsu Elek főügyész úr szakállával, vékony, kissé görnyedt alakjával Fábíán Marcell pandúrdetektívet egy vetési varjúra emlékezteti. Gozdsu úr viszont civilben író, és ez lesz a regényben tornyosuló gondok kútfeje, mert az író úr szerelmes leveleket komponál, és címzettnek Laboda Erzsikét, a Korzó cukrászda légiós kávéfőző lányát nézi ki.

Ezt követően Zombor városában és annak környékén többen is rejtélyes módon önközükkel vetnek véget életüknek, miután egytől egyig szédületes, ijesztő táncot ropnak. A furcsa kór Gozdsu úr szerint koreománia, avagy táncoló pestis néven már 1376-ban felüti fejét Aachenben, és megjelenik Itáliában is, ahol tarantizmusnak nevezik és pókcsípéssel hozták összefüggésbe, majd feltűnik Strasbourgan, ahol úgy vélik, a jelenséget egy bizonyos gombaféle, az árpában és rozsban előforduló, hallucinogén varjúköröm okozhatja.

Ezek után aztán nem csodálkozunk, amikor Marcell az éj leple alatt, cipőpasztával

Hász Róbert

Fábíán Marcell és a táncoló halál

szerecsennek álcázva magát, kincstári dinamós lámpával betör a Kolonics-kastélyba, és elrabolja az ezüstneműt, hogy az egyébként megvalósíthatatlan házkutatásra alkalmat teremtsen. Nem csodálkozunk, hogy amíg gazdája nyaralnak, Molnár Julika, Marcellek cselédlánya John Halasz, a chicagói Pinkerton's National Detective Agency nyomozója felkérésére magánnyomozónak csap fel és majdnem elhagyja Brazíliába.

Nem csodálkozunk, amikor egy méregdrága, Bécsben vásárolt, százharminc centiméter gyújtótávolságú, akromatikus, eredeti párizsi Bardou-teleszkóp gazdát cserél, hiába százötvenszeres a maximális nagyítása, hogy sárga gömbnek mutatja a Jupitert, a Magyarok csillagát, és a rajta évszázadok óta dülő vörös vihart, ami akkora, hogy egész Földünk elférne benne, és már azon sem csodálkozunk, amikor Pribilla Árpád falhoz vágja Ödry Piroska kedvenc porcelánhegedűjét.

Mohón faljuk a sorokat, csak néha húzzuk föl kissé kételkedően szemöldökünk, amikor Józsika távírdászt a Megyeház fantomjának csúfolják a kollégák 1903-ban, holott Gaston Leroux regénye, *Az operaház fantomja* ekkor még 1910-ig várat magára, vagy az ajtónállót azzal noszogatják, hogy nem érünk rá egész nap, amikor pandúréknál cselekvési terv készül és protokoll van, amikor a Kolonics-kastély konyháján vegetáriánus receptkönyvből dolgoznak... de kik vagyunk mi, hogy kételkedjünk?

Inkább elheverünk Winter úr mellett a homokban, ha már vagy három napig lehetetlen őt elszakítani az Adriától, meghallgatjuk, hogy John Halaszék hogyan kapták el Jesse Jamest, a gyerekekkel együtt bújjuk a nikárteret, bölcsen bólogatunk, amikor elhangzik, hogy ebben a történetben még a bűnösök is áldozatok, mert Julikával, a cselédlánnyal együtt valljuk, hogy „Ön mellett mindenki egy kicsit detektív lesz, Fábíán úr”, és várjuk a következő részt, Hász úr, imádkozván, hogy mihamarabb elkészüljön velem!

VÉGE

Hász Róbert: *Fábíán Marcell és a táncoló halál*. Kortárs Kiadó, Budapest, 2019.

Neve is van

Kondor Vilmos: A budapesti gengszter. Libri, Budapest, 2019.

Tavaly nyáron a szilágybágyosi Látó-táborban találkoztam Táhti Pullinennel, Kondor Vilmos regényeinek finn fordítójával, aki megemlítette, hogy a *Bűnös Budapest*-ciklus fordítása közben épp annak az átadása volt a legnehezebb, ami ezeknek a noir-regényeknek az erősségük: a harmincas-ötvenes évek Budapestjének historizáló, szociografikus igényű aprólékos bemutatása, a korabeli Budapest utcanevei fordíthatóságának kérdése. Azok az elemek, amelyekről az olvasó otthon érzi magát a Kondor-regényekben.

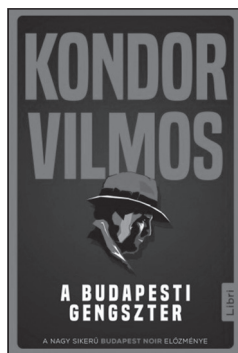
Gülszöveg

Minderre csak azért emlékszem, mert lelkes Kondor-olvasóként – s egykori finn szakosként – kíváncsi lennék, a *Budapest Noir*-ral 2008-ban berobbanó, majd utána gyakorlatilag évente újabb és újabb kötetekkel jelentkező Kondor Vilmos Budapestje, például a Horthy-korszak Magyarországára vagy az '56-os forradalom eseményei, amelyek összefonódnak a regények bűntényeivel, mit mondhatnak a nem magyar olvasóknak, mennyire működnek önmagukban, jegyzetapparátus nélkül?

A magyar nyelvű hard boiled krimi megteremtőjének is nevezett Kondor Vilmos regényeit (amelyekről Miklós Ágnes Kata írt alapos esszét a *Helikon* 2013/7-es számában „Ez Budapest, nem Chicago” címmel) s

elsősorban a Gordon Zsigmond bűnügyi zsurnalisztát a középpontba állító *Bűnös Budapest*-ciklust nem annyira a történetekért, a rejtélyekért, azaz nemcsak magáért a műfajért szerettem meg, hanem a nagyon alaposan feltárt háttérért és hangulatért, a szemünk előtt lélegző-pulzáló városért. Az egyes regényekben megidézett, aprólékosan rekonstruált Budapest és kontextusa legalább olyan erős főszereplővé vált Kondor regényeinek, mint a keményöklű, film noiros Gordon Zsigmond-karakter. (Vagy említhetjük újabb regényei, *A bűntől keletre* és a Kemény Zsófi-val közösen írt *Értetek teszem* főhősét, a Gordonra erősen hajazó Ferenczy Tibor nyomozót is, nem véletlen, hogy a napjainkba áttemelt zsánerfigura Budapestje már nem annyira izgalmas, személye leválik a városról, idegenként hat a digitális világ körülményei közepette.)

Kondor keményöklű detektív-történeteinek tehát van tétjük, ezért sem lehet feledni, vagy teszem azt, keverni egyéb detektív-történetekkel: Budapest aprólékos leírása emberközelivé teszi a történelmi eseményeket is, hangulata nyomot hagy az olvasóban. Legújabb Gordon-regényének, *A budapesti gengszter*-nek az olvasása közben is úgy éreztem, mintha pl. a kolozsvári *Ellenzék* 1931-es február 22-i számát olvasnám (amelyben Al Capone magyar származásáról is írnak). Nagyon ugrott Kondor Vilmos, ezúttal nem időben, hanem térben: *A budapesti gengszter*-ben elhagyja a várost, s a hard boiled műfaj őshazájába, Philadelphiába kalauzol, hogy megírja a Gordon Vilmos-történetek prequeljét, a 2016-ban megjelent *Szélhámos Budapest*

előtörténetét. Kissé féltém, mi lesz Gordonnal Budapest nélkül, Al Capone és Max Boo Boo Hoff bandájába beépülve, mit tud kideríteni egy olyan gengszter történetéről, amiről mindent is megírtak. Gordon Vilmos amerikai éveiről nem sokat tudunk meg a korábbi regényekből, de a múltját övező homály/titok jót is tett a figurának. Erről a titokról lebbenti most fel a fátylat Kondor Vilmos, s mivel a gengszter-sztori – a krimihez hasonlóan – konzervatív műfaj, mely képtelen lemondani az ok-okozati összefüggésekről, kerekít hát egy jó kis Al Capone nyomába eredő történetet, keretként az 1929-es év Amerikájának szesztilalma, gengszterek közti leszámolások, Al Capone 1929-es letartóztatása, keresztüztüben természetesen a mindenki által elárult, elhagyott fiatal Gordon Zsigmond. S bár a historizáló színek itt is megjelennek, s az utószóval, a Függelékkal, a történelmi háttér felfestésével, a forrásmunkák megemlékezésével segíti Kondor eligazodni az Al Capone-történetben járatlanabb olvasót, a húszas évek Amerikájának gengsztertörténete, a felvonultatott zsánerelemek kifogástalan működtetése ellenére – a korábbi Gordon-könyvek ismeretében legalábbis – óhatatlanul ve-

szít erősségéből. S ha korábban azt állítottuk, Kondor regényeinek tétje van, itt igencsak elgondolkodom, mi is lehetett a tét. Az amerikai évek megírását akár a műfaj előtti tisztelgésnek is tekinthetjük, erre utalhat az ajánlás is („Ezt most nem ajánlhatom másnak, csakis David Goodisnak”). De az Al Capone-történetből kiemelt magyar szál (Al Capone és Joseph Sallis/Polák Joe is magyar származású) mentén is el lehetne akár indulni, bár az Amerikába emigrált magyarok története már a műfaji ismérvek miatt sem kerelkedhet felül. Izgalmas színpont, egy olyan többlet, amelyet például a korabeli magyar újságok lapozgatása révén lehet előbányászni szorgalmas munkával (olvasnivaló pedig bőven akad, a korabeli magyar sajtót igencsak foglalkoztatta az állítólag Kapovics Kornél néven Aradon született Al Capone története, több ezres találatot dob ki pl. az Arcanum). Mindennek ellenére hiába lakmározunk a Kilenedik utcánál Phil hot dogos standjánál, ugrunk fel a villamosra a Broad utca sarkán, vagy hallgatjuk ki a magyarul beszélő Polák Joe-ék összeesküvését: Gordon Zsigmond történetét a korabeli Budapest, a hazai környezet tette izgalmassá. Hogy a finn nyelvű olvasóknak van-e város és város közti különbség, azt nem tudom, számomra azonban, ha Gordon Zsigmondra gondolok, mindig ez a dal jut eszembe: „Azt mondd meg nékem, hol lesz majd lakóhelyünk,/ maradunk itt, vagy egyszer majd tovább megyünk,/ Itt van a város, vagyunk lakói/Maradunk itt, neve is van: Budapest”.

DEMETER ZSUZSA

Ki a szerző?

Szöveg: Vincze Ferenc / Rajzoló: Csillag István

Jazzybirds – három

Kissé megtévesztő évszám a 2020. Igaz ugyan, hogy egészen friss megjelenés a Jazzybirds harmadik albuma, csak hogy az általa szállított válogatást még 2017-ben vették fel, többé-kevésbé azzal a lendülettel, amely a 2016-os *On the Road* című lemezt is megteremtette. A mostani, *Question Marks* címet viselő album tehát nagyjából a Jazzybirds évtizedközépi profilját rögzíti. Akkoriban az együttes új svungot kapott a Kolozsvárra került Koncz Kriszta csatlakozásával az „őseredeti” trióhoz (billentyűs hangszeresek: Szép András, ütőhangszerek: Csergő Dominic, basszushangszerek: Antal Attila). Új felállás, új igények... és a Jazzybirds holdudvarában is egész fiatal arcok rajzoltak, egy többé-kevésbé pályakezdő nemzedék tagjainak, na meg a Csergő által más műhelyekből alkalmilag meghívott, különféle korábbi projekteken kipróbált zenészkollegáknak a csatlakozásával. Nagy nyüzsgés volt tehát, Szép András és Koncz Kriszta is hozta „a magáét”; saját szerzemények, saját szövegek, önálló víziók, kipróbálásra és továbbfejlesztésre felajánlott ötletek zúbogtak. De hát valahogy formában kellett tartani ezt a pezsgést, ezért döntődött el, hogy az *On the Road* csak a Csergő kompozíciójából áll össze, de a nem kevésbé értékes többi is megérdemelte a hangfelvételeken való közreadást.

S hogy miért lappangott e „többi” három évig? Az évtizedközépi pezsgést jazzybird-sileg légritkított időszak követte. Koncz és Szép elhúzódtak Budapestre egyetemi tanulmányokra, Csergő és Antal maradt a Kolozsvári Magyar Opera zenekari árkában (és ezer más helyen). Már akkor, 2016/17-ben érezték, hogy nem tudják úgy folytatni,

ahogy szeretnék – vagy ahogy együtt elkezdtek. Végül soron 2017-ben úgy vették fel a Corvin Recordingnál a *Question Marks*-számokat, hogy kicsit már tudták: nem lesz folytatás. Aztán az idején kényszer-szobafogság hozta el a fordulatot, amikor Kriszta úgy döntött: kezébe veszi az ügyet. Megtettem a kellő internetes lépéseket ahhoz, hogy digitális albumuk „hivatalosodjék” (a húga, Koncz Dorci tervezte a borítót, pontosabban a látványvédjegyül szolgáló grafikát, mint hogy a *Question Marks* fizikai testet – korongot, védődobozt és kísérőfüzetet – nem öltött, hologramos zárjegyet sincs hát mire ragasztani).

Ekképp talán nem is volna dőreség feltenni a kérdést: nincs-e máris valamiféle történeti érvénye ennek a pár hete nyilvános, ám mégis csak hároméves digitális lemezanyagának, amely ha nem is feltétlenül hattyúdál, ám mindenképp korszakhatár. Zenei világlátásában, performanciájában, az öt kiérlelt ízlésszerű tapasztalati *televényben* persze sokkal közelebb áll ez a lemez a közvetlen előd-höz, az *On the Road*hoz, mint a debütalbumhoz, a *Birth*-höz. Amit a mostani anyagban hallunk, azt részben az *On the Road* lemezbemutató koncertjein is megismerhettük. Mégis egyértelmű élmény a *Question Marks*. Kompozíciókban, fűszeres hangulatokban, groove-ban, nagy szólópillanatokban csak úgy, mint egyik-másik szám kollektív revületebe torkolló, bulis örömeiben vagy épp tétova, hallgatósági hangpróbálkozásaiban.

Szép András zenéi (mindenekelőtt a három részből álló *On the Road* sorozat, de ugyanúgy a *Soul Search* a. és b.) a klasszikus jazz-spiritualitás ismeretéről épp úgy meggyőznek, mint a fusion-korszak felvirra-

dása óta egyre elvártabb és egyre kifinomultabb készségről a többarcú technikai formálásra. A Csergő Dominic jegyezte *Lazy July* a latinós, nyári lazaságot idézi, az *All Aside* viszont – nagy orkesztrációval, gondos expozícióval – a kontraszthatásokra való ráhangoltságra mutat (akárcsak *A tiéd*, borongásával, elvékonyított sound-jaival, mintha csak hanggal is el lehetne érni különös, soha nem látott fényhatásokat).

Amplitúdó

Koncz Kriszta számai, a *Lullaby* és a *Question Marks* kifejezetten lelki-szellemi ujjlenyomatoknak tűnnek, és persze erősen támaszkodnak egyszeri (egykori?) életérzések emlékeire, hangi-technikai adottságokra, a zenével összefüggő optio fundamentális aktuális életkorhoz hangolt állapotára. Előadóként ugyanakkor a túlénkeletlen, hamvas, a tisztaságot nagyra becsülő magatartást tükrözik teljesítményei, a háttérben figyelemre méltó munkát és tudatosságot sejtetve.

E zenék legnagyobb mestere azonban természetesen a Jazzybirds mint kollektivitás. Hogy ebben az egységben néhány rézfűvós (a Bucharest Jazz Orchestra és a bukaresti Orchestra Radio tagjai) vagy a budapesti Vázsonyi János szaxofonista, a hűséges és inventív Ferencz Áron perkutista miképp találta meg sajátos helyét, az maradjon az ő konyhatitkuk. Mi megelégszünk – és mindenképp meg is elégedhetünk – a végeredménnyel.

JAKABFFY TAMÁS

Bádogember és társai – Szabó András legfrissebb grafikáiról

Szabó András marosvásárhelyi születésű, Kolozsváron élő és dolgozó grafikus munkái nem ismeretlenek sem az olvasók, sem pedig a helyi művészetkedvelő közönség számára. Bár korábban a nagyjából évente megrendezett műteremgaléria-kiállításairól és azok laza, kissé dekadens hangulatáról, bizarr szörnyektől és barokkosan zsúfolt ember-állat motívumoktól hemzsegő képeiről tudósítottunk, idén a művész legfrissebb munkáival csak a közösségi média oldalon jelentkezett, amolyan karantén-kiállítás formájában.

Bár újabb képei részben követik a korábbi munkák sorozatszerű felfogását, a művész mindennapi életéből kiragadott részletek, emberek és helyszínek ábrázolásával, ugyanakkor szakítanak is azokkal. Az általa kifejlesztett egyedi, visszakarcolós eljárással megalkotott képeken most főként hétköznapi tárgyak részleteiből montázsolt robotszerű lények tekintenek vissza a nézőre a fekete háttérből misztikusan kirajzolódva. A sötétségből kibontakozó figurák javarészt ugyan mellőzik az emberi formát, de a szerszámdarabokból, tengelyekből, különböző csövek és bádogdobozok részleteiből összeállított alakok testtartásukban, gesztusaikban kísértetiesen magukon viselik az elmagányosodott ember emlékét. Erre a ránk nehezítő magányra még inkább ráerősít a vanitas jellegű, tálcan tartott koponya motívuma, amelynek nyomasztó erejét a holdfényes, kietlen udvaron ábrázolt pár (a művész barátainak) képe sem oldhatja fel. A korábbi szamurájokat és harcosokat megjelenítő képeinek sora most egy-egy férfi és női, teljes harci díszben álló alakokkal bővült, amelyek bár antropomorfak, ágaskodó szarvaik, illetve a férfiarc helyett megjelenő szamurájkoponya inkább egy bizarr őskori termékenységekultusz szob-

rainak parafrázisát juttatja eszünkbe. Gyöngyökkel és hímzéssel gazdagon díszített, a legapróbb részletekig kidolgozott ruházatok – amely egy jelmeztervezőnek is büszkeségévé válhatna – mind a művész kreativitását és kezűgyességét dicséri.

A magányos bádogemberek sorát néhány életképszerű alkotás töri meg, a művész megszokott stílusában: misztikus belső térben, ellenfényben ábrázolt játékbaba és riadt özek találkozás egy pillanatfelvételen; arc nélküli, bukósisakos térdeplő nőalak, amelyről nem tudjuk eldönteni, hogy éppen adni vagy pedig kérni szeretne; egy kétgyermekes család képe nyaralójuknál, ahol a művész jelenléte csupán voyeurként, árnyéka révén válik érezhetővé; illetve egy 2003-as fénykép után készített önarckép az aktuális helyzetre reflektálva, a Karantén-Kid, a régi díványon ülő, éppen rúgni készülő művész time-lapse ábrázolásával.

Szabó András 2010-es *Clasic/Galactic* című, a Korunk Galériában megrendezett kiállítása kapcsán vallotta magáról egy interjúban: „Emberi nyomtatógépnek tekintem magamat: mivel nincs megfelelő méretű nyomdám, kénytelen vagyok magam létrehozni a képeket” – ugyanakkor hozzáfűzte, hogy munkái érzelmi világát tartja elsődlegesnek a sajátos technikával szemben (forrás: *Transindex*). Úgy érzem, e kijelentés legfrissebb alkotásait is találóan jellemzi, amelyeken bár elképesztő precizitással kidolgozott, fotórealisztikus részletességgel ábrázolt szimpatikus bádogemberek sorával találkozunk, mégis a képek rezignált, magányos hangulata fogja meg leginkább a nézőt és azon kapjuk magunkat, hogy időérzékünket veszítve csak bámuljuk és bámuljuk őket, ismételtelen valami aprócska újdonságot fedezve fel a részletekben.

PORTIK BLÉNESSY ÁGOTA

Júliusi évfordulók

- 1 – 120 éve született Harald Herdal dán költő
 3 – 80 éve halt meg Császár Elemér irodalomtörténész
 4 – 120 éve született Robert Desnos francia költő
 150 éve született Barbra Ring norvég író
 5 – 100 éve született Iulia Soare román író
 6 – 100 éve született Dragoș Vicol román költő
 7 – 230 éve halt meg Franz Hemsterhuys holland filozófus
 45 éve halt meg Simon István költő
 90 éve halt meg Arthur Conan Doyle brit író
 8 – 170 éve született Péterfy Jenő kritikus
 9 – 120 éve született Alexandru Graur román nyelvész
 10 – 380 éve született Aphra Benn angol író
 11 – 130 éve született G. Beke Margit író, műfordító
 12 – 180 éve született Vrom Goldfaden héber költő
 13 – 95 éve halt meg Csengey Gusztáv író
 14 – 840 éve született Gotoba japán költő
 45 éve halt meg Lengyel József költő
 220 éve halt meg Lorenzo Mascheroni olasz író
 30 éve halt meg Thinsz Géza svédországi magyar író
 15 – 120 éve született Passuth László
 130 éve halt meg Gottfried Keller svájci író
 130 éve halt meg Leon Negruzzi román író
 17 – 95 éve született Nagy László
 130 éve született Tabéry Géza író
 19 – 110 éve született Bóka László irodalomtörténész
 270 éve született Johan Gabriel Oxenstierna svéd költő
 120 éve született Remenyik Zsigmond író
 20 – 120 éve született Maurice Gilliams holland költő
 21 – 60 éve halt meg Massimo Bontempelli olasz író
 80 éve halt meg Marczali Henrik történész
 150 éve született Kurt Martens német író
 22 – 80 éve halt meg Marie Sörensen Bregendahl dán író
 23 – 160 éve született José María Vargas-Vila venezuelai író
 24 – 95 éve született Antal Árpád erdélyi irodalomtörténész
 100 éve halt meg Ludwig Albert Ganghofer német író
 25 – 230 éve halt meg Johann Bernhard Basedow német pedagógus
 70 éve halt meg Elisabeth Langgässer német író
 26 – 120 éve született Adelina Adalisz orosz költő
 145 éve született Karl Gustav Jung svájci pszichológus
 27 – 60 éve halt meg Ethel Lilian Voynich ír író
 150 éve született Hilaire Belloc angol író
 110 éve született Julien Gracq francia író
 28 – 90 éve született Bodor Pál író
 120 éve született Artur Swinarski lengyel író
 29 – 120 éve halt meg Sigbjørn Obstfelder norvég költő
 30 – 45 éve halt meg Nádass József magyar író
 31 – 100 éve halt meg Joannisz Dragumisz görög író

Csodálkozás

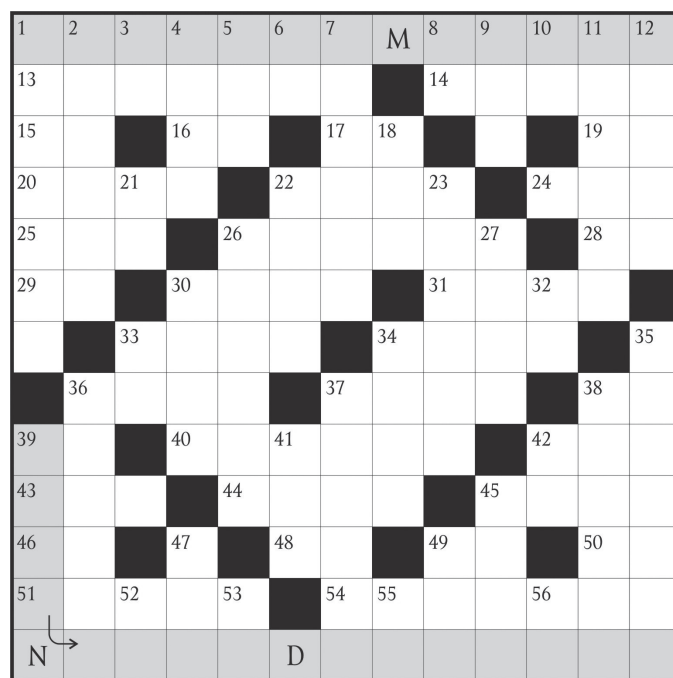
Csakis azon kellene csodálkoznunk, ...

A fősorok La Rochefoucauld (1613–1680) fenti aforizmájának a folytatását rejtik.

VÍZSZINTES: 1. A folytatás első része. 13. Teljesen beborít. 14. Félbe. 15. Páratlan rugó! 16. Az Elba medre! 17. Gödröt mélyít. 19. Associated Press, röviden. 20. ... megvénülünk; Jókai regénye. 22. Bálvány. 24. ...-de-France; francia tájegység. 25. Tipp, ötlet. 26. Szundizik a baba. 28. Olajfolt! 29. Idegen rt.! 30. Cseh festő (Mikolász). 31. Egykori vármegyénk. 33. Spanyol Lajos! 34. Német zeneszerző (Johann Sebastian). 36. Sakkdöntetlen. 37. Ingaóra jelzője. 38. Némán sűg! 39. A tantál vegyjele. 40. Mérgező vegyület. 42. Magyar színész (Lajos). 43. Német város. 44. Bolgár hegy kolostor-együttessel. 45. Vagy, németül. 46. Dáridó kezdete! 48. Azonosak! 49. Brassói Lapok, röviden. 50. A föld

irányában. 51. Régi mértékegység. 54. Földre helyezés.

FÜGGŐLEGES: 1. Görög mitológiai alak. 2. Becézett Olga. 3. Áttört gát! 4. New Haven híres egyeteme. 5. Magyar Külkereskedelmi Bank, röviden. 6. Hangos tréfa! 7. Fok, fokozat. 8. Gyakori igevégződés. 9. Világháló, bizalmas szóval. 10. Néma Edit! 11. Felöntött a garatra. 12. Masinával jegyez. 18. Számatlan. 21. A rádium vegyjele. 22. Sept-...; kikötőváros Kanadában. 23. Mocsárban gázoló. 26. Másképp, latinul. 27. Becézett László. 30. Énekesnő (Csilla). 32. Vérfaktor. 33. A lantán vegyjele. 34. Önkényúr. 35. Kolozs megyei város lakója. 36. Deszkakerítés. 37. Ide-oda a folyosón. 38. Vegyi elem, vegyjele: Se. 39. A folytatás második, befejező része. 41. Becézett Glória. 42. Kissé blőd! 45. Olajra utaló idegen előtag. 47. Apró, csekély. 49. Büntető Törvénykönyv, röviden. 52. Csendes cica! 53. Az Arno partjai! 55. Távolodva. 56. Vízpartok!

A *Helikon* 2020/11-es lapszámában közölt *Butaság* című rejtvény megfejtése: *amit nem ér fel ésszel.*

R.T.

TÁMOGATÓINK:

RMDSZ KOMUNITÁS ALAPÍTVÁNY
TÁMOGATJA AZ RMDSZ ÉS A KOMUNITÁS ALAPÍTVÁNY

VISIT CLUJ
The Heart of Transylvania
Primăria și Consiliul Local Cluj-Napoca

Proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca. Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja. Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale. Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.

Alapító főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő: KARÁCSONYI ZSOLT
 vers, műfordítás

Főmunkatárs: EGYED EMESE
 KIRÁLY LÁSZLÓ
 SZÓCS ISTVÁN
 Lapterv: ÁRKOSY ISTVÁN; Számítógépes tördelés: FAZAKAS BOTOND; nyomtatja a Misztótfalusi Kis Miklós református sajtóközpont

Szerkesztőség: DEMETER ZSUZSA: kritika
 HORVÁTH BENJI: Pavilon 420, Artefaktum
 PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú

MÁRTON EVELIN: próza
MÁRCUȚIU-RÁCZ DÓRA: honlap
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő
DEÁK JUDIT: szerkesztőségi titkár